

297929

Ma
TOLL
ESTEREI

OSZK

Nemzeti Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

VERONIKA KENDŐJE

REGÉNY

IRTA

SOMLAY KÁROLY

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

BUDAPEST 1926

GRILL KÁROLY KÖNYVKIADÓVÁLLALATA

IRÁNYI UCCA 21.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

297.929

2
R

ORSZ. SZÉCHENYI-KÖNYVTÁR
B Növedéknapló
1957 év 171 SZ

R
1965

5987 Korvin Testvérek Budapest.

VERONIKA KENDŐJE

Országos Széchényi Könyvtár

I.

Előkelő híre volt az ötvenes-hatvanas években a Dunántúlon a jászolyi uradalomnak. A gulyáinak, ménésének és a búzájának nem lehetett párjukat találni. És mégsem a gazdasági termékeiről emlegették az uradalmat, hanem a kisasszonyáról, a szőke Alvináról. Mikor a veszprémi, somogyi és zalai üvegesbatárokon megérkeztek Balatonfüredre az Anna-bálra a három gentry-vármegye szépségei és holdas estéken a füredi vén platánok alatt sétálgattak; irigykedve bár, de mégis valamennyien megegyeztek abban, hogy a három vármegye legszebb leánya a szőke Alvina.

Apja — a gazdag lengyel emigráns — Jablonszky László, sok gondolkodás után adta feleségül a kalandos életű Karakay Dánielnek, aki akkoriban még a Schlick-huszárregimentben katonáskodott.

Hogy feleségül vehesse Alvinát, az öreg lengyel kívánságához képest kvietálni s a jászolyi birtokra visszavonulva, gazdálkodni volt kénytelen.

Mikor a szerelem első hónapjait az ifjú pár leéldegelte a pusztai birtok kastélyában — a csillogáshoz,

szerepléshez, apró kalandokhoz és duhaj férfidáridókhoz szokott Karakay kezdte unalmasnak találni a puszta csendjét. Szürkének látta a körülötte tengő életet. A ringó gabonatáblákban, a zöldelő lombokban és a gulya kolompjának csöngésében-bongásában nem talált szórakozást, örömet. A felesége csókjai is mintha nem lennének már olyan mézesek, mint az első órákban . . .

Eszébe jutottak a Kaiserstadtban átélt hóbotok. Sokszor egészen elmélyedt a régi emlékekbe. Ilyenkor oda képzelte magát az aransujtásos tiszti kompániába és egyszer megesett vele, hogy öklével az asztalra ütve, kiáltotta: kontra huszonegy-fogás . . . kontra pagát utimó . . .

A fiatal nagyságos asszony, ki selyemcsipkét horgolt mellette a bőrkanapén, nagyot nevetett:

— Mit beszél kegyelmed? Egy szót sem értettem belőle, amit az imént mondott.

Karakay, mintha álmában beszélne, sóhajtott:

— Bolondság az egész. Holmi legénykori emlékek . . .

— Úgy-e, azt gondolta most kelmed, hogy katoná és kommandírozott a huszároknak?

— Olyas valami — felelte Karakay, kit egy pillanatra felvidített a felesége naivsága.

Hogy az előtte fárasztóan unalmasnak tetsző napokat valamivel tarkítsa: vadászatra adta magát. Csodálatos, bár jó lövőnek ismerték az ezrednél, néha

még a majdnem közvetlen előtte táncoló süldőnyulat is elhibázta. Az is megesett, hogy mikor a feleségével reggelenként kilovagolt, az egész úton hallgatott.

Alvinának feltűnt az azelőtt túlságosan is életvidám Karakay hirtelen elváltozása. Gyakran el-elgondolkodott efölött. Szerette volna férjétől a lehangoltság okát megtudni, de tartott tőle, nehogy esetleg alaptalan faggatásaival zaklassa. De mikor látta, hogy Karakay kedélye nap-napra borultabbá válik, nem állhatta meg, hogy ölébe ülve, ki ne vegye belőle komorsága okát:

— Mi bajod van lelkem uram? Szólj Dániel, mert hiába tagadod, látom, hogy neked itt valami nem tetszik.

— Jól mondtad, hogy itt nem tetszik valami — felelte haját homlokáról félresimítva Karakay. — Nem születtem remetének, aki a pusztában töltse életét.

— Csak ez a bajod? Hál' Istennek. Én azt hittem, hogy nem a pusztára untál rá, hanem a feleségedre.

Karakay lány tekintete volt a nehéz vád alól való legsikerültebb védekezés. Az asszonykát annyira meghatotta férje szerelmének szótalán megnyilatkozása, hogy könnyezve borult annak széles keblére.

— Ha a puszta nem kedves neked Dániel — mondta mosolyogva — menjünk Pestre, vagy Bécsbe. Követlek mindenhova, mint Napot az árnyéka.

Karakay tudta, hogy neje mily intenzíven szereti a jászolyi uradalmat, a puszta beszélő némaságát és

így tudta azt is, hogy az ábrándokra hajló asszonyka mekkora áldozatot hoz, mikor kész az ő szeszélyéért a repkényes ősi kastélyt a lármás, ideges nagyvárossal fölcserélni. Röstelte, hogy őt, a katonaviselt férfiút egy eleven kis piskóta — mint magában dörmögé — így lepipálta.

Az 1860. évi október hó 20-án kijött diploma után a rákövetkező esztendő kora tavaszán esett képviselőválasztási mozgalmak éppen kapóra jöttek Karakay számára.

A Bach-korszak alkotásainak tabula-rázát mondott a hajnalodó alkotmányosság. Vissza lett adva a megyéknek az önkormányzatuk. Mindenkire ráragadt akkor a nemzeti láz. Mindenki tenni akart valamit a haza javára. A feu de paille, a magyar szalmatűz Karakayt se kerülte el. Ő is belevegyült a hullámok közé. Megyéjének egyik kerülete mandátumot adott neki. Karakay Dániel a felirati párthoz csatlakozott, amelyből a későbbi Deák-párt fejlődött.

— No, kedves feleség — mondá a választásról hazajövet — most már a haza szent érdeke parancsol ám. Ha akarjuk, ha nem: itt kell hagynunk ezt a pók-hálós ősi kastélyt.

— Úgy most kettős örömmel állok oldalad mellé — felelte lelkesülten Karakayné. — Igaz, hogy nehezemre esik itthagyni e kedves fészket, de távozásomat megkönnyíti az, hogy neked és hazámnak teljesítek az innét való távozással szolgálatot.

Pesten a Lánchíd-téren, a Nákóház mellett vettek lakást.

Karakay Dániel csakhamar ismert alakja lett az ifjú parlamentnek. Révész Imrével, Debrecen képviselőjével, a határozati párt kiváló tagjával szemben olyan páthosszal védte pártja elveit, hogy beszéde után Andrassy is, meg Deák is gratuláltak neki.

Karakayné is szinte úszott az ünnepeltetésekben. Férjének parlamenti sikerei és a saját szépsége egész udvart toboroztak körülötte. Különösen egy fiatal gróf, az akkori rákosi löversenyek egyik legismertebb istállótulajdonosa csinálta nagyban a menyecske körül a flörtöt.

Féltékeny volt talán a feleségére Karakay? De-hogy volt. Sőt inkább hízelgett hiúságának, hogy Alvinát Pest legdivatosabb asszonyává avatta a társaság.

Sokát jártak Karakayék színelőadásokra is. Egyik este Márta került színre, melyben Nancyt egy akkoriban szokatlanul reklámolt és ünnepelt színésznő alakította.

A színésznő ingerlő taglejtéseivel, kissé molett természetével a férfipublikumot valósággal elbűvölte. Karakayban is föltámadt a szunnyadozó l'ami des femmes. Mindenáron bírni akarta a díva barátságát, vagy legalább is egy részt belőle.

Neje előtt titkolta fiatal házasemberhez sehogyszem illő fellobbanását. Többször, mikor színlelt ürügy alatt hazuról távozva, egy-két órát a színésznő laká-

sán töltött, megmozdult ugyan benne a lelkiismeret. Feltűnt előtte Alvina szende alakja, kinek naivságával, hiszékenységével visszaélve, lángoló szerelmét hűtlenséggel viszonzza. De a szánom-bánom csak percekig tartott. Nejét egy démon, habár csak rövid órákra, de mégis feledtette.

Mint különben egyeneslelkű férfiúnak nagy megerőltetésébe került ez az alakoskodás, de a neje iránt tartozó hűségét legyőzte a huszáréletből benne maradt könnyű vér.

Karakayné nem tudta mire vélni azokat a gúnyos pillantásokat, melyekkel ismerősei körében találkozott; de maga Karakay se iparkodott a neje iránt való közönyét palástolni.

— Úgy látom, hogy a tavaszról minden átmenet nélkül tél lett — monologizált otthon egymagában könnyezve a szőke asszony.

A gróf, mikor értesült a vastagnyakú dzsentrinek a színésznővel folytatott viszonyáról és Karakayné arcáról is leolvashatta, hogy fáj neki a férje részéről való elhanyagoltatás, kétszeres türelemmel udvarolt.

— A madarat télen lehet csak törbe ejteni, mikor a jég és hóréteg eltakarják előle az eleséget — mondta egyszer a Váci-utca korzóján Karakaynéról beszélgetve, egy nem egészen jóhírű dámának.

— A gróf nem számít ugyan rosszul — felelte ez kacagva — de nem veszi rossz néven, ha a madár

párjának herkulesi erejére figyelmeztetni bátor vagyok a gróf urat.

— Fölösleges az aggodalom. Herkules most vak. A szemevilága annak a kis komédiásnőnek a kezeiben, tehát jó helyen van.

Ki tudja, a madár nem megy-e lépre, ha a véletlen meg nem zavarja a pesti társaságot . . .

Az 1862. év február havában kijött a magyar parlamentet feloszlató pátens. A képviselők elszéledtek. Ki erre, ki arra. Karakayékat is hazasodorta jászolyi birtokukra a politikai bóra.

Az egyedüllét, a pusztai téli kép Karakayt olyan lelkiállapotokra hangolta, mint a kolostori cellában az aszkétát a klostrom magánya. Elkezdett szemlélődni. Undorral, töredelmes bánattal gondolt pesti bűneire. Felesége iránt még több figyelmet, gyöngédséget tanusított, mint házasságuk első napjaiban. És az aszszonyka mihamar elfeledte Pestet és az ott átszenvedett rossz napokat.

De Karakaynak, a vivőrnek, a jászolyi birtokon felesége mellett töltött ideje alatt tanusított viselkedése csak ámítás volt. Akit legjobban elámított, az — önmaga volt. Éjszakákat töltött álmatlanul. Izgatták a pesti fantomok.

Talán a pesti színésznő csókjai csalogatták? Nem. Ezt már a multnak adta Karakay. Emléke belekerült a szerelmi antikvitások múzeumába.

Azt mondja a katona: Anderes Stadl, anderes

Madl. Karakay is újabb kalandokra szomjazott, mert szerinte egy gentleman kártyával, szép lánnyal csak egy-két játszmat játszik. Átjátszott kártyát új paklival, szép lányt még szebbel kell kicserélni.

Ha vétkei némelykor villámokat rejtő felhökként vonultak szemei elé, akként altatta el lelkiismeretét, hogy eb harapását csak a szőrével lehet gyógyítani ... A korábbi kisebb bűnöket csakis az újabban elkövetendő nagyobb bűnök káoszába lehet temetni.

Előbb napokig, aztán hetekig maradt el hazulról. Ezt az időt hol Pesten, hol Bécsben töltötte. Nejét titkárává degradálta, kinek jóformán alig volt vele más összeköttetése, mint hogy pénzt, sok pénzt küldjön utána.

Az idő nemcsak a legjobb orvos, de a legszerencsésebb tanító is. Karakaynét is megtanította valamire: önállóságra. Tudott már a maga lábán járni.

Míg Dánielje hetekre szóló kirándulásokban, kártyában, pezsgős-szoárékban, aprópénzes szerelemben keresett és talált szórakozást, addig ő idehaza gazdálkodott. Alvina lett Jászolyon a gazda. Az egész birtokra kiterjedt a figyelme. Még a legutolsó birkaaklot sem kerülte el őrködő gondossága. Rendesen lóháton egyedül járta a pusztát. Még lovászgyereket se vitt magával.

Egy kora nyári reggelen az öreg juhászszámadóval lett volna dolga. A számadó feleségétől vett értesülés szerint az öreg két nap óta már kint tartózkodott a

legelőn és mivel hazajövetelének ideje se volt bizonyos, Karakaynének az az ötlete támadt, hogy kilovagol a tölgyvágásba, ahol a juhász-esztena és a nyáj akilai voltak.

Egy órai ügetéssel a cserényes pásztortanyához ért. A hosszas lovaglás szokatlan étvágyra gerjesztette. Az a körülmény pedig, hogy otthon nem reggelizett, még csak fokozta éhségét. Az akol mellett heverő alacsony lócára ülve s a homlokán gyöngyöző izzadságot törülgetve, így szólt a számadónak:

— Öreg, olyan éhes vagyok, mint a farkasok télfagy idején.

A nagybajuszú vénember elmosolyodott.

— Elhiszem. Ha nem vetné meg a nagyságos asszonyosság a kínálásomat, sziveskedném egy kis pástorfölöstökömmel — felelte.

— És miféle jó reggelivel tudna megvendégetni József gazda?

— Friss juhtejjel, nagyságos asszonyom.

— Hát csak ide vele, de mielőbb — felelte Karakayné.

Az öreg erre szájába dugta két-két ujját, aztán nagyot füttyentett. A szomszéd nyíreserdő négyszer is visszaadta az éles hangot. Majd meg nagyot kiáltott az öreg:

— Istók! Haó! Istók!

Kis idő múltán egy jófakadású, nyurga suhanc alakja bontakozott ki a vágásból.

Az akol elé érve, kalapemelintéssel köszöntötte földesasszonyát, aztán a számadó elé állt.

— Mi baj? — kérdezte.

— Csak az, szógám, hogy ezt a kupát öblítsd ki, aztán fogd elő a legjobban tejelő állatot. Hadd lám mennyi idő alatt térülsz meg a tejjel. Vigyázz, hogy ki ne hűljön, míg visszabotorkálsz vele.

— Jól van no, érték én a szóból — dörmögött a fiatal ürüsjuhász és míg Karakayné a számadóval a juhállomány felől egyetmást megbeszélt volna, addig a legény is előkerült.

— Itt a tej — mondta. Aztán se szó, se beszéd, csak elment. Néhány perc mulva már csak a füttyét hallották a völgy felől.

Karakayné nem győzött csudálkozni a legény nyers modorán. Máskor talán sértette volna, most imponált neki.

Hamarjában összehasonlította a természetes, vállas, göndörfürtű, pörgeszavú juhászt a fővárosi léha szív-királyokkal és minél közelebb állította őket egymás mellé, annál nagyobb rokonérzést érzett a bronzarcú, fiatal nomád iránt, aki talán még mindig a Napistent imádja és a pusztai szellőben a táltosok szavait véli hallani.

A reggeli után nem állhatta meg, hogy meg ne kérdezze az öreg számadótól:

— Hova való ez a legény, aki a tejet hozta?

— Ez instállom, mint apátlan, anyátlan árva került a pusztára. Kölyök kora óta mindig a nyáj körül van. A leghasznavehetőbb cselédem az Istók. De ő bizony nemigen bocsátja lére a szavát.

— Csinos legény.

— Elhiszem, hogy megakad rajt' a fehérnép szeme — felelte hunyorgatva a számadó.

Karakayné megköszönte a vendéglátást és éppen lóra akart ülni, mikor a legény újra előkerült. Kezében egy csokor vadmenta, harangvirág és kakukfű volt borostyánindával összekötve.

— Ha meg nem sértem a nagyságos asszonyunkat — mondta a bokrétát átnyujtva — fogadja el tőlem. Szebbet is adnék, de minálunk csak ilyen terem.

Karakayné majdnem könnyre fakasztotta a hódolatnak ez a primitív, de őszinte megnyilatkozása.

— Higyje el Istók, sokkal inkább kedvelem az erdők ölében nyíló virágokat, mint a kertek cifra, bódító gizgazát — mondta, aztán zsebébe nyulva, egy ezüstpénzt akart nyújtani a lova kantárszárát tartó legénynek.

— Nem vagyok én koldus — szabódott ez neki-vörösödve. — Nem köll nekem az olyan pénz, akit meg nem szolgáltam. Van becsületes kommencióm. Nem szorulok én ajándékra.

— Jól van Istók — mosolygott Karakayné — ha majd még egyszer kijövök, én is hozok magának

virágot a kalapja mellé. Most pedig segítsen fel a lovamra.

Istók juhász zavarában azt sem tudta, mitevő legyen. Nem volt járatos, hogyan is kell úri hölgyeket nyeregbe segíteni. Az asszonykának fölemelt lábafejét markába szorítva, jobb kezével meg derékon kapva, mégis olyan könnyen lóra ültette, mint egy pillangót.

Karakayné elnyargalt. Egyszer-kétszer visszatekingetett a szállások felé, ahol Istók úgy állott állóhelyében, mintha odacövekelték volna a lábait.

— No Istók, úgy-e rangos kis fehérnép ez a mi asszonyunk? Keménymellű, szépcsipőjű asszonyka ...
— évdött vele a számadó.

Istók nem felelt. Csak az erdei útra meredt a tekintete, amerre Karakayné eltűnt.

— Hej, haj! — ennyi volt a legény szava, aztán ment a nyáj után.

A birkákhoz érve, leheveredett a szűrére és a melléje tolakodó lompos pulikutyát odébb lökve, könyökére támasztotta a fejét. A tenyerébe bámult. Abba a tenyerébe nézett, amelyikben az imént az a pirinkó izé, az a pici lábacska, vagy micsoda volt. Mintha parazsat tartana a tenyerén, úgy bizsergett a tenyere.

Tünődött. Őgött-mógott magában. Addig-addig töprengett, míg elszunnyadt. Végigálmodta a mesét, amelyikben az egyszeri juhászlegénynek a sárkánnyal

kellett vívni, hogy övé legyen a százsorszép királykisasszony. Álmaiban ő is viaskodott a sárkánnyal a szép asszonyért, az elérhetetlen magasságokban ragyogó asszonyért . . .

A Nap éppen a jászolyi pusztának öblözött, mikor fölébredt. Sárkány helyett a füvelő nyáját látta maga előtt.

— Boszorkányrontás van rajtam, hogy ilyen dőreségek aszalják a koponyámat . . . — dörmögte mérgesen és a vezérürühöz dobta a rezes kampónyelet.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

II.

A váratlanul bekövetkezett Schmerling-uralom alatt Karakay Dániel a budai helytartóságnál vállalt hivatalt.

Nem annyira politikai ambíció, mint inkább az a körülmény vezette erre az elhatározásra, hogy ne legyen kénytelen felesége előtt mindig más és más elgondolt, de valóban nem létező okokkal előhozakodni, amelyek alapján időközönként Budapestre utazgatott.

Mint helytartósági referendárius csak legénylakást bérelt Budán, mert Alvina továbbra is, legalább egyelőre Jászolyon maradt.

Karakaynének nem is igen volt ellenére ez a némelykor párnapos megszakítással tarkított szalmaözvegység. A gazdálkodással járó kirándulások, a magyar pusztaság regélő csöndje, az égen aranyhegyekként lógó felhők és a körülötte nyüzsgő idilli élet lassanként elfeledtették vele a nagyvárost olyannyira, hogy még a ruházatában is demokrata lett. A gyermektelen fiatal asszonyok sok ilyen és egyéb

hóbortot meg szoktak maguknak engedni . . . Kalap helyett néha bécsi piros kendővel kötötte be a fejét; az akkor divatos tarlatán csúcsderék helyett zsinóros pruszlikot öltött magára; a krinolint pedig babosviganóval cserélte fel és a tükör elé állva, el sem hitte, hogy az onnan mosolygó parasztnenyecske voltaképpen egy helytartósági referendárius felesége és a jászolyi földesasszony.

— Az uram itt hagyott a parasztok között. Hát tartom a közmondást, hogy *il faut hurler avec les loups* — mondta ujjaival csettentve.

Egyszer-másszor megpróbálta vajjon felismerik-e az uradalmi cselédek ebben az elváltozott külsőben. A konyhacselédségen kívül a majorban bizony senki sem ismert rája, mert a népi tájbeszédet is olyan nüánszokkal ejtette, mint a szalmafüdeles bús kis paraszti viskók bármelyik benszülöttje.

Egy kora reggelen merész ötlete támadt. Felöltözött parasztlánynak. Haját két ágba fonta, kék pántlikát kötött a csipőig érő fonatok végére; vesszőkosárkát vett a karjára, aztán kilopózkodott a kastélyból. Senkivel se találkozott.

Útját egyenesen az erdőnek vette. A gyalog-ösvényeken át a nagyvágásba ért, ahol a juhászok legeltettek. Istók a forrás mellett, a völgyben járt a birkáival.

Karakayné a vadszederbokrokról szemezgetett. A hamvaskék gyümölcsöket a kosár fenekére rakosgatta

és úgy intézte útját, hogy a subáján heverésző juhász is meglássa. Ez a cifra szoknya megpillantásakor hirtelen megmozdult a subán és a szedrező vászon-cseléd felé somfordált.

— Mi jót keresgélsz itt hugám? — kérdezte kan-kalékos botjára támaszkodva a lánytól.

— Ha szeme van, látja, hogy miben fáradok. Az ágyom beteg; azt gondoltam hát, hűsíti majd valamelyest a vadszeder ötet.

— Lassan megy a munka; délig se lesz teli a kosarad.

— Míg kend tartóztat, addig inkább segített volna. Hamarább telnék a kosár.

— Amiért így lepirongattál, hát csak segíték majd én is valamicskét.

— Minek vesződnék? Nem akartam én, hogy szószerint vegye, amit az imént a számon kieresztettem.

— Nem baj no, há'szen nem vesződés az, ha az embergyereke szép lánynak tesz szivességet. Nézd csak, szedtem is már egy marokra valót.

— Ha ilyen jót tesz velem, szeretném tudni, ki-nek köszönjem meg a fáradságát?

— Biz én csak juhász vagyok, Istóknak hívnak, az apám után meg Patyi a nevem. Itt szolgálok a jászolyi uraságnál.

— A jászolyi uraságnál?

— Hál' Istennek, annak a kenyerét eszem.

— Aztán jó-e nála a szolgálát?

— Hogy jó-e? Hogyne volna jó, mikor olyan fain földesasszonyunk van?!

— Fiatal az uraságné?

— Aszondom, hogy fiatal. Aztán szép is. Olyan szép, mint kit is mondjak csak hamarjában no? Olyan szép, mint te vagy húgám.

— Ugyan ne csúfoskodják kend! Hogyan lehet énhozzám hasonlítani egy földesasszonyt?

— Hm. Tehetek én arról, hogy te is majdnem olyan szép vagy? Aztán nem mondtam én, hogy ő éppen olyan, mint te vagy. Csak azt mondtam, hogy majdnem olyan, mint te. Valamelyest formázol rája, szentem.

— Az már más.

— De nicsak, te már tudod, kivel van dolgod; így hát adósom vagy.

— Mire jó magának az én nevemet tudni?

— Bizony úgy adod a szót, mintha valami bujdosó grófkisasszony volnál, aki még a nevét sem akarja a más ember szájára adni.

— Ne duzzogjék no! Amiért ilyen jóra való légeny, hát csak megmondom a nevemet. Verának szólítanak.

— Szép neved van. Aztán mely tájon vagy otthon?

Karakaynét egy pillanatra zavarba hozta a nem várt kérdés; de csakhamar készen volt a felelettel:

— Tudja maga a Nyomorgó-csárdát?

— Hogyne. Tavaly Szent Mihály-napon voltam ott utoljára juhászlakozáson.

— Nohát akkor ismeri a tanyámat. Egy hete még csak, hogy ott vagyok. Éd'sapám már régen meghalt; éd'sanyámat meg egy hónapja, hogy földbe tették szegényt. Az Isten nyugosztalja, árván, minden nélkül hagyott. Senkim sem volt a falunkban. Így kerültem aztán ide a Nyomorgóba az ángyimhoz.

— Aztán jól bánnak-e veled a csárdában?

— Jól ám, mintha csak az ő vérök volnék. Hanem most siessünk a szedéssel, mert estig se lesz látszata a dolgunknak.

A kosár a juhász bánatára nagyon is hamar megtellett.

— Istennek ajánlom — köszöntött el a leány.

— Isten áldjon téged is. Ha szeder köll, csak gyere erre máskor is, violám.

— Jó lesz. Úgy fordul, hogy holnap újra ide-nézek.

— No addigra majd teleszedem a kalapomat. Ha hazaérsz, mondd meg az ángyodnak, hogy az Isten fordítsa jóra a nyavalyáját.

— Köszönöm a kivánságát. Ezenképp megviszem haza . . .

Néhány perc mulva Karakayné már csak a vezér-űrű kolompjának kongását hallotta. Sietett, nagyon

sietett. Most, mikor már túl volt rajta, vette csak komolyan fontolóra a vakmerő tréfát.

Dél felé járt az idő, mire hazaért. A kastély labirintjén sikerült neki észrevétlenül a szobáiba surranni.

Ebéd után a juhászszedte vadszedret szolgálta fel önmagának dezert gyanánt. Sosem evett még ilyen illatos, édes, zamatos gyümölcsöt. Legalább így vélte . . .

Annyira beleizlett a fanyarédes vadbogyókba, hogy ezentúl nap-nap után kijárt a vágásba szedrezni. A juhász készséggel segített neki s ha belefáradtak a szedegetésbe, letelepedtek egymás mellé a virágos veszprémi szűrre.

— Te Vera — mondta egyszer a legény — mit szólnál hozzá, ha beállítanék a Nyomorgóba leánykérőként?

— Mit szólnék? Hát résen legyen most a kend füle! . . . Hát se többet, se kevesebbet, csak annyit mondok, hogy én nem megyek férjhez soha, de soha. Értette kend? Soha.

— Hozzám sem?

— Kendhez sem. Senkihöz sem.

— Ne bolondozz te lány, mert még elhiszem.

— Nem tréfálok én. Csak annyit mondok: hagyjon föl az ilyen beszédekkel, mert bízisten most lát utoljára. Nem elég az kendnek, hogy nap-nap után itt gunnyasztok a subáján?

— Éppen azért szeretném veled a subámat a pap előtt is megosztani.

— Ha Isten rendelése, magától is megjön annak az ideje, anélkül, hogy mi akarnánk.

— Igaz. Hanem annyit mondok, hogyha egyszer elmaradnál tőlem, nyakamba keríteném a szűrömet, aztán páskom, birka, Isten veled örökre!

— Bolondos — mondta a legény nyakát átölelve Vera — aztán csakugyan nem tudna kend nélkülem meglenni?

— Eltaláltad. Olyan lennék én tenélküled, mint a pusztán a magános határfa . . .

— Hát míg engem nem ismert, egymagában is jó volt ugy-e?

— Míg téged nem láttalak, nem tudtam, hogy szívem is van. De mióta a szemed közé pillantottam, azóta a szívem unosuntalan a te nevedet dobogja. Ha tégedet nem láthatnálak, rínék, bőgnék, mint a zálogos tehén . . . Aztán, ha téged nem érezne többet maga mellett a szívem, annyira sírdogálna utánad, hogy egyszer csak belehalna.

Vera könnyezve temette arcát a legény ólom-pitykés lájbijába. Alig tudott szóhoz jutni:

— Nem is tudom megköszönni a jóságát Istók, hogy megbecsüli a szegény árvát. Miért tagadnám, én is szívelhetem kendet.

— Csak ezt akartam, Vera. Aki áldója van, el is

megyek érted holnap a Nyomorgóba. Vissza sem eresztelek aztán, ha egyszer elhoztalak onnan.

— Arra gondolni se szabad most még magának. Az ángyomnak még nem ejtettem szót a dolgunk felől. Majd híradással leszek, ha jöhet. De addig is ígérje meg, hogy a csárda küszöbét át nem lépi, míg nem hívom.

— Ha már így muszáj lenni, a kedvedért ezt is megigérem.

— No lássa, így még jóra fordulhat a sorunk. De most már ideje, hogy hazalássak. Minden jót kívánok kelmednek.

— Azon jókat neked is. Gondolj rám Vera, úgy mint ahogyan te nekem mindig az eszemben vagy — dörmögte a szerelmes legény.

Karakayné anélkül, hogy észrevette volna, belement az önmaga szótte hálóba. Mit tegyen az esetre, ha Istókra mégis rájönne a bolondja s ott-hagyva a juhokat, elkullogna a Nyomorgóba?! Legjobb lenne tán a tréfát még most a kezdetén abbahagyni.

Csakhogy a tréfa komolyra vált. Tűzzel játszott, hát megégette a szivét. Érezte, hogy a csinos, hatalmastestű juhászt szereti . . . Annyira szereti, hogy nem is bírna, de nem is akar tőle megválni.

Hogy mi lesz ennek a valószínűleg csak ideig-óráig tartó hóbortos viszonynak a vége: egy pillana-

tig se gondolkodott felőle. Hiszen a nő csak szeret, azon túl semmi gondja . . .

— Eh, folytassuk a játékot — mondta egy estén a szobájában. — A Nyomorgó csárdásnéját megveszem. A vénasszony fog majd mint ángyom szerepelni Istók előtt. Így jó lesz. Az ilyen szegény csárdásné pénzért mindenre képes. Még hallgatni is tud.

Tervét másnap végre is hajtotta.

A csárda a jászolyi birtoktól délre feküdt, az erdőn keresztül vivő út mellett. A Karakay-kastélytól lóháton egy óra alatt könnyen meg lehetett közelíteni. Elhagyatott, düledező épület. Hajdan szebb időket látott; ma legfőlebb egy-két gyolcsostót, szuplikáló pápai diák, vagy faluzó zsidó keresi föl éjjeli szállásért. Maga a gazda, mint aféle lókupec, örökké vásároz. Tilos szeretkezésre alkalmasabb rejteket keresve sem lehetne találni.

Karakayné a vénasszonyt hát beleavatta titkába, ki a legnagyobb készséggel csapott föl ángyinak, akinek nevelt lánya mindig tudta a juhászlegény jöveletét és ilyenkor a csárdában levő parasztruhát magára öltve, a ház körül úgy tett-vett, hogy a legélesebb szem sem ismerte volna föl benne az úriasszonyt.

Mikor Istókot várta, süttött-főzött, hogy a lelke Istóknak a szája szélit megcsiklandozhassa széplányfőztével.

— Még az anyám teje sem volt ilyen jó — dicsérgette Istók az előtte párolgó ételt.

— A kínszenvedésit, főzők én még ennél jobbat is, Istók — kacagott Vera.

— Ugy-e, majd a lakodalmunkat is te magad főzöd ki?

— Tavaszt emlegetsz, mikor még fecskemadár sincsen . . .

— Nincs-e? Kell-e nálad különb fecskemadár? Tudsz te úgy csicseregni, hogy aki hallja a szavadat, a telet is kikeletnek látja.

— Talán csókolózni akarsz megint, hogy így hizelepsz? — kérdezte Vera, a legény ölébe perdülve — abból pedig ugyan nem eszel, még utóbb is ráunnál.

— Ha nem olyan volna a csókod, mint a búzakenyér, hát ráunnék talán. De a búzakenyérből minél többet eszik az ember, annál többet kíván a friss sütetből.

— Tudtam, hogy ez a nyavalyád. No, itt a számszéle, de csak egyet ám! Ezt is csak útravalóra adom. Most már aztán menj a dolgodra, mert nekem is van tennivalóm, de sok.

Istók legényt így traktálgatta, ölelgette és amikor eszébe jutott Jászoly: szép szerével, cuppanó csókkal útnak is bocsátotta, aztán ismét úrinővé változott, aki lóháton egy kis kerülővel csakhamar otthon tette.

Karakayt egyszer nagyon megszállta a honvágy. Elhatározta, hogy három hetet fog Jászolyon tölteni.

Karakayné elsápadt az ijedtségtől, mikor a sok bagázsiaát, ládákat és a fekete-sárga zsinórral átfűzött hivatalos irománycsomókat meglátta a kastélyban. Megszokta, hogy férjét csak vendégnek tekintse Jászolyon. A háromhetes maradi-vendég pedig rosszabb a hetes esőnél is.

Az első estét a parkban töltötte férjével. Sétálgattak és mikor egy százévesnél idősebb platán alá értek, kirántotta karját férje karjából és leült a fa alá a gyepre.

— Meghűtöd magadat Alvina. Leülni a pusztára földre! Ki látott már ilyent? — szörnyűködött a nagyságos úr.

— Miért ne ülnek, ülök bizony? — kacagott Karakayné. — Nem árt meg egy kis estéli harmat az ilyen pusztai asszonynak. Csücsülj ide te is mellém Dániel; meglátod, milyen élvezet itt az anyaföld ölen pihenni.

— Nem kívánhatod édesem, hogy az egészséget kockára tegyem egy állítólagos kis élvezetért.

— No üljön ide, ha mondom!

— De Alvina . . .

— Akkor se ül le, ha súgnék valamit?

— Sűgsz valamit?

— Sűgök bizony, még pedig nagyon is érdekes valamit.

Olyan kedves pajkossággal csalogatta férjét,

hogy a tanácsos úr a nála megszokott fashionable modorosságából kikökenve, leheveredett a harmatos gyepszőnyegre. Karakayné mindkét karjával átfogta férje nyakát és fülét csókolgatva megsúgta neki, hogy anyának érzi magát.

A tanácsos úr majd elszédült a váratlan hírré. Ő . . . Ő apa . . . Házasságának ötödik évében, most, mikor már kopaszodni és öszülni kezd; most, mikor alig találkozik néha a nejével és ő most apa . . . A családi esemény olyan gondolatokkal oltotta be, hogy a gyorsan egymásra tolnakodó gondolatok hatása alatt képes lett volna Alvinát megfojtani. Hanem mint aféle világfi, mihamar az elnéző önmérséklet terére lépett; annál is inkább, mert az események egybefoglalásából az szűrődött le, hogy az asszony házastársi hűségéhez nem tapadhat gyanú. Hisz egy év óta pillanatra sem hagyta el a felesége a jászolyi pusztát.

Szótlánul ballagtak vissza a kastélyba. Karakay rögtön lakosztályába vonult, hogy egy bonyodalmas ügy aktáit tanulmányozza.

Karakayné csak azt várta, hogy férje ajtajának zárjában a kulcs ráforduljon. Hamarjában átöltözött Verának és a sötét folyosókon mezítláb kisonva, útját az erdőben lévő elhagyatott Vid-kápolna felé vette. A kápolna tornácában már várta valaki.

— Azt hittem, megfelejteztél rólam, Vera — fogadta a legény.

— Megharagszom, ha még egyszer megvádolsz

— duruzsolt a nő. — Más dolgom sincsen, mint az öledben üldögelni?

— Ha nem szeretnék, alig bánám, hogy ilyen hosszú időre elmaradtál. Két nap óta nem láttalak. Két hosszú nap, két hosszú éjszaka . . .

— Édes szerelmes Jézusom, macskafarok, de nem pipa való a szádba . . . Hátha hosszabb időre is el kell majd maradnom?

— Ne izélj te lány! Ne ijesztgess . . .

— Úgy lesz, ahogyan mondom. Nem akarok ingyenkenyéren lenni az ángyomnál, hát elszegődtem Szlavóniába a részesaratók mellé marokszedőnek. Nem akarok egészen az ángyoméék költségén kitelelni. Kiraknák a cókómókomat az országútra.

— Pedig ne tegye rád a kisujját se, de senki fiánya . . . Majd elmegyek én az ángyodhoz. Szép szóval meg is kérlek tőle. Ha ád, jó; ha nem ád, magára vessen.

— Fél is tőled valaki! . . . Azt gondolod, hogy a pap áldásánál nem kell egyéb, hogy valankor egy-pár lehessen belőlünk?

— Ami azon kívül hiányzik, majd kikeresem én. Az egész évi bérem még bent van a számadónál . . . Kétszáz forint ám az, te! . . . Megvehetjük rajta az egész veszprémi vásárt . . . Olyan tornyos nyoszolyát veszek a szentgáli asztalosnál, hogy még a veszprémi pispék is megaludják benne.

— Én se akarok utolsó lenni. Szépet gondolhat-

nál felőlem, ha úgy pottyannék a hajlékomba, mint a fészkeből kiesett madárfi . . . Úgy lesz, amint mondtam. Elmegyek markot szedni a summás aratókhoz Szlavóniába . . . Itt is van már a foglaló a keszkenőm szarvában . . . Ha hozhatok haza vagy száz forintocskát, akkor szólhatsz a szándékod felől az ángyikámnak. Addig egy árva mukkanással se legyél felőlem. Még én kapnék ki tehelyetted is, hogy pénz nélkül ilyen dőreségen törjük a fejünket . . . Mert szókiadó fehirnép ám az én ángyikám . . . Valóságos csudakata . . .

— Dejszen a világot is leverném a lábáról, ha neked bántódásod esnék miattam.

— Ejha, úgy beszélsz, mint egy vármegyéről vármegyére futó krumplibetyár! Rösteld el magadat . . . No, a te eszed fazokában is kevés van!

— A kedvedért, Isten neki, hát elröstelem magamat, ha már úgy akarsz. De bántani ne bántson téged maga a vicispán se, mert annak is megiszom a vért!

— Csak nem akarsz csillapulni, úgy-e?

— Miért ne, ha neked úgy tetszik? Ne törődj Vera senkivel, semmivel, csak engem szeress. Míg én a két karomat elbírom, nem lesz hiányod se becsületben, se egyébben másban. Mert nékem rajtad túnan senki se köll.

— Jól van Istók, így lesz. De nehogy elfeledjem mondani, azért vagyok ma itt, hogy búcsúzzam.

Én nagyon szeretlek téged és ha te sem útálsz engem, légy békességes türelemmel erre a rövid időre. Nekem is nehezemre esik, hogy nem láthatom majd az én Istókomat; de ki tehet róla, hogy így van?

A legény gyanakvólag nézte szeretőjét, aztán megragadta a karját:

— Vera, ha megcsalsz?! Ha örökre itt hagysz?!...

— Ne bomolj, hanem ereszd el tüstént a karomat. Köszönöm én az olyan szeretetet, aki kék-zöld helyet hagy maga után az ember testén.

— Te lány — mondá a másik karját is lefogva a remegő Verának — te lány, ha nagyon sok időre elmaradsz, ha rongyra téped a piros kendőmet, akiért félnapi járóföldet gyalogoltam, hogy neked megvehessem, ha más legény szemeiben vesznék el a tekinteted, amilyen nagyon szeretlek most, olyan nagyon magadra bőszítenél. Talán csak nem akarod, hogy bilincset rakjon kezemre a csendbiztos? Mi?

— Kár így magadat föllovalni, engem meg félholtra rémíteni a semmiért. A semmiért! De már hamvahodik az est. A Hold sugárpázmája utat mutat, én még kakaskukorékolás előtt indulok haza. Mielőtt elválnánk, igérd meg, hogy mindaddig nem mozdulsz a nyáj mellől, míg én vissza nem térek az aratásból. Azért akarom, hogy itt maradj, mert az ilyen legényféle ahhoz húz, akit éppen meglát. Ma egyik lány, holnap meg a másik. Ugy-e?

— Nem ismerek én lányt, csak egyet, az is te

vagy Vera, az én szívem csak hozzád fűlik. Míg híradással nem leszel a visszajöttöd felől, tapodtat se teszek az állatoktól. Úgy áldjon meg téged is a jó Isten, mint amilyen igaz maradsz hozzám. Hanem búfelejtőnek egy-két csókot csak adsz utoljára?

— Ejnye, de hóbertos vagy ma! Talán holdtölte van és feljött a havad, vagy mi a szösz lelt? No, itt a csók, mert máris nagyon ki köll lépnem, hogy kimaradásomat észre ne vegyék.

A csókok után elnyelte az erdő sűrűje. Megnyugodva feküdt ágyába. A juhászt két hónapra ellátta igéretekkal.

Az egész nyáron ki sem mozdult a kastélyból. Készülődött a családi örömökre, ami szeptember végén be is következett. Fiút szült.

. . . Az aratók már mind hazajöttek Szlavóniából. De Vera felől még egy árva falevélke sem érkezett követnek a juhászhoz. Pedig türelmetlenül várta a lányt. Megütötte bizony a gond a fejét. Néha véresre is kaparta a fületövét.

A csárdásné váltig biztatgatta:

— Ne nyavalyogj fiam; egyszer majd csak azt mondja: hopp, itt vagytok!

A számadónak volt vele a legtöbb baja. A birkát hol a vetésben érte a kerülő, hol meg kiszakadt a nyájból tíz-húsz darab és idegenbe ment. Üsd elvesd el formán végezte a dolgát. Szomorú volt,

mintha ecetes tökmagon élt volna. Ha kérdeztek tőle valamit, így felelt:

— Nem t'om . . .

Ha megszidták, fenyegették, vállat vonva dobta oda:

— Bánom is én . . .

Már azon gondolkozott a számadó, hogy fertálykor kiteszi a szűrét Istóknak. De ez megelőzte őt a szándékában. Úgy elment, hogy azt se mondta senkinek: beföllegzett. Azt hitték, hogy vagy az eszében bénult meg, vagy valami bánat érte s bújában beállt katonának.

Istók pedig ment, mendegélt a keserűségével hol ide, hol oda. Egyszer ez a pásztorember vetett neki falatot, másszor meg a másik. De kérés, vagy kínálás nélkül nem nyúlt a máséhoz.

Télre fordult az idő. A senkifia árvább ilyenkor az erdei vadnál is, mert ez a förgeteg elől a vackába bujik. De hát az elhagyatott emberállat! Nem lát mást, csak havat. Nem hall mást, csak a szél sírását. De jó ilyenkor azoknak, kik lent a föld alatt alhatnak. Azok legalább nem dideregnek, nem koplalnak. A szívük se sajog.

A Karakay-kastélyhoz vezető kopasz jegenyesorban valami csavargó külsejű ember kullog. Csupa rongy meg mocsok. Aki annakelőtte látta, bizony senki nem ismerne rá Istók juhászra. Fejét lehorgasztva, méregeti lassú lépteivel a havas utat. Se lát,

se hall. Még azt se veszi észre, hogy egy úriasszony jön vele szemközt, aki előtt egy cseléd kis kocsiban alvó gyereket tologat. Bizony elmegy az asszony mellett, ha ez rája nem szól:

— Istók!

A legény felüti a fejét. Szemét rámereszti az asszonyra, aki intett a cselédnek, hogy csak menjen előre a kocsival.

— Istók, te vagy? — kérdi mégegyszer tőle.

— Én ám, én vagyok.

— Szent Isten, de elhagyatott vagy! Olyan az orcád, mint az aszott avar.

— Eltalálta.

— Nem ismersz rám?

A legény jobban szemre kapja a nőt. Néhány lépést hátrált.

— A szemem káprázik-e? Veral Jól látok-e?

— Jól. De mi lett te belőled Istók?

— Bujdosó. Ki akarok bujdosni a világból; de a lábaim untalan visszahoznak erre a tájra, ahol eltemették a szívemet. Az én orcámról is levehetné most kendőjével Jézus véres képmását Veronika asszony... Te is adtál nekem egyszer egy patyolatkeszkenőt, most majd beletörülöm izzadó orcámat . . . Ez ám csak az igazi Veronika-kendőjel . . . Nesze a keszkenőd — hörögte a juhász érctelen hangon és zsebéből kirántva a csipkés kendőcskét, odadobta Vera felé.

— De leszakadtál Istók! — folytatta a nő.

— Annál pipesebb lettél te. Alig ismerek rád ebben az úrimódos gúnyádban. Egészen kivesz a formádból. Kötnék föl, aki belebujtatott. Hát az a gyerek kié ott abban a kerekes micsodában?

Karakayné elszántan felelte:

— Az enyém, meg az uramé . . .

— Az uradé? Úgy áldjon meg az Isten a balkezevel, mint ahogyan megérdemled. Ezért hitegettél, ezért tettél százszor is bolonddát? Ej Vera, Vera, mit tettél velem?! Kiféle, miféle az urad, he?

Karakayné megrendült a fájdalom láttára. Megfogta a legény kezét:

— Istók, itt az ideje, hogy meggyónjak neked mindent. Én nem vagyok Vera.

— Nem-e?

— A jászolyi uraság felesége vagyok.

— Az én uraságomé? Az egek szakadtak rám, vagy mi történik velem? Az uraságom felesége . . .

— Az vagyok már öt év óta. Akkor szerettelek meg, mikor nekem bokkrétát kötöttél az erdőben. Emlékszel-e rá?

— Ej, ej, nagyságos asszonyom . . .

— Nem vagyok én a te számodra nagyságos asszony.

— De Vera sem.

— Csak tőled függ, hogy továbbra is Vera maradjak. Eredj vissza holnap estére a számadóhoz,

addig rendben lesz ott a szénád. De most siess valamerre, nehogy a cselédnek feltünjék a viselkedésünk.

— Ej Vera, bár sorsom ne hozott volna így veled össze! Minden szépség, minden jószág elmúlt, csak a keserűség maradt meg fejfának . . . Most még szerencsétlenebb vagyok, mint akkor, mikor azt hittem, hogy örökre elvesztél a számomra — sóhajtott a legény, aztán megindult csöndesen a mogyorós felé. Ballagtában százszor is el-elmotyogta:

— A földes uraságom felesége az én szeretóm . . . Az én boldogtalanságom . . .

Másnap alkonytájban azon rongyosan, kopottan beállított a számadóhoz.

— Meggyöttem — dadogta szemlesütve.

Az öreg szánakozva nézett végig a régi jó cseléden:

— Mi haszna, ha te megjöttél is, de az eszed elment?

— Ne féltsen kend engem! Csalánba nem üt a ménkű . . . Vigan vagyok én most már, mint a torbul gyött kutya . . . Az én eszem miatt nem lesz többet hiba a nyájban. Rendben tartom az állatokat, mint Szent Péter az égen a csillagokat.

— Bár valóra válnék az ígéreted. De így, ahogyan vagy, nem mehetsz ki a páskumra. Még azt hinné valaki, hogy koldusok őrzik a Karakay birkáját. A testedre előbb majd akasztunk egy kis gúnyát. Most pedig üljél asztalhoz, én meg kiszólok majd az

anyjukomnak, hogy főzzön számodra valami falni valót.

— Nem köll nekem ma még a mennyekből hullott cukros manna se, számadó uram.

— Ne böstörködjél fiam. Látom az orcádról, hogy színevilágát se láttad hetek óta a meleg ételenek. De hát mi talált hozzád, hogy ennyi ideig bitangságban voltál?

— Istók a padkán helyet foglalva, pruszlija pitykéit birizgálgatta. Mintha harapófogóval húzgálták volna belőle a szót, szakadozva tagolta a beszédet:

— Ne kérdezzen kend. A hazugság nem kenyerem, az igazat pedig, ha megvallom: tótágast áll a jászolyi puszta.

— Talán csak nem tettél rossz fát a tűzre?

— Ismer kend. Minek hát ez a beszéd?

— Hát téged bántott valaki?

— Bántani nem bántott, csak az öreg kést forgatták meg a szívemben.

— Miért nem szóltál akkor, mikor a baj ért, szegény Istók? Nyisd ki a pruszlidat, hadd lám a sebet!

— Nem lehet azt látni, csak érezni lehet . . .

Az öreg elmosolyodott.

— Értelek, fiam. Oda se neki. Egy lány miatt csak nem adod búbánatnak a fejedet?

A számadóné betoppant az étellel.

— Láss hozzá, Istókunk — noszogatta a legényt.

Ez csak úgy immel-ámmal lökdösött a csuszában. Az öregek hát magára hagyták.

— Majd jobban nekibátorodik, ha magára hagyjuk — mondták.

Mikor Istók észrevette, hogy egyedül van, kelletlenül ledobta a villát és tenyerébe hajtotta a fejét.

— Mi lesz velem, nem bírok a szívemmel?! A fejem is olyan nehéz, mintha kőből lenne. Mintha szivemre feküdt volna a veszprémi Jeruzsálem-hegy... Olyan messze esett az a fehérnép tőlem, hogy ha a Göncölszekerét le tudnám hozni az égről, még azon se érném el soha ötet . . . soha . . .

Karakayné az izgalmak annyira megviselték, hogy pár hónapig ismét nem mutatkozott a kastélyon kívül. Visszavonult mindentől; még a gazdaságot is elhanyagolta. Már megbánta a történéseket és valami kielégítő megoldást keresett. Érezte, hogy előbbi életéből mélyre szállott, hogy az úri osztályérzést olyan tények váltották fel életében, amelyek alig-alig állanak ki a morál választóvizét . . .

Forró nyár volt. Négyökrös, vendégoldalos szekerek döcögnek a dülőutakon. Hordják be a jászolyi puszta szerűjére a sok eleséget. Az asztagrakók alig győzik a munkát. A szerű keleti oldalán vastag füstkarikákat hömpölyget a bűgő cséplőmasina.

A kastély eszplanádján, a terebélyes fák hűvösében Karakayné valami Jósika-regényt olvasgat. Csak egyedül van, mert férjét holmi gazdasági passziók

szállván meg, hajnalhasadástól napestig az ispánhoz szegődött hátramozdítónak.

Karakayné valamelyik fejezet végére érhetett, mert a könyvet becsapva, a mogyoró vesszőből font kanapén végignyújtózkodott.

A magány, a méla csend, a lombok susogása és a körülötte enyelgő fuvalom ábrándokba ringatták a lelkét. A mult, a jelen és a jövő képei, alakjai vonultak el szeme előtt. Mintha valami csudálatosan bájos zenének távoli akkordjai, hullámszó ütemei rezegnének a fülében. A zenébe dal, soha nem hallott ének áriái vegyülnek el, mely lassan-lassan suttogássá enyészik . . . A gomolygó alakok közül egy kiválik. Feléje közeledik és szerelmesen szól: Vera! . . .

Karakayné fölrezzent. Igen, ő az, a juhász, az Istók. Kéri, követeli vissza lelkének megbolygatott nyugalalmát.

— Visszaadom a lelked nyugalalmát, szegény Istók — motyogta magában és megparancsolta a lovásznak, hogy hátsparipáját nyergeljük fel.

Nyeregbe ülve, a бүккерdő felé ügetett. Szürkült az alkony. Már a Zsidócsillag is fönt volt az égen, de még mindig szikkajtó meleg volt. Pásztás szellőcskék mozgatták a jegenyefák koronáit. Bizonytalan tervektől hemzsegett az agya. Még nem tudta a célhoz vezető módot, mellyel elérje, hogy a legényt szép szóval, kéréssel eltávolíthassa innen messze vidékre. Ha szép szóra nem hajlik, talán megpuhítja majd a

pénz. Egy nagy bankó talán majd megpuhítja őt. Úgy vette észre, hogy az idilli élvezetekből eléggé kivette a részét. Természetesnek találta, hogy a dagály után apály következett és hogy az emésztő izgalmakat közöny váltja fel. Kezdte unalmasnak találni a parasztszerelmet. A társadalmi elkülönültségeket áthidaló nemiségi vágyakat megújtálta.

Istók a csordakútnál, a lankás dombhajlásán volt a nyájjal. Karakayné megpillantva, dacosan köszönté:

— Jó napot! Mi hozta ide a nagyságos asszonyt?

— Okosan akarok veled szólni Istók, ülj ide mellém — felelte Karakayné, egy bangitabokor mellett fekvő faderékra mutatva — gyere ide, hallgass meg.

A juhász a bokor mellé állt, Karakayné pedig folytatta:

— Ha valamikor szeretted Verát, tedd meg érte: hagyd itt örökre ezt a vármegyét. Lásd, ő már akkor is a másé volt, mikor te legelőször hajtottad fejedet az ölébe. Vera ezen a földön úgyszem lehet a tied.

— Akkor majd a másvilágon lesz az enyém — fortyant föl a legény.

— Lásd Istók, Verának fia van, kicsike magzatja van, akit nem hagyhat el még érted sem. Te legény vagy, találsz te még Veránál jobbat is, szebbet is. Aztán akkora bankót adok, hogy a saját jószágodon a saját nyájadat legeltetheted. Nézd, itt van ezer forint.

— Hát barom vagyok én, hogy pénzen adjanak, vegyenek? Ilyen csúfot még egy földesasszonytól se szívelek el! Elmegyek én a pénze nélkül is . . . De mielőtt elmennék, beleírom a nevemet a szívedbe, Vera! — kiáltotta a legény és késével Karakaynéra sujtott, ki jobb karjával a szúrást felfogva, egy éles kiáltás után elájult.

A hang-e, vagy a véletlen az egyik bojtárgyereket a bokor felé hozta. A fiú meglátva a földön fekvő asszonyt és a mellette térdelő juhászt, a kastélyba rohant és ott a park előtt egy padon ülve éppen Karakayt találta.

— Nagyságos úr, az asszonyunkat agyoncsapta az ürüsjuhász! — hadarta zihálva a gyerek.

— Kit csapott agyon te fajankó? Beszélj, hogy értsek belőle — dörmögött az uraság.

— Az asszonyunkat.

— A számadónét?

— Ha még csak azt csapta volna agyon, talán nem lenne olyan nagy hiba, mert már úgyis öreg a szegényfeje, meg aztán kehes is. A nagyságos asszonyt csapta agyon . . .

— A nagy . . . sá . . . gos asszonyt? Hátba igazítlak a botommal kölyök, ha füllentesz . . . Hol, miért, mikor csapta agyon?

— Ne röstelje nagyságos úrunk a fáradságot, elvezetem én tüstént — felelte a fiú.

Karakay izgatottan támolygott a kastélyba s

fegyvert véve magához, a gyerekekkel az erdőn túl fekvő dombhajlás felé indult.

Mikor a felesége paripáját megpillantotta, iszonyú sejtelen szállott lelkébe s kezdett hitelt adni a bojtárgyerek szavainak. Rohant hát a fiú által mutatott galagonyabokorhoz, a gyereket pedig visszakergette a cselédséget föllármázni a majorba.

A bokornál a juhász a már magához tért Karakayné sebét kötözgette. Karakayt annyira meglepte a látvány, hogy fuldokolva, nagy nehezen tudott csak szóhoz jutni:

— Alvina, hogy kerülsz te ide? Mi bajod? Kibántott?

Az asszony könnyörögve nézett férjére s meglátva kezében a fegyvert, elszántan szólt hozzá:

— Lőjj agyon Dániel! Megérdemlem . . .

— Úgy? Megérdemled? Most már tudom, hogy ki a gyermeked apja . . . Alávalóság . . . Piha . . . Egy piszkos paraszttal szeretkezik a cemende . . . A . . . a . . . Veled majd otthon beszélek hitvány céda, beste, de ezzel a komisz paraszttal most végzek — hörögte Karakay s a mozdulatlanul álló legényre emelte a fegyvert.

Ebben a pillanatban Karakayné hirtelen fölugrott s férje jobbkarját elkapta.

— Gyermekem apját meg ne öld! — kiáltotta. — A bűnöst büntesd, engem büntess . . . De ezt a legényt nem fogod még a kisujjaddal sem érinteni.

Dulakodni kezdett a férjével. A fegyvert akarta kicsavarni a kezéből. Hogy, hogy nem: a fegyver eldőrent . . . Megtántorodva, halk sóhajjal az avarra borult — Karakay . . . A lövedék a halántékába szaladt.

Karakayné delíriumos lelkeséggel menekült el az eset helyéről.

Mire a föllármázott cselédség előkerült, a juhásznak is hült helyét találták. Eltűnt a pusztáról.

A holttestet a kastélyba szállították. Mindenki azt hitte, hogy Istók — aki az uraságnét is megsebezte — lőtte agyon Karakayt. Rögtön lovaspostát küldtek hát a hírrel a járási csendbiztoshoz.

Karakayné hetekig feküdt betegen. Az izgalmak annyira kimerítették, hogy orvosa tiltakozása folytán a vizsgálóbíró egy szót sem vehetett ki belőle, ami a bűnügyet csak egy kicsit is megvilágította volna.

Karakay halálának híre az egész országot bejárta. Még az udvari kancellária is érdeklődött a rejtélyes dolog iránt. Általánosan elterjedt a hit, hogy vagy szerelmi féltékenységnek, vagy pedig rablógyilkosságnak esett áldozatul. Azt a körülményt, hogy Karakay fegyveréből hiányzott egy töltés, akként magyarázták, hogy ő is tehetett talán lövést a juhászra.

III.

Az akkori időkben az idetelepített osztrák, morva és cseh zsandárok bizony lassan tudtak egy-egy nagyobb bűntényt földérinteni. A nyelvbéli akadályokon és a közlekedési nehézségeken felül leginkább az bénította meg a működésüket, hogy a nép gyűlölte őket. Vagy ha nem is gyűlölte, gúnyt űzött belőlük. Hogy mennyire nem vált be Magyarországon az osztrák gendarmerie, az bizonyítja leginkább, hogy Bach kilencezer zsandárja tíz év alatt összesen hat betyárt tudott csak elfogadni. A kormányhatóság tehát kénytelen-kelletlen a vármegyei rendőrség segítségét volt kénytelen igénybevenni a Karakay-féle gyilkossági ügyben.

Simonka, a vármegye csendbiztosa hát addig nyomozott Patyi Istók után, míg megtudta, hogy a juhász a hetedik határban, a kürtösi gyümölcsösökben bujkál. Ugyanekkor azt is hallotta, hogy az egyik borházból egy rozsdás flintát emelt el valaki. Ezt is Patyi Istók lopta el, állapította meg a csendbiztos.

Néhány nap mulva egy másik esemény lobban-

totta lángra Simonka ambícióját. Azt adták hírül a vármegyére, hogy a gellérti öreg uraságot kirabolták. Sötét este volt, mikor a rablók Gellérten megjelentek. Egyikük az épület ablakát puskájával beütve, így kiáltott be az öregúrhoz:

— Pénzt, de sokat! Aztán tizenkét emberre eleséget, meg bort!

Az öregúr kiszólt:

— Mifélek maguk, hogy rátörnek az emberre?

— Puskás emberek vagyunk — dörgött az előbbi hang — tizenketten vagyunk.

Az uraság felesége betegen feküdt. Így az öregúr, nehogy az asszonyt a rablók holtra ijesszék, inkább békességesen megalkudott a szószólóval háromszáz forintban. A pénzt egy monogrammos zsebkenőbe kötve, ki is dobta nekik az ablakon. Ráadásul még két kenyeret és néhány pint bort is adott.

A rablók néhány lövést tettek búcsúzóul, aztán odébb állottak.

Harmadnapra meg a barnaki csaplárost verték föl álmából. Szintúgy, mint a Gellért-majorban, itt is az ablakon dugta be a betyár a puskát és pénzt meg italt követelt.

Áron, a csapláros kiugorva ágyából a sifonérhoz indult, hogy az onnan kiveendő bankókkal megmentse a saját és a familiája életét. Felesége, a szep-lős Regina asszony fogvacogva nyöszörögte a dunyha alól:

— Kináld meg őket aprópénzzel, Áron. Tedd egy papiros-zacskóba az aprópénzt; talán ezt is elfogadják.

— Alul rézpénzt tegyél táti — szólt ki a legnagyobb fiúból, Maksziból az üzleti szellem — tetejébe néhány ezüstöt is tehetsz.

Áron megszívlelte a tanácsokat és egy pintest megtöltve pálinkával, az üveget és a pénzt az ablak alatt várakozó szegénylegénynek kiadta.

— Használják el békességgel érdemes betyárurak. Én úgy éljek: jó szívvel adom — motyogta vacogó fogakkal.

Még akkor is fázott, mikor másnap délben a csendbiztos kérdezősködött a rablás felől.

— Sosem voltam nagyon kurázsiz ember — mondta — de mikor azt a fényesbaltájú tizenkét kanászlegényt megláttam, még az utolsó csöpp bátorságom is elhagyott.

— Aztán ráért maga Áron szomszéd megszámlálni, hogy csakugyan tizenketten voltak a rablók? — kérdezte tőle Simonka.

— Ha csak egyetlenegy fiabetyárt láttam volna, azt is tizenkettőnek olvastam volna ijedtemben — felelte.

Simonka kacagással vette tudomásul, hogy a ravasz Áron mily humcutúl csapta be a betyárt a rézpénzzel.

A gellérti uraságtól kapott személyleírás után a komiszáros egyenesen Istókra gyanakodott. A nála levő puska pedig ugyanaz lehet, amelyik a kürtösi hegyen elveszett. A gellértmajori urasági lak körül tett lövések számából és a nedves talajon látható lábnyomokból azt következtette a csendbiztos, hogy többtagú banda jár-kei a megyében, de hogy csak-ugyan tizenketten vannak-e, ki tudná?

A törvényszék a vármegye területére kihirdette a statáriumot. Patyi Istók fejére még azonkívül pénzt is tűztek ki.

Faluházakon, korcsmák söntéseire, csárdák ajtajára, malmokra, mindenhova kiszögezték a vörös-betűs papirost. Rájthúzlis, kakastollas pandurok éjjel-nappal patrulliroztak helységről helysére, tanyáról tanyára. Fölkutattak minden helyet, ahol gyanus emberek szoktak megfordulni. Egész csomó ágról szakadt kompánia üldögélt már a tömlöcben, a vaspántos, félarasznyi vastag tölgyajtó mögött. Ezek tagadtak, bizonyították alibijüket, mind a tíz ujjokra esküdöztek, hogy ártatlanabbak a ma csöppent harmatcsöppnél. De Simonka nem tartotta lehetetlennek, hogy a keresett bandából egy vagy kettő az elfogott toprongyosok között van.

Ez a hiedelem azonban csak ideig-óráig tartott. A cirkáló pandurok azt jelentették, hogy legutóbb meg a balázi papra törtek, ahol éppen nagy kártyázó társaság volt együtt. Köztük volt a főbíró is.

Ugyanazon mód történt itt is a sarcolás, mint az előző két helyen.

— Vadi Jóska van itt tisztelendő atyám — kiáltott, a mulatószoba ablakát beütve, egy nyulánk, szőkehajú siheder — engem küldött, hogy tizenkettőnek eleséget, bort, meg dohányt kérjek.

A szobában csönd lett. A gyertyák közül csak egyet hagytak égve. A legény újra beszólt:

— Sose gondolkozzék tisztelendő uram, mert a mi utunk sietős.

Az urak felugrálva, egyik-másik ki akart lőni a sihederre, de a pap lebeszélte őket s a vendégei számára készült sülteket vászonzacskóba téve, egy húszitcés hordót is megtöltve, még örült, hogy ilyen olcsón szabadult a bajból.

A rablások mindegyike, a maga különös, egyénies módjával feltűnt a csendbiztosnak. Mindenütt ugyanazon külsejű járkálóról tettek említést, ki a pénzzel nem is sokat törődve, jobbára csak ennivalót és italt kér. Sőt még annak nagy részét is elhagyogatja.

A balázi papnál kapott hordót például bevitte az istállóban pipázgató kocsisok közé és megkínálta őket a borból. Mivel azonban a kocsisok tudták, hogy lopott portéka van a hordóban, nem akartak a borból inni.

A főbíró hajduja, ki szintén a kocsisok között beszélgetett, még tréfált is a legénnyel:

— Áldomást akarsz velünk itatni öcskös? A bőrödnek az áldomását, hogy a vármegye a hóhérnak testálta?

— A pók szőjje be a kend száját, úgy fültön csapom a puskámmal, hogy tüstént az asztal alá kushad! . . . Csak a maga penészes irhájára legyen kendnek gondja, hajdú uram! Az én bőröm nem panaszkodhatik a gazdájára, mert abban alig vásik a vármegye csahosainak a foguk. Hanem most már hörpintsen kend a borból, hacsak azt nem akarja, hogy szomjas gégével kerüljön Pilátus elé. Nagy út ám az odáig hékás; száraz torokkal még a kendnél becsületesebb négy lábú kutya sem bírná ki a hosszú forspontot. No iszik, nem iszik? — röhögött a csavargó.

— Iszom, iszom, aranyos szép öcsém, csak vedd el az orrom alul ezt a verébijesztő bodzafapuskát. Az Isten növesszen nagyra fiam, hogy minél könnyebben fölérje fejed az akasztófát.

— Segítse rá kendet is a jó Isten — nevetett a legény, ki mindaddig nem engedte a hordót a hajdú szájáról levenni, míg az már majd belefulladt a jó-módba.

— No, ilyen igaz portékát se ivott ám még kend soha világléletében, adta vén tányérnyalója? A hordót meg itt hagyom; kínálja meg kend a Vadi Jóska borából a gazdáját is. Aggyon Isten szalonnás, zsódéros sok jóccakát — dörmögött a betyár, aztán az ajtót kirúgva, sietve távozott a hússal.

Ha a kocsisok közül csak egy is nekibátorodik és fölön csípi a legényt: nagyokat nevethetett volna a megyei törvényszék afelett, hogy rablóbandát hajszoltat, pedig csak egyetlenegy elkeseredett legényke holmi kis ennivaló miatt ijesztgette azokat, akikről tudta, hogy nem lesz kénytelen tőlük üres kézzel távozni.

A papnál vendégeskedő urak is, a kocsisok is hallottak már a két nagy rablásról és elhitték a puskás fickónak, hogy tizenegyen várakoznak reája odakint. Hát nem merték bántani.

Eközben Karakayné annyira fölépült, hogy a vizsgálóbíró kikérdezhetette.

— Azon a napon, amelyen kilovagoltam a bükkösbe — kezdte vallomását, — amint az erdő szélére értem, lovam valami csonka tuskótól meghorkanva fölágaskodott, ficánkolt és bár erősen szorítottam a zablyát, rohant velem a völgynek. Én eszméletemet veszítve, a vágató állatról lezuhantam és jobb karomat ekkor sérthette meg valami hegyes ág. Kábultságomból fölébredve egyik juhászunkat találtam mellettem, aki a karom sebéből folyó vért akarta elállítani. Férjem meglövetéséről csak annyit tudok, hogy hírül vitték neki balesetemet és segélyemre sietve, alighanem orvvadászokkal találkozott, mert éppen a szerencsétlen nap előtt való napon tett neki róluk jelentést a kerülőnk. Valószínű, hogy rájuk is lőhetett, mert puskájának csövéből, mint utólag hallottam, az

egyik töltés hiányzott. Valamelyik orvvadász pedig felhasználva az alkalmat, mikor a megboldogult a katasztrófa színhelyére ért és hozzám lehajolt, süthette el rája a puskáját.

Meseszerűnek találták ugyan Karakayné vallo-
mását, de egyelőre meg kellett elégedniök ezzel is.

Csak még aziránt kérdezték Karakayné, vajjon mi oka lehetett Istók juhásznak a szökésre?

— Azt kérdezzék meg az urak magától a juhásztól — felelte.

Nem is a törvényszéken mulott a juhász kikérdeztetése. Azt kétségtelennek tartották, hogy Istók a Vadi Jóska bandájába szegődött. Kétszeres igyekezettel kutatták hát, mert véleményük szerint Karakay halála felől is, de meg az elkövetett három rablásról is okvetlen kell neki tudni valamit.

IV.

Vadi Jóska . . . Ki ez a börtönpenész? Melyik országból hozták ide a vármegyébe a szelek az irmagját? Soha még hírét sem hallották azelőtt a Dunántúlon.

— Hej, ha egyszer a szeme közé pillanthatnék, a haló porának minden szemecskéje azt a szempillantást keseregne — tündődött magában Simonka csend-biztos.

Karakayné fülébe is eljutott a Vadi Jóska vitézkedése. Olvasta a statáriális hirdetményt; az ország-szerte küldött kurrenszek pedig pontos személyleírását adták annak a csavargónak, aki a balázsi pap kocsi-sait megvendégelte a gazdájuktól sarcolt borral. A személyleírásban Karakayné ráismert — Istókra . . .

— Megmentem a veszedelemtől, amelyikbe az én bűnös könnyelműségem sodorta — mondta magában. — Újra Vera leszek, a Nyomorgó-csárda Verája. Tudom, hogy előbb vagy utóbb, de elhozza oda ötöt az ott töltött órák emléke.

A komiszárost bár nem fűzte semmi szép emlék

a Nyomorgóhoz, portyázás közben egy alkalommal mégis bevetődött oda, Vera is ott volt.

— Gyémánttulipánom, hát te honnét szakadtál ide? — incselkedett a leánnyal.

— Egy hete, hogy meggyüttem Szlavóniából, ahol szolgálatban voltam — felelte Vera.

— A húgom leánya ő, kedves tekintetes uram — szólt közbe a csárdásné. — Sem apja, sem anyja. Én fogadtam szegénykét födél alá.

— Legalább jó lesz cégernek, ugy-e? — dévajkodott tovább a tekintetes úr; — ha meghallják híredet lányom a környéken, még az ecetet is citromos bor gyanánt mérhetitek a legényeknek.

— Ha másnak is úgy tetszeném, mint a csendbiztos úrnak, akkor elhinném, amit mond. Csakhogy eddig még senki sem akart belém kóstolni. Éhen veszne az a csárda, amelyiknek én lennék a csalogatója.

— Hogy pipiskedik! Talán keveselled a hízelgésemet? Ugy-e arra alá Szlavóniában szebben tudtak a nyelveden?

— Nem vagyok én a szép szóhoz szokva. Inkább a jóhoz. Én csak a becsületes beszédet hallgatom meg.

— Kötöd a faszenthez magadat violám, hogy utóbb is szökött apácának foglak tartani. Hanem egy szónak is száz a vége: hozzál bort. Nekem is, meg ennek a pandurnak is. Már eddig megrokkant a dél-

ebéd a pruszlink alatt, nyálazónak jó lesz hát egy icce borocska.

Mikor Vera a borral visszatért, a csendbiztos kezénél fogva maga mellé húzta és súgva kérdezte tőle:

— Aztán van-e nálatok nagy legényjárás mi? Fancsalognak a csárda körül a legények, mi?

— Amióta itthon vagyok, legényfélének színevilágát se láttam.

— No majd járnak, sose búsulj te azon. A méh is elmegy oda, ahol virág nyílik.

— Miattam akár egy se lépje át a küszöböt.

— De bizony lépjék, aki lelkük van! Mert csakis ilyen helyen tudnék én kezet fogni azzal a jóra való legénnyel, akit már pár hete keresek.

— Keres valakit a csendbiztos úr?

— De még mennyire! Vadi Jóskának hívják az egyiket, a másikat pedig Patyi Istóknak. Te is hallhattad a hírüket.

— Egy árva szó nem sok, de ennyit sem hallottam felőlük.

— Pedig szép kis pénz ütné a markodat lányom, ha a kezemre járnál. A Jóska bandájában van valami Patyi Istók nevű csavargó juhász is, akinek ötszáz forint van kitűzve a fejére. Drága kobak, mi? Fele a tiéd lenne ennek a pénznek, ha akár Vadi Jóskát, akár a Patyit ide tudnád szoktatni a csárdába. Olyan menyasszonyládát vehetnél magadnak, hogy még a

hatökrös gazda lánya is sóvár szemmel nézné a tulipános ládádat.

— Minek nékem a menyasszonyláda? Nem akarom én senki nyakára kötni magamat.

— Csak nem akarsz lányfejjel megaszalódni?

— De bíz az a szándékom.

— Bolond. Úgy látom, máma nem érted az okos beszédet. Nem baj, no . . . Mink most megyünk a dolgunkra. Majd alkalmilag visszanezünk még ide. Addig gondolkozzál violám. De nehogy elkottyantsd a titkot, mert ha eljár a szád, a Nyomorgó helyett a vármegye talál a gondviselésbe fogadni.

A csendbiztos távozta után Karakayné leroskadt a lócára. Mi történik itt, ha a csárda istállójába kötött hátaslovát véletlenül meglátták volna a pandurok? Hátha kutatni kezdenek és megtalálták volna a nyoszolya párnái közé rejtett lovaglóruhát is? . . .

— Legyél óvatos Vera — mormolta — a legényt mindenáron föl kell keresni és el kell tenni útból. Ha elfognák, talán bosszúból rám is vallana. Országos botrány lenne belőle. Törvény elé hurcolnának . . . Meggyaláznának . . . Ennek pedig nem szabad megtörténnie; már csak a fiam miatt sem . . . A Karakaynév szálljon rája szennytelenül . . .

Annyira elmerült magába, hogy észre se vette, mikor egy szűrös, bocskoros, fiatal paraszt toppant az ivóba és leült a kecskelábú asztal mellé. Magas,

vállas legény volt. Szőke haját a zsír gesztenyésre barnította.

— Hát te mit lógatod itt búnak a fejedet? — kérdezte a lócán gunyasztó nőt ajkon csipve.

— Van elég okom rája, hogy búsuljak, mikor tökmagnyi kedvem sincsen — felelte Vera.

— Tán elhagyott a szeretőd? Itt vagyok én helyette.

— Ne bomoljon kigyelmed! Azt se tudom, kinek tücskebogara kigyelmed, aztán mégis szeretőnek kínálkozik.

— Nem ismeresz? Nem hallottad még a Bagol Sándor hírét?

— Most hallom először a nevét.

— Csikós voltam a káptalani uradalomban. De néhány csikó elveszett a ménesből, gazdát cseréltek, az ispán aztán kiadta a bentlevő béremet és szélnek eresztett. Azóta a szelekkel járom az országutat.

Merész gondolat csillant meg Karakayné fejében. Fölvidámult. Bort hozott az asztalra, aztán a legény mellé kuporodott.

— Szavát ne felejtse kend, hát valóban nincs szeretője magának, hogy engemet kívánt meg? — kérdezte kacér mosollyal a kirudalt csikóstól.

— Ki a fenének kellenék én, mikor annyi helyem sincsen, ahová a fejemet hajtsam? — dörmögött Bagol Sándor és nagyot húzott a gólyanyakú iccésből.

— No bizony, hogy húzódik kigyelmed! Mintha nem arra termett volna az a kis kajla bajusza, hogy csókharlattal ápolják . . .

A legény csak hunyorgatott, mosolygott. Valamelyest negédeskedett is:

— Én meg nem kívánnám ingyen a szívességet. Csikorgós cipellő, két végből fodrozott szoknya lenne a csókok bére.

— Lássa kend, nekem éppen ilyenekre fáj a fogam. Beszegődöm kendhez szeretőnek. No csapjon föl, itt a kezem!

— Jól van hát, de mielőtt az alkut megkötnénk, tudnom kell, hogy mire alkuszom. Nem adnál izelítőnek egy csókot?

— Akár százat. Nem félek, hogy elfanyalodik tőle a szája, mert nem vadalmafán termett az én csókom — pityegett Vera és száját csókra, derekát ölelésre kínálta.

— No áll-e az egyezés? — kérde aztán nevetve.

— Míg a halál föl nem bontja — mondta a legény. — Hát egy kis áldomást nem iszunk?

— Hogyne? Akár virradtig se tegyünk egyebet — csicseregte a nő és korsót véve a kezébe, nótázva szaladt le borért a pincébe.

A legénynek bizony mihamar megjárta a bor a belső részét, két lábra ágaskodott a kedve. A csárdásné meg ezalatt a pitvarban guggolt. Patyi Istókot

várta. Ha netán jönne, messziről intene neki, hogy kopószag van ám idebent. Mert Istóknak arról, ami most a csárdában véghez vivődik, tudni nem szabad. Legjobb lesz hát, ha esetleg jön, egy kis füllentéssel elrezzenteni.

Ághegyen járt már a Nap, mikor Bagol Sándor nehéz fővel elkullogott a csárdából.

— Mához egy hétre ilyenkorra elvárom kendet — vált el tőle Vera suttogva.

— Sok idő ez te. Akkorára rám sem ismersz.

— Ha a szemem nem ismerné meg kendet, a szívem majd megsúgja neki, hogy ehol ni, itt a Bagol Sándor!

A jászolyi kastély és a Nyomorgó közt sötétedő erdőség a csárda felől nagy semlyékes rétben végződik.

Karakayné ujsággal, könyvvel kezében sokat sétálgatott ezen a tájon.

Mikor az erdő mélyébe ért, egy odvas tölgynél megállott és a divatos külsejű úrinőből néhány perc alatt parasztlány lett, aki rözsét szedegetett. Hátán a kis köteg ágat rendesen a csárdába cipelte.

A Bagol Sándornak adott találkozó reggelén a csárdához való indulásban a réten egy fűzbozótosban, mintha valakit feküdni látott volna. Arcát nem látta a fekvőnek, csak a gunyája után ítélve gondolta, hogy pásztorember lehet. Közel ment hozzája.

Istók heverészett ott és valami száraz kenyéren rágódott. Karakayné meglepetve szólt rája:

— Te Bálám csacsija, de régen hajszollak már. Mire való az a válladra akasztott vén csütörtök? Anynyit tudsz te a puskához, mint varjú a miatyánkhoz. Talán csak nem akarod vele a világot kiirtani?

— Bár megtehetném! — morogta a legény.

— Hát az a sok pénz, amit Vadi Jóska képében innen-onnan elhoztál, mire kellett? Selyempántlikát vettél valakinek rajta, mi?

— Azt ám, pántlikát vesz majd rajta a hóhér. Olyan pántlikát, amelyik jó lesz a nyakamra huroknak.

— Ne bolondozzál Istók. Valld be, melyik szép leánnyal danoltad el azokat a pénzeket?

— Lehet is nekem nótás kedvem? Majd nótáznak nemsokára fejem fölött a kányák.

— Nem hiszem én, hogy nem fehérnépre költötted azt a sok pénzt.

A legény pruszliját kétfelé nyitotta és egy zacskót vett elő a zsebéből. A zacskót az asszony elé dobta:

— Itt van az utolsó krajcárig. Régen égeti már a lelkemet ez az átkos pénz, amit rossz órámban hozatott el velem az ördög a gazdájuktól. Bár visszavihetném oda, ahonnét elhoztam.

Vera fölemelte a zacskót:

— Bízd rám, én értem a módját, hogyan kell ezt

a pénzt igaz kézre visszajuttatni. Te meg rejtőzz el, mert keresnek a pandurok.

— Nem félek tőlük. Nem is futok előlük már. Nem kell nekem az ilyen élet. Hadd vegyék el tőlem; legalább nyugságom lesz örökre.

Karakayné elhalványodott:

— Istók, térj eszedre! Ne hamarkodd el a dolgot. A jószágomat eladom. Elköltözöm erről az átkos tájról. Visszamegyek oda, ahonnét kisgyerek koromban kiűzött a sorsom. Elmegyek innét messze, a szép Lengyelföldre, hol neked is szabad járásod lesz majd mellettem. Mig ez a szándékom tetté érik: a csárdásné kivéve, élő embernek ne mutasd magadat. A csárdába — ha a kéményt nappal füstölni látod — jöhetsz. Akkor ott találsz engem is.

A legény keblére ölelte az asszonyt:

— Nincs erőm a szavadnak ellenállni. Viselem hát ezt a nyúgnek való életet tovább is érted. Amíg lehet.

— Így, legyél ember a talpadon. Most pedig fordulj be az erdőnek. Én most a csárdába sietek, hogy az öregasszonyt módban hagyjam felőled.

Mire Vera a Nyomorgóba ért, a csendbizont találta ott két pandurral. A csendbizont félrehívta.

— Meglesz Vadi Jóska! — súgta neki.

Mintha a guta legyintette volna meg Simonkát.

— Szólj leányom, hol, mikor? — kérdezte.

— Egy óra múlva itt lesz. Addig rejtőzzenek el

valahol. Mire átléphetik az árnyékukat, addigra egy üveg cukrosvíz, amit a borába öntök, elkészíti majd őt, hogy nem is kell vele a tekintetes úrnak viaskodni.

— Úgy, úgy, te kis ökörszem — válaszolt örömmel a csendbiztos — tudtam én, hogy báránnyal lehet csak farkast fogni. Tehát mire delet húznak Balázson, itt leszünk.

Bagol Sándor alakja nemsokára föl is bukkant a szemhatáron. A leány már várta a pitarban. Kendőjét lobogtatva feléje, ösztökélte a gyorsabb tempóra. Lépett is a legény kettőt egy nyomba, úgy bocskor alá kapta a gyalogösvényt. A szíves látást szimbolizáló mákos pogácsa is már ott mosolygott a tölgyfaasztalon.

— Megismertem kendet, mikor még csak akkorának látszott messziről, mint egy süldő nyúl — szaladt feléje Vera kacagva.

— Hát vártál, te lány?

— De még menyire! Nézze kend ezt a tál pogácsát, ezt is ma reggel sütöttem a kigyelmed tiszteletére. No, kerüljünk beljebb.

Sándornak kétszer se kellett ezt mondani. Letelepedett a karoslócára és egy forintot dobva az asztalra, italt parancsolt. Vera csak ezt várta.

Egy kancsó bort felhozva, iccsüveget tett a legény elé és az ölébe ülve, dévajkodni kezdett vele:

— Igyék kend! No még egy kortyot az én egészségemre! Ejnye, hagyjon nekem is valamit!

— Nem ráspolja a torkodat a bor?

— Hova gondol? Nem olyan fáin torok az én torokom. Isten éltesse kendet — kacagott s az üvegből ivott is néhány cseppet. — Most meg kenden a sor, mert rajtam fogyott a pohár; hadd lám, le tudja-e inni a gondolatomat?

— Nem vesződöm én azzal. A magadfajta leány eszejárása olyan, mint a nagy víznek a forgója. Tekerődik hol balra, hol jobbra és ha belekerül valaki az ilyen örvénybe, hat címeres tinó se húzza ki onnét. Ládd, én se jártam különben. Ha rám nézel, nem vagyok ura az akaratomnak. Benne vagyok a forgó örvényben.

— Azt akarja mondani ugy-e, hogy igazán szeret engem? Nem is lesz oka megbánni. Kedvében járok én kendnek, akár a madár a fiának. De nicsak, kend már megint nem iszik! Mi találta? Talán máris utolérte ez az ecetágyon fogant, kányaízű lőre? . . . Bizony még azt hiszi, hogy mérég van a borunkban.

— Ha rám pillantasz, ha a Duna méreggé válnék, azt is meginnám az utolsó csöppig.

— Igyunk! Az Isten tartsa, kik igazán szeretik egymást. Nyíljék rózsa a borunkban!

Az iccés kifogytával Vera újra töltött. A legény nem vette észre, hogy valami tejszínű csöppeket is vegyít a borba.

Addig cirógatta a legény arcát, fényesre kent haját, míg ez a leány vállára hajtva fejét, lassanként elaludt. Vera ekkor hirtelen kisurrant mellőle. Még a csárdásné se vette észre, hogy az alvó körül sürgőldő-forgolódó leány egy zacskót csusztat a Sándor mándlija zsebébe.

Nem sok idő múlva a csendbiztos a pandurokkal megérkezett a Nyomorgóba. Vera valamit súgott Simonkának, ki a horkoló legényt tarkójánál fogva rán-cigálni kezdte:

— Ébredj jómadár, majd a megyeház priccsén alhatol tovább.

A legény a sok huzavonára nagynehezen fölér-redt. Álomnak tartotta, hogy két pandurt lát maga mellett, akik lakatosláncot bilincselnek a kezére és a lábára. Szemét ismét lecsukta tehát, de a pandur puskaaggal hátba lökte:

— Lódulj bitang, mert négy-öt lyukkal beljebb veszem kezeden a vasperecet, hogy hamarább kijózanodjál!

A legény végre magához tért. Ki akarta szeméből a nehéz álmodörgölni, de az aprószemű vaslánc nem engedte. Elcsudálkozott:

— Minek ez a csúfság? Kinek vétettem én, hogy vasbéklyóba lakatolnak?

— Azt majd a törvényen tudod meg — mordult rá a csendbiztos — de most kotródj, siess előttünk, mert felfrissítlek ezzel a korbáccsal.

— Hova akarnak vinni engem?

— Ahova az ilyen ördögfiakat szokás vinni. A kampós dúc alá viszünk.

— Ne istentelenkedjenek velem! Nem szolgáltam én rá, hogy így bánjanak velem, mint egy dühös ebbel. Nem vétettem én senkinek. Csárdásné, Vera, merre vagytok? Szóljatok az ártatlanságom mellett!

Verát azonban hiába hívta, csak a vénasszony sopánkodott körülötte:

— Én nem ismerlek fiam, azt sem tudom, van-e valami a rovásodon? Én nem szólhatok érted; de meg ha szólnék is, ki hallgat az ilyen szegény öregasszonyra?

— Hát Vera merre van?

— Ijédében talán elbujt valahová.

— Ha senki más, ő tudná bizonyítani az ártatlanságomat.

Simonka dühösen tört a legényre s mándliját kétfelé nyitva, a belső zsebből egy zacskót húzott elő.

— Ez bizonyítja az ártatlanságodat, lelkem gyerekem. Ez, látod-e? — kiáltá, a zacskót Bagol Sándor orrához ütve — kell-e ennél nagyobb bizonyosság? Itt van a bűnjel, a rabolt pénz.

— Miféle zacskó ez? — kiáltotta a legény — hogyan kerül ez az én zsebembe?

— A gellérti uraság, meg a barnaki csapláros majd eszedbe juttatják a törvényszéken, ha már elfe-

lejtetted szógám — felelt gúnyosan a csendbiztos. — Hajde no, forberc. Mit járatod itt potyára a lepénylesődöt? Ismerünk mink tégedet, jómadár.

A legény elszántan, dacosan felelte:

— Megyek. Ha van a földön igazság, magukat éri el legelőbb, hogy egy ártatlan embert így meg-aláznak.

A megyei törvényszéknél, a hitelesítő tárgyaláson minden adat Bagol Sándor ellen szólt; különösen pedig a zsebében talált corpus delicti elég bizonyíték volt arra, hogy a rögtönítélő bíróság kimondja rá a kötél általi halált.

A legény eleget szabadkozott, hogy a pénzt úgy csempészhette zsebébe a Nyomorgó-csárdában tannyázó rosszhírű leány, akit ki akartak ugyan hallgatni, de az idézőlevéllel érte menő pandur azt jelentette, hogy a leány, mint aféle csavargó személy, elkalézolt valamerre a csárdából. De meg ha törvény elé állítanák is, hitelt lehet-e adni egy jött-ment nő szavának, mikor Bagol Sándornál, vagyis a Vadi Jóska néven szereplő csavargónál megtalálták a gellérti uraság háromszáz forintját is ugyanabba a monogrammos vászonkendőbe kötve, amelyikben az öregúr azt az ablakon annakidején kiadta. A zacskóban volt az Áron csapláros aprópénze is.

Aztán Áron megesküdött rá, hogy ezt a legényt látta azon a kínosemlékű estén az ablaka alatt, még pedig tizenkettedmagával.

— Fusson ki a két szemem, tekintetes urak, ha nem ez a betyár vette ki a kezemből a pénzt — esküdözött a csapláros.

— A szemed golyója valahol a pokolban vetne most cigánykereket, ha beteljesülnék a hamis esküd! — pattant föl a szuronyok közül ökleit összeszorítva a delikvens és szemével a csaplároson néhányszor végigszaladt.

— Jaj, a gyilkos, fogják meg a tekintetes urak! — szepegett Áron. — Tegyenek hamar kötelet a torkára, mert most is úgy megrémített, hogy két hétig kell erősítő herbateát innom, míg a bátorságomnak öt procentjét is visszkapom.

Bagol Sándorral hamar végzett az igazság. A vármegye reputációja helyre lett állítva . . . Pedig az igazi Vadi Jóska most is ott bújdosik még a rengeteg csalitjában.

Karakayné ezalatt a gazdálkodást teljesen elhanyagolta. Lovagolt és lovagolt. Néha vitt magával ugyan lovászgyereket, de többnyire csak egyedül ment.

Gyakran megesett, hogy kora reggel már lovon volt s bejárva az egész környéket, csak esti szürkületkor tért haza. A kastély cselédségének fel is tűntek a hosszas elmaradások.

— Egy huszárörmesternek is sok lenne ez az örökös lovaglás — mondogatták — de mit csináljon

mást a nagyságos asszony, ha a doktor azt ajánlta neki?

Némelykor találkozott a cirkáló pandurokkal is, kik alázatos köszöntéssel csörtettek el mellette.

Egyszer valami csomagot vitt magával a nyeregben. Azt mondta, hogy a külső majorbeli csósz leányának visz egy kis ajándékruhát.

— Az Isten áldja meg a jószágát — hálálkodtak maguk közt a cselédek — ilyen asszony köllene sok a szegény embernek.

A ruhának azonban színevilágát se látta a csósz leánya. Más valakinek sokkal nagyobb szüksége volt a gunyára, mint a kis csószpuruttyónak.

Egy borongós napon, alkonytájban, a jászolyi pusztához vezető egyik szekérúton, a pagony mellett egy keselábú pejt láttak a fűben harapdálni az arra járó csöndlegények.

Mikor a lóhoz közel értek, éppen akkor ugrott át az erdőmenti gyalogösvényről lovához a jászolypusztá úrnője. Kezében néhány szál frissen szakított virág volt. Bizonyosan kedveli a virágot, gondolták a pandurok, akik kérték, menne haza, mert így estefelé nem tanácsos magános nőnek az emberlakta tanyáktól ilyen messze távozni.

— Talán maguk félnek a kísértetektől? — tréfált velök Karakayné.

— Nem a kísértetektől féltjük a nagyságos asszonyt, hanem a rossz emberektől. Még most sem

foghattuk el Patyi Istókot, aki már egyszer megtámadta a nagyságos asszonyt.

— Ejnye, de jó, hogy eszembe juttatják ezt a gazembert. Nézzék csak, alig egy félórája, hogy a túlsó erdőben az útról talán húsz-harminc lépésnyire láttam egy rongyos parasztot. Nem-e ő az?

— Köszönjük alázattal az útbaigazítást, majd utána nézünk — szóltak a pandurok és elsiettek abban az irányban, amerre Karakayné mutatott.

Alig tehettek száz lépést, az a mogyorócserje, ahonnét a nagyságos asszony az imént a szekérútra ugrott, valamelyest megmozdult. Ha ezt a pandurok észreveszik, okvetlen megtekintik a csudálatos bokrot, amelyik anélkül, hogy akár a szél, akár a madár érintené, csak úgy jószántából, önmaga mozgatja galyait és aligha még nem magyarázták volna Patyi Istóknak, hogyha már bujkálónak csap föl az embergyereke, legalább akkor ne fészkelődjék a bokorban, mikor a kakastollasok pipafüstje szálldogál az orra alatt . . .

V.

Simonka komiszárost ette a méreg, hogy Karakay gyilkosa, a juhász, nem akad hurokra. Bagol Sándor sem vallott rája; nem fődözte föl a rókatanyát. Bár-hogy fogták is keresztkérdések közé, mindig az volt rá a válasz: Patyi Istvánt nem ismertem, soha életemben nem volt velem dolgom . . .

A cimborák, a banda tagjai is úgy eltűntek, mintha az ökör szarvába rejtőztek volna.

— Lehet, hogy a vezetőjük halálával szétrezengettük őket és most egyenkint bujkálnak valamerre — fontoskodott a komiszáros a vicispán előtt — mert ha együtt maradnak, már ők is a pokol fenekén duhajkodnának a vezetőjükkel.

— Pedig teremtette, hallja-e — mondta az asztalra ütve az alispán — előteremtse őket, különösen pedig azt a Patyi Istókot.

— Tekintetes uram, ezt a jómadarat akkortájt, mikor még a boldogult Karakaynál szolgált, valami fiatal fehérmép szokta néha felkeresni. Nem lehetetlen, hogy most ez a nő rejtegeti. Egy szerelmes nő

furfangján pedig nem járhat túl az ördögök komiszárosa sem. Igenis.

Az alispán, aki hosszú lépésekkel járt-kelt a szobában, hirtelen megállott Simonka előtt és a csendbiztos szivárványszínűre érett orrát majd leharapta dühében.

— Dixi, quod dixi. Punktum. Ha másképp nem lehet, kérje kölcsön Szent Pétertől az ő mindentlátó okuláréját, de Patyi Istók meglegyen! Értette csendbiztos uram?

Simonka összeütötte a sarkantyus csizmáit:

— Parancsolatjára spektábilisz — mondá, aztán háttal az ajtónak úgy elpárolgott a haragos megyebasa színe elől, mint napsütötte fűszálról a hajnali harmatgyöngy.

— Még ilyen dorgatóriumot nem pipáltam tarisznyáskölyök koromban sem — dohogott a folyosón végigmenve — hanem majd kivasalom én ezt a bőrödön Patyi Istók.

Az októberi Nap lemenőfélben van. Halvány sugárai az egész vidéket pirosra festik. Észak felől opálszínű bárányszerű felhők uszkálnak az égen.

Simonka egy panduróriással Gellértmajorból jövet, a Nyomorgóba igyekszik.

— Vágjunk át a réten, legfőlebb bokáig ér a sekély vízállás. Még gyertyagyújtás előtt szeretnék a csárdába érni és ha ott nem találunk semmit, rögtön

indulunk tovább a pásztortanyákra — mondta a pandurnak.

A zsurlóval és vizitökkel benőtt rétság délkeleti táján jókora nádas fekszik. A gyöngye fuvalomra a nádas levelei megrezzentek és egymáshoz simulva olyan susogó hangot adtak, mintha az ingovány körül kísértetek sóhajtoznának, beszélgetnének egymással sötét országukban álmodott álmaikról. A suttogásba fészkeről elkésett halászka vijjogása, békalesen levő bölömbika bűgő szava, zöldhátú kecskebékák vartyogása keveredett. A vén füzek rothadó odvaiból baglyok kuvikolása olvad az alkony csöndjébe. Messze a vakandtúrásokon és a gyepes buckákon bibicek tolászkodnak. A pocsogó szélén tűzokfalka csap le az iharfák alá.

Mikor az iszapos talajon a nehezen vánszorgó csendbiztos és társa a nádország nyugati széléhez értek, a szélhez nem messze egy csapat lilikruca vágott a levegőbe és a nádas közepéig repülve, letelepedtek.

A csendbiztos megállott.

— Ezeket bizonyosan róka verhetette föl. Ha lehet, megdézsmáljuk a csapatot. Legalább nem megyünk haza üres kézzel — szólt a pandurhoz.

— Igen ám, de nem ismerjük a nádasban a járást, könnyen eltévedhetünk — felelte a pandur.

— Ugorjék csak hamar föl erre a görbe füzre itt

a parton, innen ellát kend az egész nádas fölött. Így aztán tájékozhatjuk majd magunkat.

A pandur szót fogadva, felhágott a fára s jobbtengerét szeme elé tartva, vizsgálni kezdte a nádas sikátorait. A csendbiztos felszólt hozzája:

— Lát-e utakat?

— Pszt! Utakat nem, de más valamit látok — felelte halkán a pandur.

E pillanatban lónyerítés hangzott a nádas közepe felől.

— Hallja kend? Itt ló van — idegeskedett Simonka.

— Ló is, meg más is — felelte a fáról lekuszó pandur. — A nádas közepén egy kis sziget van. A szigeten egy férfit látok, meg egy fehérnépet.

— Fe . . . hér né . . . pet?

— Igenis. Egymást átkarolva ülnek egy égerfa tövében.

— Ezeknek aligha lehet rendben a szénájok, hogy ide bujnak szerelmeskedni. Hajrá fiam, tudjuk meg: kifélék, mifélék?!

Alig tettek a nádas sikátorában néhány lépést, az égerfa felől hangos loccsanásokat hallottak.

— Észrevettek; a ló elárult bennünket — susogta a csendbiztos — a loccsanások neszéből pedig azt következtetem, hogy az állat hátán már gázolnak is a vízben. Menekülnek, tehát nem igaz úton haladó emberek. Utánok!

A térdig érő hináros, barnás posványban csak ajjal-bajjal gázolhattak. Mire a szigethez értek, a nádasban levő férfi és nő már majdnem az ellenkező parton voltak.

— Állj! Ki vagy? — dörgött utánuk Simonka hangja.

— Hanem azoknak kisebb gondjuk is nagyobb volt, semhogy a szóra megállottak volna. Sőt a lovat még gyorsabb menésre nógatták.

— Fegyvert fiam! Lőjj! Tüzet! Eresszük utánok az ólompilulákat — vezényelt a csendbiztos.

A puskák egymásután négyszer ropogtak. Mikor a füst eloszlott, a csendbiztos és a pandur úgy látták, mintha a nyeregben ülő nő a férfit átkarolta volna, nehogy a férfi lepotyogjon az ügető lóról.

— Ej, tekintetes uram — aggódott a pandur — ha ártatlant sebezünk meg!?

— Mindegy. Ha meghal is, mi föl nem támaszthatjuk. Gyerünk csak utánok — rendelkezett Simonka.

A lovon ülők alakjai mindegyre kisebbedtek szemek előtt. Az alkony homálya lassacskán egészen elnyelte őket.

Simonka és a pandur már vagy félórája csapásozták a rejtélyes egyéneket. Eközben teljesen besötétedett. Egyetlen csillag se látszott. Az égen füstszinű fellegek lógtak. A réten nehéz köd gomolygott.

— Kedves nekik az idő — türelmetlenkedett Simonka — ember legyen, aki rájuk talál, mert lehetetlen a fűben ilyenkor észrevenni a nyomokat.

Mikor néha-néha vizi teveszört éreztek a lábaik alatt, ami a dombosabb helyeken imitt-amott megszáradt, gyufával kutatták: vajjon nem vennének-e észre rajta patkóvágást. Sehol semmi. Azt sem tudták, mely irányban járnak.

— Mintha világosságot látnék messziről — törte meg egyórai gyaloglás után a csendet a pandur.

— Lehet, hogy csordások tüzelnek — felelte a csendbiztos.

— Vagy a Nyomorgó világít. Közel lehetünk hozzá, úgy sejtem.

— Bár az lenne. Olyan vagyok, mint a vízbe dobott egér. Fázom is. Jó lenne egy kis meleg bor.

A pandur csakugyan jól sejtett. Negyedóra alatt elérték a csárdát, mely most már egészen sötét volt.

— Eloltották a gyertyát. Lefeküdtek — dohogott a komiszáros — de majd felébresztem én őket.

Kurtanyelű rézbuzogányával nagyot ütött az ajtóra.

Kevés vártatva fehérnéphang jött belülről:

— Ki van itt?

— Utasok. Szállást akarunk — felelte Simonka.

— Az uram nincsen idehaza, vásárra ment tegnap reggel lovakkal. Magam vagyok; nem adhatok éjjeli kovártélyt ismeretlen embereknek.

— Legalább egy ital bort adjon. Nagyon el vagyunk csigázva — folytatta Simonka.

— Az uram a pincekulcsot is magával vitte. Itallal sem szolgálhatok.

— Ne kertelj, aki áldód van, te Belzebub anyósa — fortyant fel türelmét veszve a csendbiztos. — Nyiss ajtót, mert a fejedre pörkölöm ezt a patkányfészket! Én vagyok a pandurhadnagy.

— A kandurhadnagy? Ejnye, be fura mestersége van kelmednek. Hát ezért járkál ilyenkor éjnek idején, hogy mint aféle szerelmes kandur, magához való kis cicát találjon. Ugy-e?

— Mintha számból vetted volna ki a szót, te látrok patrónája; úgy látom, ismered a gusztusomat. Éppen a cicához jöttem.

— Akkor meg éppen rossz helyen szimatol a ténsúr, mert a neveltányom, a Vera is elment az urammal.

— No ha egészen magad vagy, úgy annál inkább nyiss ajtót; legalább reggelig őrzünk majd, nehogy elvigyenek a pokolba verébijesztőnek.

Az asszony elhallgatott. Néhány percnyi csöndesség után egy vékonyabb női hang hallatszott az ajtónál:

— Eresszük be őket — mondta a nő a félig föltárt ajtóban, a pislákoló mécses a csendbiztos elé tartva — talán csak nem élnek emberhússal.

— Ni a tekintetes úr — szólta meglepetést szin-

lelve a csárdásné — ha tudtuk volna, hogy csakugyan a csendbiztos úr zörög az ajtón, nem hagytuk volna eddig dörömbölni.

— Jó, jó anyjuk, elhiszem — felelte Simonka, kinek nagyot ugrott a szeme, mikor a nádasban látott fehérnépben ráismert — Verára . . . Hizelegve, enyelegve aprózott feléje, hogy csiphessen egyet a kackiás leány arcán.

— A cicának körmei is vannak ám — duzzogott Vera hátrább vonulva. — Meg az is régi dolog, hogy a macska nem szivelheti a kopót.

— Hogy a macska ravaszsága nem hiányzik belőled — mosolygott a csendbiztos — azt a szavaidból gyanítom. De azért nem haragszom rád. Most is a te kedvedért jöttem ide.

— Ha csak én miattam jött — nyelvelt a leány — akkor ugyancsak kárba vezett az útja.

— Ki tudja? Az én keblemen is lenne ám olyan meleg helyed, mint annak az embernek a keblén, akivel a nádasban láttalak máma délután. No, meg én is tudok ahhoz, hogy mivel kell az ilyen magadfajta cicuskát traktálni. Csókkal, mi?

Vera hüledezve, remegve felelte:

— Csakhogy én nem vagyok ám most csókra éhes. Különösen nem a csendbiztos uréra.

— Talán elrontotta valaki a szád izét ott a nádasban? Megismertelek ám, violám!

— Csendbiztos úrnak a szemei kápráztak, mikor

engem vélt ott látni, akár egyedül, akár valakivel. Egész délután tollat fosztottam idehaza.

— Tollat ám, de nem ludtollat, hanem legénytollat. Ne tagadd! Láttalak gyöngyvirágom, mert nekem ezer szemem van, akár csak a póknak; és éjjel is látok, mint a bagoly.

— Meg hálója is van, akárcsak a póknak; de engem ugyan meg nem fog vele — szólt közbe a kályhához lépegetve a csárdásleány.

A csendbiztosnak tetszett a válasz. A leány után tipegett:

— Ugy beszélsz, hogy akármelyik fogas prókátor elbujhat melletted. No gyer' ide az ölembe, hadd reparálom meg a kedvedet.

— Hagyja őtet békében tekintetes uram — kérlelte a csárdásné — nem illik, hogy úr létére egy parasztleány körül körömködjék.

— Ne tanítson engem móresre anyjuk — folytatá Simonka. — Az úr sincsen fából. De nicsak, most látom, hogy itt a nyoszolyán alszik valaki.

— Egy fáradt utas — felelte a csendbiztos elé lépve Vera — hagyja őt pihenni.

— Fáradt utas? — csudálkozott Simonka — talán nagyon megviselte az út a nádistól idáig? Hozz egy icce bort leányom, máma mulathatnékom van. Föl-rázom ezt is itt ni, hadd igyék életében egyszer úrral is egy üvegből. Hej, Pista, Jancsi, Jóska vagy mi a neved, ébredj!

— Ne zavarja ezt az embert az úr — mondotta a csárdásné is a nyoszolyához lépve — nem köll annak máma az ital.

— Eh, hagyjanak — tréfálódott tovább a komiszáros — tudom én, hogy mit csinállok. Van-e olyan bolond, aki inkább az álmodot kedveli, mint a jó bort? Most már csak azért is fölkeltem.

A nyoszolyán fekvő emberről a bundát lerántva, a kezéhez nyult.

— Ni csak, hidegek az ujjai! — kiáltott föl Simonka — az arca is milyen halovány. A szájából vér bugyborékol. Mit csináltatok ennek a legénynek, fehérnépek?

— Nem is lélegzik . . Kiszaladt belőle a szusz . . Ennek bizony bekoppant a szeme de örökre . . . Ezt már alig kelti föl a tekintetes úr borozni — dörmögött a pandur.

— Igen, ez halott, ne háborgassák hát szegényt — fakadt keserves sírásra a csárdásleány. — Én szegény Istókom, még halálodban sincs nyugalmad! . . .

A csendbiztos kardot rántva, a pandurhoz fordult:

— Zárja el tüstént az ajtót! Se be, se ki senkinek, érti kend? Hogy kerül ez a halott ide, te leány? Felelj te is vén tikhordókány, mert tüzes vassal égetem ki belőled a szót.

— Hogy mi módon került így ide ez a legény — felelte a csárdásné — azt ne én rajtam keresse a

tekintetes úr. Egyébiránt minek itt a faggatás? Aki valakit agyonlő, annak tudni kell, hogy miért fogta fegyverét az illetőre. Ha pedig még valami kérdezni valója van a csendbiztos úrnak: itt van a nagyságos asszony . . . Ő jobban ért az urak nyelvén.

— Miféle nagyságosról beszél maga? — kiáltott az öregasszonyt mellbe lökve a csendbiztos. — Kit akar maga bolonddá tenni? Engem? Pandur, vasperecet neki, hadd kóstolja meg a mi sütésünket ez a boszorka.

Å csárdásné térdre esett a komiszáros előtt:

— Irgalmazzon a tekintetes úr, én ártatlan vagyok . . .

— Ő csakugyan ártatlan — lépett most a csendbiztos elé Vera — én vagyok a bűnös, nem ő. Az én nevem nem Vera. Özvegy Karakay Dánielné vagyok, a jászolyi földesasszony.

— Ej, ne hazudozz te is — pattogott Simonka — ki a manó hiszi el, hogy a tied a jászolyi pusztá? Megelégszel majd te kevesebbel is. Teszem azt, egy kis szobácskával a vármegyeházán. De most már, míg nagyon meg nem haragítasz, valld be, ki ez a szerencsétlen fickó? Hogy hívták.

— Ez a szerencsétlen fickó volt a Vadi Jóska.

— No most már látom, hogy vagy füllentesz, vagy félrebeszélsz, vagy engem tartasz bolondnak. Ahol a hazugságot mérik, ott neked dupla rőffel mértek, báránycám, violám . . . Hisz Vadi Jóskát már

régen fölakasztották. Ép te voltál az, aki őt a kezemre adtad. Tehát most hazudsz.

— Akkor hazudtam, most igazat szólok. Akkor vétkeztem. Azóta is mindig üldöz annak az ártatlanul gyalázatos halált szenvedett embernek az árnyéka, akit azért vittem veszedelembe, hogy ennek itt a bűneit — melyeket keserűségében, dühében követett el — vele palástoljam. A Bagol Sándornál talált pénzeket is csak azért csempésztam a mándlija zsebébe, hogy a rögtönítelő törvényszéket félrevezetve, a vármegye nyugalma helyreállítsam és ezt itt a további hajszától megszabadítsam. Mert nagyon . . . nagyon szerettem ezt a boldogtalant . . .

Simonkának még a hajaszálai is az égnek meredtek.

— Akárki legyen — szörnyüködött — de ha csak fele is igaz, amit most beszéltél, nagyon elvetemült némben lehetsz. Pszt, pandur! Lódobogást hallok az ablak alatt. Fegyverbe! . . . Lőjje le, mint ebet, aki közeledni mer. Ugy látszik, ez a fészek itt egy bűntanya.

A csárda előtt öt-hat lovas állapotodott meg. Valamennyinél fáklya volt. A pandur az ablakon kinézve az egyiket fölismerte.

— Komiszáros uramnak alásan jelentem — mondá — a jászolyi ispán úr van itt ötödmagával.

Simonka megörült, a fiatal nő pedig félrehúzódtott a szoba homályos sarkába.

— No ha az ispán van itt, akkor be kellett őt

ereszteni — szólt a csendbiztos parancsa — nyisson kend ajtót. És csakugyan ő az, az ispán úr. Jó estét kívánok! Mi járatban van az ispán úr?

— Bajban vagyunk csendbiztos uram és talán a jó szerencse hozott össze önnel — felelte az ispán fáradtan lihegve. — Képzeld csak, az asszonyunk még reggel ellovagolt hazuról, azóta hiába várjuk haza. Őt keressük most. Attól tartunk, hogy szerencsétlenség érte. Nem tudna valamit felőle a csendbiztos úr?

Simonka a holttesten sirdogáló nő felé mutatott:

— Ez a csárdavirág hazudja magáról, hogy ő a jászolyi uraságné. Nézzék meg, legalább in flagranti rajtacsípem a hazugságon.

Az ispán és a cselédek a halottról elvonták a siránkozót.

— Csakugyan ő az! A nagyságos asszony . . . — csodálkozott az ispán.

— A mi nagyságos asszonyunk itt, ilyen parasztruhában!? — kiáltottak a többiek is.

— Ugy? — szólt közbe Simonka — akkor talán azt is tudják, hogy ez a halott kicsoda?

Az ispán és a cselédek most a hullát nézték meg.

— Ez meg Patyi Istók, a volt juhászunk — feltették.

— Aki Karakay Dánielt agyonlőtte? — kérdé újból a csendbiztos.

— Ne rágalmazzák a halottat, mert az ő kezéhez

nem tapad vér — zokogott kendőjét arcára borítva Karakayné. — Férjem halálát nem ő, de én okoztam véletlenül, akaratlanul . . . Már Karakay életében szerettem ezt a legényt és egyszer férjem meglepve benünket, fegyvert fogott erre az emberre . . .

— Az ön szeretőjére? — ingerkedett a csend-biztos.

— Igen, az én szeretőmre. Ekkor férjem kezét hirtelen elkaptam és dulakodás közben sült el a fegyver, mely az ő halálát okozta. Bűnös vagyok. Szenvedtem is érte eleget a lelkemben. A sok gyöt-relem megerősített, hogy azokat a szenvedéseket is elviseljem, melyeket majd a földi igazságszolgáltatás keze fog rám mérni.

— Ezek után asszonyom, önt fogolynak nyilvánítom — szólt a komiszáros. — Pandur, tegye kötelességét. Ispán urat pedig a törvény nevében felszólítom, hogy lovakat és két-három fáklyavivőt bocsásson rendelkezésemre, mert erről az irtózatos kázusról még ma jelentést akarok tenni a vármegyén. Anyjuk, vén csárdásné, kend is velünk jön, mert a csárdát bezárom a hullára. Indulhatunk.

A vármegye katonája láncot lakatolt az apró kezekre, melyek néhány órával előbb még az Istók legény göndör fürteivel játszadoztak ott a susogó nádi szigeten.

Valamelyik juhászkarámban balladát is költöttek Veráról:

*Repülj hollómadár,
Hazámig meg se állj,
Mond meg az éldesanyámnak:
Engem hiába vár.
Örökös rab vagyok,
Betegje is vagyok,
Nosztrai temlecben
Mán el is sorvadok . . .
Elsenyved a lelkem,
Hideg sírba, temetőbe
Fektetnek maj' engem.*

*

A titokzatos dráma apróbb részletei annak idején nem kerültek a nyilvánosság elé.

Az orvosok azt mondták, hogy Karakayné hisztériás nő; hogy meggyőződéseit a lelki hangulataiból meríti és hogy a cselekvései kihatását kiszámítani képtelen.

Egy bécsi elmeorvosban helyezték el, ahol pár év múlva meg is halt. A kis árvát Karakaynak egyik nénje, egy alapítványi hölgy a bécsi Theresianumban neveltette fel. Előkelő állású katonatiszt lett belőle; de sohasem tette lábát magyar rónákra. A jászolyi uradalmat pedig fölparcellázták a parasztok között.

A szegény Istók emlékét is elfelejtették régen. Csak a törvényszék irománytárában egy dohos aktacsomó őrzi az ő és a szőke Alvina tragikumát . . .

GULYAFORDÍTÁS

I.

A Bakony alján néprománcok és balladák hordozták annak idején a Környe Gábor pandurkáplár nevét.

Magas, vállas agglegény volt. Sarkantyus bagariacsizmái alatt a kavics is szétroppant. A kovás duplapuskát és a széles pandurkardot olyan könnyedén kezelte, mint más ember a fogpiszkálót. Szürke szemének mágnetizáló fényét és sebforradásos arcának szigorát kevés ember állta.

Ágrólszakadt szegény volt. Apai szót sose hallott; az anyai gyöngédségekből is csak morzsa jutott neki. Ugy nőtt fel, mint az erdei fa: senkise nevelte, senkise ápolta. Gyerekkorában már a mernyei páston szaladgált a gulyával; mint legény pedig birkát legeltetett a somogyi vágásokban. Az ilyen pusztaszeri életsorban bizony elszokik az ember a beszéd-től és sok egyébtől.

A sors ebben az állapotában akasztotta össze szívét az urasági aratógazda leányának, a buzaszin-hajú Verának a szívével és ez az érzelmi közösség

sok nehéz órát okozott Gábornak. Ez a szerelem lett az élete váltóútja.

Már annyiban volt a mátkájával, hogy a kisasszony napi búcsun a menyasszonyládát és a selyemrojtos kendőt is megveszik. Azonban hiába kereste Gábor a búcsun a Veráékat, pedig jóegynéhányszor végigkeresgélte a ponyvasátrakat. Ez a dolog aztán megzavarta a legény lelki harmóniáját.

Az egyik deszka-bódében italt mérték és muzsikáltak. Éppen a veszprémi csöndbiztos kanásztáncát dudálta a vak Tyütyü Tóni, öt-hat somogyi kanász-legény pedig rakta a nótára a tempót. Nagy magabúsultában Gábor juhász is leereszkedett a lócára és bort kért. A kanászok szimpátiáját alig nyerte meg az új vendég, mert haragos pillantásokat küldözgettek feléje. A bocskoros kanász sose szívelte a harmónika-szárú csizmákban, kényeskedő juhászt; viszont a juhász is akkor lácson kanászt, mikor a háta közepét. A juhász a világ legutolsó páriájának tartja a mosdatlanszájú, zsíroshajú kanászt. Már csak azért is, mert a somogyi kanász szélesperemű, kemény kalapot visel. Ez a homályos származású kalap szörnyen bántja a juhász esztétikai érzékét; azt tartja felőle, hogy a kanászkalap kalapnak inkább süveg, süvegnek azonban mégis inkább csak kalap. Vagyis se süveg, se kalap. A kanásznak meg az a véleménye, hogy a juhász fejről untalan béget a birka. A hullott juhot is azzal vigasztalja, hogy sose búsulj szegény pára,

mert süveg gyanánt így is, úgy is a gazdád fejedbujára kerülsz.

Hát ezek a ruhabeli eltérések okozzák a kölcsönös gyűlölséget a kanász és a juhász között.

Gábor nem sok ügyet vetett a bocskoros nációra. Veráján kalandoztak sűrű gondolatjai és úgy elszontyolodott, hogy sehogy sem bírta a szive mélységeiről az ajakára törekvő dallozást elnémítani.

A kanászok összenéztek egymással, aztán akiben legtöbbször lobbot vetett a bátorság, az a görcsös botjával lesöpörte az asztalról a juhászlegény italát. Gábor koponyán legyintette a nyegle kanászt a baltájával. Efajta juhászi legyintés meg éppen elég útravaló a másvilágra.

Ilyen elhirtelenkedett virtuskodás után rendszerint bujkáló lesz az emberfia. Hanem a tisztesség úgy hozza magával, hogy mielőtt utoljára lépné át a bujdosásra kárhozott legény a szülővármegyéje határát: illendően elkövetkezzék a rózsájától.

Gábor hát ennek a tragédiás napnak az éjszakáján be is kopogott a Veráék ablakán. Ki is jött a leány a tornácra az első kopogásra.

— Kerestelek ám a búcsún — mondja nagy-szomorúan a legény.

— Nem ott kerestél, ahol keresni kellett volna — felelt mosolyogva a leány.

— Ejbizony, ne játszál Verus! Nem érek én most rá a tréfára . . . Nem látsz engem többet. Csak azt

akarom mondani most utólszor, hogy egy menyaszszonyládával kevesebbet adtak el a mocsonoki búcsún . . .

— Nem én vagyok az oka. Besúgták az apámnak, hogy . . .

— Mit? Mit súgtak be néki?

— Hogy te . . . izé . . . hogy izé . . . hogy te apátlan gyerek vagy.

— Ha ez bűn, akkor bűnös vagyok — bődült fel a legényből a keserűség. — Hát a' vagyok. Apátlan fattyu vagyok.

Nem volt sok ideje a beszélgetésre. A kanász halála is égette a kezét, a leány szavai pedig egészen elvették a józanságát. Szó nélkül otthagya a leányt a tornácon.

Az egyik közeli faluban éppen toboroztak a Pálffy-huszárok. Az elbúsult legény középük szegődött; fejére is nyomták a rézbokkrétás huszárcsákót. Katonáéknál nem pirongatják le az embert a származása miatt. De meg Májlandig el se nyúlik a törvény keze amiatt a kis kanászhistória miatt.

Vera egyideig siratgatta ugyan a Gábort, de aztán mégis csak megenyhült, mikor elgyűrűzték egy másik legénnyel.

II.

Egyszer mindennek vége szakad. A katonasornak is. A búzavirágszínű huszárdolmányt szívesen cseréli föl az ember a veszprémi cifraszűrrrel, aminőben ott a Bakonyalján parádéznak a legények. Csak hogy az obsitos katonának, akinek a kutya se várja a hazajövetelét, nehéz újra bekapcsolódni a korábbi életbe.

Környe Gábor, mint aféle kapa-kaszakerülő ember hát beesküdünt a vármegyére pandurnak. A statáriumlevél éppen ki volt szögezve a templomajtókon, a csárdák kármentőin és a malmok kapuin.

Vakmerő pandur vállott belőle, aki rettenthetetlen bátorsággal perszekvált a szegénylegények után. Hamarosan káplárnak tették; pedig a pandurkáplár kisisten volt a falukon, a majorokban, a széles pusztán és az ősi rengetegben. Nótákat költöttek felőle a fonókákon.

Zsufalován olyan volt, mint a villámos vihar. Kakastollas kalpagja úgy illett a fejére, mint a kősziklára a nyugvó bárányfelhő. Bizony sok és sok menyecske csókja harmatozott a hires pandur bajuszán.

Egy gazdag bécsi kupec szokott abban az időben megfordulni a somogyi uraságoknál. Göbölymarhát vásárolt. Egy alkalommal a mernyei gulyából való-

gatott össze vagy ötven darab hizlalt ökröt.

A megvásárolt állatokat hajcsárok szokták még akkor a Bakonyon keresztül Bécsbe terelni. Kiadós kereset volt a hajcsárság; kiváltképpen ha értett a hajcsár a szeginlegények nyelvén is. Például, ha jókor hirt adott az erdőre, hogy ekkor és ekkor, erre és erre hány állatot terelnek. Ha aztán az erdei legények szerencsésen átkeltek a rabolt jószággal a gránicon, (ami betyárnyelven gulyafordításnak hívódott), a hiradó hajcsár mindig nagy pénzeket kapott a közbenjárásért. Az ilyen üzlet többet hozott a szegény zsöllérember bugyellárisába, mint amennyit tíz-húsz komenciós cseléd egy évi bére kitesz. A falukon mindig volt hát egy-egy vállalkozó parasztgazda, aki ezeket a rendes útról lehajtott falkákat Szlavóniában vagy Karinthiában az előre értesített félkézalkalmároknál pénzzé szokta tenni.

A bakonynánai Halimba János is ezek közé a gyanus gazdák közé tartozott. Elhízott, lusta, gógös ember volt ő kelme. Alig szántott, alig vetett és mégis ő aratott legtöbbet. Köznapokon se vetette le az ezüstgombos gúnyát a testéről. Az ő felesége volt a Vera, a Környe Gábor egykori rózsája. Keménycsípőjű, kacér menyecske lett Verából: most volt igazi forrásában a vére.

A bécsi kupec falkája hajnalban indult útra. A veszprémi országúton lévő Koplaló-csárda lett volna az első állóhelyük.

Halimba János ezen a napon a vasastalpú szerének saroglyáját fölpúpozta szénával, lucernával és másnap hajnalban elhajtott hazulról. A szomszédoknak úgy mondta, hogy borfuvarért megy Veszprémbe. Csak a feleségének súgta meg, hogy gulyafordítás lesz a Koplalónál.

Többen látták is, hogy csakugyan a veszprémi úton indult el. De azt már senki se látta, hogy a határkőnél irányt váltott a bükkösbe.

III.

Környe káplár nem olyan pandur volt, aki szeretett a vármegyeházán a pokrócos priccsen pipálgatva nyújtózkodni. Folyton lóháton ült; ha meg éppen pihenni akart: mindig volt kéznél egy-egy hajlamos, szives menyecske, akinek lágy ölére hajthatta a fejét.

Most is magános pátrulban járt. Alkony táján találkozott a bécsi kupec gulyájával. Ügyet se vetett rája. Másnap búcsú lévén Bakonyánán, odasietett hát szállást rendelni a csöndlegényeknek. Veron asszonyban — ahogy megpillantotta a kocsmaszinben a híres káplár paripáját — forni kezdett a vér. Talán a száján hervadozott még a leánykori csókok ize . . . Forró gondolatok lángoltak a kontya alatt . . . Asszony, szerelmes asszony volt, ki is kereste az alkal-

mat, hogy csak egyetlen igérő pillantást kacsinthatson a régi szeretője szemébe.

Alig borult az esthomály a falura, Környe káplár már a mennyeket látta nyiladozni. Volt ott fecskeszó, de galambnevetés is elég. A menyecske ebben az órában, itt a Gábor karjai között halálos gyűlöletet érzett az ura iránt.

— Maradjál még Gábor! Maradjál még galambom! Lásd, a tiéd vagyok — nyájaskodott. — Hosszú az éjszaka, ha egymagában, árván virrasztja át az ember.

— Hát az urad?

Pokolsugallta gondolat szikrázott most a menyecske lelkében: szabadulni az urától . . .

— Az uram? Ómiatta nyugodt lehetsz — felelte. — Valami ügye akadt a Koplaló-csárdánál. Legfőlebb ha holnapután ilyenkorra gyön haza.

Az asszony nem hibázta el a számítást. A pandur összeráncolta a homlokát.

— Régóta gyanakszom az uradra — dörmögte — csakhogy mindenféle hájjal megkent zshivány ő, aki eddig mindig átlépte a hurkot. De most csapdán fogom a kópét.

Még csókot se váltott a sietségben. Meghúzta lován a nyeregszíjat, aztán elparipázott. Veron asszony tudta, hogy mi lesz ebből. Az uránál is volt fegyver. Imádkozott is a két férfi közül az egyikért.

A csárda körül minden csendes volt. Csak a messze majorságból hallatszott néha egy-egy eb csaholása. Az ivóban és a levelesszin alatt szanaszét horkoltak a tarisznyás hajcsárok. Mert olyan bort mértek a Koplalóban, hogy elalszik tőle az ember. A tuloknyáját pedig már a zalai úton terelgette néhány atyafi. A Mura felé igyekeztek, hogy még hajnal előtt odáig jussanak. Az éppen címerét hányó százholdas kukoricásban akartak nappalozni. Nincsen ennél biztosabb rejtőhely, mert a muramenti agyagon másfél-öltre is felkapaszzkodik a tengeriszár.

A pandurkáplár lova patkóinak csattogására megtorpantak a falkát terelő parasztok. Ismerték ők ezt a lódobogást. A falka is csomóba verődött. Az állat is megérzi a veszedelmet; előbb, mint az ember.

Halimba János káromkodott:

— Elárultak bennünket! A feleségem elárult bennünket.

Gyönyörűen szórta lágyatag sugarait a hold. Halimba János ezüstgombjai és a káplár kardja szinte fürödtek a fehér fényben. Mikor a pandur megállította a lovát, jóformán farkasszemet nézhetett a zsivánnyal. Egy-egy élet függött a jövő percektől . . . Majdnem ugyanabban a pillanatban durrant el a két fegyver.

A füst még el se oszlott, a dörrenés még az erdőben hullámozott, mikor egy tompa zuhanás zárta be a puskadurránást. Ott vergődött az uti porban,

vérző koponyával Környe Gábor. A koronástól ki-
döntött hatalmas, lombos élőfa a porban hevert.

Nem hallgatták meg ottfönt a Veron asszony
imádságát . . .

Ő azonban okos menyecske volt. Nem várta be
az ura hazajövetelét. Abban az órában, amelyikben
értesült a híres pandur katasztrófájáról: titkon föladta
az urát. Halimba gazdával el is bánt a statárium.

Bizony, a korábbi időkben is voltak férfit ért
nőstény bestiák.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

TALÁLKA

I.

Ágota kinyitotta a fehérfalú szoba ablakát és nézte a Dunáig terjedő kertet.

Nyár dereka volt. A szőlőlugason zománcos legyek zümmögtek, a réten rezgett a levegő, az ég meg olyan kék volt, mint messziről a tenger.

A Vág-Dunáról az ablakhoz hozta a szellő a lipói tutajosok énekét. Az okolicsnói Havranyec dudált, a többi pedig a tutajon kuksolt a tűzfészek körül. Kölest főztek és balladát énekeltek a zsdjári juhászról, aki szerelmes volt a várúr feleségébe. Le is dobta magát a Ljecska csúcsáról a szakadékba. A bolond.

— A bolond Hathos Dani is szerelmes — gondolta Ágota asszony. — Ő énbelém szerelmes. Ha itt volna Komárom mellett a Ljecska, ő is ledobná magát a szakadékba — mondta félhangon Ágota, aztán levetette réklijét és a tükör elé ült fésülködni.

A hajának olyan színe volt, mint a nyersacélnak a napfényen. Ruganyos mellén megfeszült a bőr. Karjaiban pattogtak az izmok, mikor hullámos söré-

nyén végighúzta a fésűt. És erre a pihegő két melleszkére hajtja sárga kopasz fejét Dávid Benedek, a potrohos szürszabó és ebben a selymes hajcsomóban babrál kampós ujjaival . . .

— Bár inkább a Hathos Danika fürdetné orcáját a hajamban! De ő nem az én uram. Az én uram a gazdag Dávid Benedek, aki három szekeresgazdát fogad fuvarosnak, mikor vásárookra jár a sok cifra-szűrrel, a pitykölös, a sallangos szűrökkel . . . A Danika? Koldus. Hátán háza, kebelén a kenyere. Csak az a néhány kapaföld az övé, amit majd a sírásó fog húzni a koporsójára. Ő nem varrat számomra szatytyáncipőcskét és nem hoz Bécsből selymeket bodrókás viganónak — motyogta Ágota és belemosolygott a tükörbe.

A harangok pedig zúgtak a jezsuiták templomában. Mint valami óriási hárfák, úgy búgtak. Hangjukat visszaverte a vár alatt a fűzberek.

— Bizonyosan Danika zúgatja most a harangokat a Szent András templomában — gondolta Ágota és hármes csíkokba fonta a haját.

Furcsa agyagból gyúrhatták bizony a Danikát. Ölnyi magasra nőtt és ha megfogta a szekér hátulsó kerekeit: négy bivalybika sem tudta volna megmozdítani azt a szekeret. Ha feljött a bolondhava, a Rézicében elitta az utolsó garasát is. Más ember, ha elgyalázta a bor, haza iszkul kialudni a mámorát, Danika meg fölment a Szent András templomába ha-

rangozni, hogy kijózanodjék. Négy embernek is elég volt az öregharangot megkongatni, ő csak balkezével cibálta a kötelet és úgy morgott a harang, hogy a torony keresztje is remegett.

Molnár lett volna, de sehogyse tudta hozzátörni derekát a munkához. Mint a cigány a szántást, utálta ő is a munkát. Csak korhelykedett. Talajtalan, kancsós férfi volt. (Olyan lehetett a torka, mint a csizmám: nem vette be a vizet.) És ha beletaszította vonóját a nagybögős a vastag húrokba, úgy kirakta a Rézicében a kopogós táncot, hogy az ablakok is recsegték a dobogásától.

Ágotáék kertjét magas sövényberena kerítette körül, nehogy a hajóslegények ellopkodják a gyümölcsöt. Ember legyen, aki a sövényt átugorja. Lám, mégis átlódította magát valaki a tüskés bozótokon. Fiatal, nyulánk férfi volt. Darutollas kalap, zsinóros zeke, feszes magyarnadrág és sarkantylus csizma volt rajta. Egyenesen az ablak alá törtetett. Széjjelrántotta a csipkefirhangot, aztán szólt volna, de nyelvére száradt a szó. Nem kell csudálni, hogy így történt, mert Ágota a csillogó hajkoronát rakta éppen a fejére.

— Kukk! — mondta nagysokára a fiatal férfi, miután belegyönyörködte magát a látványba.

— Jézusmárjám . . . Szűz anyám . . . Tüstént el-sülyedek . . . És magának nem égett ki az a két fekete szeme a szeméremtül Danika? — sikolytott Ágota, aztán egy rojtos törökkendőt terített a meztelen vállára.

— Ha sokáig néztem volna a két karod alabástromát, bizony kifuttasztotta volna a szememet a vakító fehérség — felelte Hathos Dániel és gyámoltalan zavarában sűrű göndör, fekete szakállát simogatta.

— Mit akar itt Danika?

— Tudom is én?!

— Azt hittem, hogy megint a korcsmában felejtette magát . . . Hogy tíz icce már leszállott a torkán . . .

— Tudod, hogy csak azóta lettem borbogár, amióta te a kopasz Bence felesége vagy. Azelőtt szerével-módjával gyakorlottam az italt. Most? Most elinnám a Szűz Mária cipőcsattját is.

— Jaj, te istentelen . . . Te pogány . . . Ilyen átkot ereszt ki a száján! . . . Hol voltál te akkor, mikor Krisztust megfeszítették? . . . Nem félsz, hogy elkárhozol?

— Elkárhoztam én már úgy, hogy maga az Öregisten se tudna engem megszáni. Olyan vagyok, mint a fába esett féreg.

— Igaz biz a, Danika. De lássa, erről nem lehet tenni. Én már másnak a felesége vagyok.

— Eladtad a viganódat a kopasz Bencének, pedig úgy összekapaszkodtak a sziveink, mint az ecceri csuka meg a róka . . . Tudod, én most elmegyek Komáromból . . . Engem nem látsz többé . . . Holnap hajnalban indulok . . . Csak egy csókot adjál útravalónak . . . Gyere ki ma éjjel a vár alá a fűzesbe . . .

Az urad csak holnap reggel érkezik haza a győri vásárról, hát kijöhetsz bátran . . .

Ágota sokáig gondolkozott. Forrongó gondolat-sor indult meg a kontya alatt. Sokáig nézte Danikát, miközben kicsirázott lelkében a bűnre való hajlandóság, hisz' olyan ez a fiatal férfi, mint a pusztán nevedett fajcsikó.

— Elmegyek Danika — felelte és becsukta az ablakot.

II.

Bizonyos Csóka Ábrahám nevű huszárobsitos élt akkor Komáromban. Sekrestyés volt a plébánia-templomban és ezen az alapon a szentek céhébe tartozónak vélte magát lenni.

Ábrahám ezen az éjszakán nem tudott aludni, pedig lefekvés előtt elmondta a rózsafüzért.

A Hold sugárpásmája éppen az ablakára szolgált. Éjfél lehetett. Az utca néptelen volt, csak a macskák kóboroltak a pincelyukak előtt.

— A Sátán tett ma párnát a fejem alá, azért nem tudok aludni — mormolta Ábrahám, aztán felöltözött, elővette a sarokból a horognyelet és kilopakodott a plébánia udvaráról.

Gyalogjában törtetett ki a városból és egyenesen Izsa falu irányába a harcsási malomrévnek tartott. A falu alig egy órányi távolban van Komáromtól és a

malomrévnél holdas éjjelen nagy harcsákat lehet fogni horoggal.

Utja a vár alatt a fűzesberken vezetett keresztül. Ugy rémlett neki, hogy az egyik szilfa törzsénél valaki meglapult. Igen, egy nő . . . Az ezüstoffényű világításban szinte ködszerűnek látszott. Mintha nem is emberi lény volna, hanem fantom, árnyék.

— Mondom, hogy a Sátán incselkedik velem máma éjszaka — dörmögi Ábrahám és háromszor keresztet vetve magára, a rejtelmes alakhoz közeledett.

A nő hirtelen futásnak ered. Amint fut, fut, egy bársonycipőcske esik le a lábáról. Ábrahám felkapja a cipőt és lelkeszakadján rohan a nő után.

— Megállj Sátánnak szilaj leánya! — kiáltozta, de a nő kisebb gondja is nagyobb volt annál, hogy szót fogadjon.

Már a városba értek. A nő itt eltűnt Ábrahám elől. Éppen Dávid Benedek szűrszabó háza előtt vesztette el szeme elől.

— Annyira elromlottam a futásban, hogy alig-alig vagyok — dadogta a jámbor obsitos, aztán haza ballagott és vánkosa alá dugta a bársony cipőcskét. (A cipőcske alig lehetett jó altató.)

Másnap, Péter-Pál napjának reggelén csuda történt a fűzesberekben. Azon a helyen, a görcsös szilfánál, ahol a nő állott az előző éjszaka, éppen ott megrepedt a föld és hamuszínű homok bugyborékolta a

nyilásból. Alig egy óra múlva a várban kénszagú lángok csaptak fel az udvar kőburkolata alól, a Vág-Duna pedig toronymagas hullámokat vetett. Ágyúdörgéshez hasonló morgások is hallatszottak a föld alul. A Szent András és a Szent János templomok tornyaiban megkondultak a harangok, pedig senki sem húzta a köteleiket. A házakról lecsúsztak a szelementetők és romba dültek a kémények.

— Megindult a föld! — kiáltotta az utcákon a rémült nép és menekült, aki menekülhetett.

Alkonytájban néhány órára megszűnt a katasztrófa. Abban az időben a nemesi, a polgári és a katonai rendből választott három státusbeli bírák kormányozták a melléjük rendelt tanáccsal a várost. A bírák főembere a seregbíró volt.

A seregbíró összehívta a státusbírákat és a mágisztrátust tanácskozni, hogy mit kellene csinálni a veszedelemben.

Ábrahám sekrestyés is ott ácsorgott a városházán és a polgárok közül is sokan voltak a tanácsteremben.

— Én igencsak tudnám, hogy mit kéne most cselekedni, ha én volnék a seregbíró — dünnyögte Ábrahám bátyó.

— Aranyba foglaltatjuk kelmedet, ha megmondja — felelte bosszusan Csepy Dániel, a seregbíró.

— Hát először is meg kell égetni a boszorkányt,

aki a városra zudította a szerencsétlenséget — tanácsolta a bátyó.

— Rossz helyen vágta fel a bába a kend nyelvét, hogy ilyen ostobaságot beszél. Boszorkány? . . . Ki hallott ilyent? . . . Ha járt volna kend iskolába, tudhatná, hogy a földrengés bizonyos epicentrumból indul ki és a rázkódtatásokat a felszín alatt levő vulkánikus erők hozzák létre.

— A csak a könyvben van így, a valóságban másképp van. Együgyű eszemmel túljárok én egy országtanács eszén is; tudom, hogy boszorkány hozta ránk a bajt. Én ott voltam a múlt éjszaka, ahol a boszorkány állt a füzesben és mikor elfutott, tüstént megnyílt a föld, ahol állott.

— Elvégre elmondhatjuk Hamlettel, hogy történnek dolgok a világon, melyekről még a bölcsek se tudnak. Kend talán látta a boszorkányt? — kérdezte Csepy Dániel.

— A cipellőjét le is rúgta a lábáról a beste. Ihol a zsebemben a cipellő — mondta diadalmasan Ábrahám és előhúzta gallérköpenye alul a parányi jószágot.

A város urai elvették tőle a cipőcskét. Kézből-kézbe adták, a fejüket csóválták, aztán csak hunyorogtak.

— Szép kis perszonácska lehet, akinek ebben a csöppségben is elfér a lába — állapították meg vége-

zetül, a cipőt pedig letették a zöldposztós asztalra a kalamáris és a fészület mellé. (Bűnjel, hát ott a helye.)

Már-már napirendre térnek a sekrestyés fecsegése és a cipőcske felett, mikor Dávid Benedek csak elmorogja ám magát:

— Az a cipő pedig az én feleségemé, az Ágotáé. Komáromban csak őneki van ilyen pici lába. Ha nem hiszik kigyelmetek, jöjjenek el a lakásomra, ott megelik a párját.

— Hát hogyan a patvarba került Ágota asszony házi pántoflija a félkegyelmű Ábrahám zsebébe? — kérdezte Csepy Dániel a szűrszabótól.

— Arra magam is kíváncsi vagyok — felelte izzadó homlokát törülgetve Benedek mester.

A bírák és a nép hát elmentek a szűrszabóhoz. Ágota éppen a pitarban sütkérezett. Holtra halványodott, mikor meglátta a város urait. El akart bujni előlük, de mikor fölkel a szalmaszékről, hirtelen felszisszent, a ballábához kapott, aztán összezsugorodott.

— No, itt a boszorka! Ötet láttam az éjjel a berekben — kiáltotta Ábrahám.

A bírák és a mágisztrátus tanácstalanul nézték az asszonyt, aztán kérdezgették, faggatták, hogy miért sántult meg és mi dolga volt éjnek idején a füzesben, de ő egy szóval se felelt.

— Nem jóban járt az éjszaka, annyi bizonyos. Ha tiszta volna a lelkiismerete, nem hallgatna ilyen

makacsul. A kárcerbe vele, ott majd fog vallani — parancsolta a seregbíró.

Ágota nem tudott a talpára lépni, egy rozszant talyigára tették hát és bevitték a tömlöcbe. Szalmát adtak alája, egy cserépkancsóban vizet tettek a téglás pádimentumra, aztán rácsukták az ajtót.

A bírák azonnal tanácsot tartottak, hogy volta-képpen miben lehet hát bűnös a Bence polgártárs asszonya.

— Miben? Hát ő idézte elő a földrengést a városban — mondta Fokszeghy tanácsos.

— Eltalálta kelmed a szarva között a tőgyét. Hiszen nem is Komáromban, hanem a szomszéd faluban, Izsán kezdődött a földindulás — vetette ellen a fiatal nótárius, aki ki akarta szabadítani Ágotát a kelepcéből.

— Éppen ez is ellene bizonyít amice — replikázott a szenátor. — Én teológián is jártam Pozsonyban és tanultam a héber nyelvet. Héberül pedig lenn is azt jelenti, hogy asszony. Tehát okvetlen asszony-állat a mostani veszedelem oka . . . És lám, Ábrahám felismerte Ágotában a boszorkányt, aki kinyitotta a berekben a földet . . . Ott a corpus delicti, a cipő és lám, ő maga is megsántult a pokoli cselekedetben.

— Jól beszél Fokszeghy uram — hagyta helyben egy potrohos szenátor.

— És lám, hogy valóban nőszemély az oka a földmozgásnak Komáromban és Izsán, az is bizo-

nyítja, hogy ha férfi volna a dologba, akkor Szalamegyében ütött volna ki a szerencsétlenség, mert ott vagyon Kan-isa . . . — fejezte be argumentációját Fokszeghy tanácsos.

A bírák mellükre horgasztották a fejüket. Képtelenségnek tartották ugyan, hogy egy asszony megmozgassa a földet, de hát egy asszony mindenre képes. A szenátor érvelésére pedig nem akartak különvéleményt leadni, mert tisztelni kell a kutyát is, ha hivatala van.

A hosszú hallgatást ismét az exteológus törte meg.

— Mert meg vagyon írva bölcs Salamon Példabeszédek című könyvében — úgymond — a huszonegyedik versben, hogy három dolog alatt indul meg a föld, sőt négy alatt, melyeket el nem szenvedhet. És pediglen a szolga alatt, mikor uralkodik; a bolond alatt, mikor eleget eszik; a szolgáló alatt, mikor örököse lesz asszonyának és a gonosz nő alatt, mikor férjhez megyen.

(Nehogy elfelejtsem: Ágotát a tudós tanácsos úr is kérette feleségül és mert kikosarazták, most alkalma nyilott a bosszura.)

A tanács azzal oszlott széjjel, hogy másnap reggel majd ki fogják vallasni Ágotát; ha kell, hát kínzószerszámokkal is.

A következő nap reggelén azonban hiába költö-

gették. Holtra dermedten feküdt a szalmán. A száján hab tajtékzott. A ballába fel volt dagadva és az egész teste kékesfekete volt.

— Kiszökött belőle a gonosz lélek, nemzetes bíró uram — jelentette a porkoláb Csepy Dánielnek. — meghalt, mielőtt megégettük volna.

— Pókol a helye az eb agyában termettnek — felelte a seregbíró és kiszaladt a tanácssteremből, mert megint morogni kezdett a föld és inogtak a templomok tornyai.

A főorvos kíváncsi volt, hogy mégis mi okozhatta Ágota halálát. Megnézte hát a hullát és egy rozsdás szeget lelt a talpban.

— Vérmérgezés . . . A fertőzött sebváladék a vér útján a szervezetbe került. Talán mikor menekült a berekből és lehullott a cipője, talán akkor lépett a rozsdás szegbe — mondta és kiadta a holttestet a halottbírónak.

Négy hónapig tartott a veszedelem Komáromban. Sokan szentül hitték, hogy Ágota idézte elő a földindulást.

Ebben ugyan ártatlan volt, hanem mégis okosabban tette volna, ha nem megy el a találkára, mert Danika a kertből egyenesen a Réziccébe ment. Telelakatta az asztalt borral, körülvette magát cigányokkal, aztán sóhajtott, mirgett-morgott és egész nap, egész éjjel iddogált.

Már a hajnal pirosodott az ég peremén, mikor eszébe jutott Ágota és a berek . . . Öklével a homlokára ütött, aztán kitántorgott a korcsmából. A Duna felé tartott. Nem is látták többé Komáromban.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

NÓTÁS BENCE

I.

A sárosi vár alatt valamikor egy klastrom volt. A Tarca folyó dombos partján már messziről lehetett látni a kolostor mályvaszinű falait. Mögötte erdő sötétedett és ha sokáig nézte az ember az erdőt, úgy látta, hogy a szemhatárnál a futó felhőkbe szaladnak a fák. A tótok mesélték akkoriban, hogy a barátok a fák lombjai felett az ezüstös tavaszi ködökben néha el-elsétálgattak a felhőkhöz.

A barátokat a Felvidéken portyázgató kurucok leöldösték és ők költöztek a homályos épületbe és amíg a szerzetesek bora ki nem fogyott a pincéből, ki se mozdultak onnan. Dőzsöltek, dudaszó mellett csunya verseket daloltak és táncoltak. Amikor az utolsó hordó, a százakós Judás is kongott már az ürességtől, lassankint elszökdöstek az erdélyi csapatokhoz. Csak egy félkezű pattantyus káplár, bizonyos Baranch Gábor nevű jómadár maradt ott magának.

Gábor vitéz kalandos életében egy csipkeverő asszonnyal barátkozott össze a cipszerek között. A

menyecskének Annók volt a neve és személyében és színében igen szép fehérnép volt és felette szívelte Gábor tizedest, mert ő az egy karjával is tüzesebben ölelte, mint más a kettővel. Ekképen természetszerű dolog, hogy amikor Baranch tanyát lelt a tarcamenti gazdátlan kolostorban, Annókot is elhozta ide Menhádról.

A félkezű ember teméntelen pokolságot követett el Sárosban és a Szepességen. Veszett hire lett a felső tájakon. Rabolt és fosztogatott; mikor aztán egy zacskó aranypénze gyült egybe, föl hagyott a lator-sággal és borkupec lett. Eljárogatott a Hegyaljára és Tállyán, Tolcsván meg Helmecen borokat vásárolt. Annók asszony is értette a maga dolgát: királyi áldomásokra illő ételeket tudott készíteni. Az ő konyháján sült tárkonyos malacnak és az ő diós-mákos gubájának nem volt mása Sárosban. Így történt aztán, hogy a faluzó kalmárok, a vásáros mesteremberek és egyéb szekerezők, de kiváltképp a törvény elől bujkáló kalandozók, sőt néha a sárosi nemes urak is szívesen iszogatták a félreeső csárdában a zempléni borokat és kóstolgatták az Annók főztjét, amelyet ő bolondító kacsintásokkal szokott fűszerezni.

A régi kolostor portája felett márványrelief volt. A relief egy fáklyát tartó komondort ábrázolt és szomorúan nézett kőszemeivel az emberre. Senki se tudta, hogy miért tartja fogai között a lobogó fáklyát . . . Ez az eb szájában levő misztikus fáklya adott nevet a

csárdának, másfelől azonban babonás hírbe is keverte. A csárda mellett egy rozoga szélmalom volt. Az akkori krónika szerint, ebben a szélmalomban őrlötte a sátán a hitszegő asszonyok sziveit. És volt is a mesének némi alapja, mert ha fújtak a kárpáti szelek, a rongyos vitorla megindult és forgott, veszettül forgott és jajgató asszonyhangok hallatszottak a malomból. (Ó be kár, hogy rommá lett ez a jóra való szélmalom! . . .)

A tarka-barka mese nem vált a Fáklya kárára. Gábor bátya fölgazdagodott és megvette örökáron a vén épületet a királyi fiskustól; Annók pedig egy fiat szült, aki szép szál legénnyé zsendült és egy iglói timármester leányát hozta feleségnek a csárdába. Ebből a házasságból egy leányka született. A leánykának nagy fekete szeme volt és sötét pillája alól úgy parázslott a szeme, mint a pásztortűz az éjszakában. Azt regélték a Lizl felől, hogy az ő születését jelentette a kőkomondor szájában lévő fáklya.

II.

Csodálatos egy teremtés lett a kisleányból. Egész nap az erdőben, a kőszálakon és a mély szakadékokban kőszált. Nyáron a hegyi patak mellé ült; belemosolygott a patakba és a hosszú fekete haját fonogatta és csigafürtökbe sodorgatta. Nagyon kedvelte a

színes kavicsokat. Piros, fehér, sárga, violaszínú és zöld kavicsokat szedegetett a patakból, kirakta a napra és azok színjátékán gyönyörködött. Meseszép hajadon lett belőle. Az arca fehér volt és nyugodt, mint a karrarai márvány; a kis szája meg olyan volt, mint a vérrózsa kelyhe. Egy kisszebeni gazdag ónfaragó vette feleségül, de a Lizl mindjárt a második napon elszökött tőle és hazajött a csárdába és járta egyedül továbbra is az erdőket és mosolygott a kristályos hegyi vizek tükrébe. Az ónfaragó pedig elbujdosott Szebenből és csak évek múltán jött a híre, hogy kapucinus fráter lett Biharváradján.

Már harmincadik évében járt a fehérarcú Lizl; apját, anyját elvitte a pestis és ő maga maradt a csárdában. Most már nem járt ki az erdőre kavicsot szedni. Bort mért és hosszú nyársakon espékes húsokat sütött a sárosi uraknak. Mert sok sárosi nemes úr taposta a Fáklya küszöbét. Azonban hiába udvarolgattak neki, mert fügét mutatott valamennyinek. Az ő ajkát még nem hervasztotta férficsoúk. (Ámbár a legendák egyben-másban néha sántikálnak.)

Egyszer aztán a nótás Toriszkay Bence botlott a csárdába. A legszebb gavallér volt akkoriban Sárosban és temérdek csintalan történetben emlegették a nevét. A vadgalamszínű és a meggyszínű selyemszoknyák csak néki, a Bence úrnak susogtak akkor szerelmes szonetteket... Hát a nótás Toriszkay Bence jött egyszer a Fáklyába. Négylovas batáron jött és

mikor elment, hajh, de csúful, kutyaforsponton ment el innét! Egy falu árát muzsikáltatta el a csárdában, de a szép asszony még csak rá se mosolygott. Egy alkalommal tésztát gyúrt a konyhán a fehérarcú Lizl és kékpettyes lengyel ujjasa fel volt gyürve a két karján és a konyhaajtó tárva volt. A bolondos Bencét valahogy a tárt ajtó felé vezette a kísértő ördög és addig nézte a duzzadó karokat, addig habzsolták lángba borult szemei az édes asszonyi halmokat, amíg meg nem csókolta a káprázatos jobbkart. A szépasszony szeme lobbogt, arca piros lett a haragtól meg a szégyentől és a gyuródeszkán heverő konyhakést fölkapva, a megszeppent Bence úr után hajította. A kés szikrákat szórva pattant ketté a folyosó burkolatkövein. Nótás Bence azért nem adta fel a reményt, dalolt, muzsikáltatott és iszogatót a csárdában továbbra is. A csizmái elrongyolódtak, a sarkantyukat is maga kötözte madzaggal a csizmákra, de azért hűségese árnyéka maradt a fehérarcú Lizlnek. A csárdában épp úgy szolgálták ki, mint mikor még rázta az aranyakat a tarsolyából.

Akkoriban a Wallmoden-vértések egy százada volt garnizonban Kiszzebenben. A tisztek csupa cseh és morva mágnások voltak, akiket mindenkor szívesen láttak a felvidéki tornácos kúriákban, mert szerették a magyar bort, a magyar táncot és hódoló lovagjai voltak a magyar dámáknak.

Fagyos és fényes decemberi délután volt. Az éj-

szaka hullott hó fáradtan feküdt a földön. A vékonyan omló napsugár versenyre kelt a hideggel, le akarta olvasztani a zuzmarát a kopár fákról. De a tél fütyült a bágyadt sugárra.

Kisszeben felől egy kürasszir-kapitány ballagott lóháton az országuton Eperjes felé. A lábai fáztak, szinte sajogtak a szalmába csavart kengyelvasban és a sarkantyúval biztatgatta a paripát. A stulpnis keztyükbe bujt kezei is majd lefagytak a kantárszáron. A ló orrlyukairól arasztos fürtökben csüngött a fátyollá dermedt pára. A kapitány bajusza és szemöldjei szintén fehérek voltak. A ló előtt egy zsemlyeszőrű setter ugrált és a sekélyebb havakon kaparászó varjakkal bajoskodott. A sárosi vár alatt egy hosszú és mély szakadék mellett lassan haladhatott előre, mert a hó egyik-másik helyen a paripa sügyéig ért. A réteges légpárákat a Nap bronzszínüre festette és a kúpalakú hegy déli lejtőjéről, ahonnét leolvadt a hó, langyos áramot hoztak a sikságra a puha szellők.

Már jócskán barnult az alkony és a köd is megvastagodott, mikor a kürasszirtiszt a Fáklya elé ért. A paripát jászolhoz köttette és bement a vendégszobába. Ez a szoba a barátok idejében refektórium volt és allegóriás képek voltak a falaira festve. A menyezetig érő búboskemencében fenyőhasábok sestetegtek. Egy nagy függőlámpás világított a szellőzetlen szobában, de a tiszt asztalára antik réztartóban két gyertyát tett a cselédlány. A homályos kuc-

kóban bőgő, hegedű, cimbalom és klarinét hevert. A tisztén kívül csak egy hosszúhajú, torzonborz szakállú óriás volt a szobában és a kemence mellett egy vén bórszéken ezüstkupakos tajtékipipából dohányzott. Bence úr volt őkelme. A konyha felől kellemes alt-hangon énekelte valaki: Leitschau is' a' schönes Städtchen, drinnen san' viel' blonde Mädchen, Sichst mi' an . . . Sichst mi' an! . . . Lizi asszony dudorászott a konyhában és a halkulva szűrődő hanghullámokat szinte kapkodta füleivel a bolondos Bence úr.

A kapitány fogásra akasztotta kardját és pisztolyát, aztán vacsorát meg forralt bort kért. A bort virágos kancsóban Lizl asszony tette az asztalra és mikor az asztalra tette a bort, egy pillantásig a tiszt balkezére szegeződött a szeme és hirtelen elállott a lélegzete. Két gyűrű volt a kapitány balkezén; az egyik gyűrűben hatalmas briliáns-, a másikban smaragd-kő sziporkázott. A csudakövek megbabonázták az asszonyt. Hej, hogy ilyen köveket nem görgetnek a hegyi patakok Sárosban! . . . A szókehajú morva mágnást is megfogták a fehérarcú asszony szeméből sugárzó gyémántok.

— Minden más nőnél szebb ez az asszony — motyogta.

Nemsokára az ételt is tálalta a menyecske. Elő-sompolyogtak egyesével a cigányok és csinálták azokat a sárosi babonázó nótákat, amelyeknek szövegei száz évek óta a feledésé lettek, csak a kacagó és

síró-nyögő, tomboló melódiák maradtak ébren a romák hegedűiben.

A kapitány pipára gyújtott és hallgatagon élvezte a hangulatokat. Mintha lobbanó gondolatok rezgnének a levegőben . . . mintha revelációk felhőznének előtte és páncélos ritterek karjain puderoshajúdámák sétálnának a lila ködökben és messziről, a hegyek felől, kürtök harsannának . . . Kint infernális idő volt; a fákat gyomláló szél ezeréves szláv éneket dúdolt és szórta a havat . . .

A muzsika elhallgatott és a kapitány bort kért. A legvénebb átalagból a legtüzesebb tállyait tette eléje a menyecske és ő maga is leült az asztalhoz és egyre a csillogó köveken járt a tekintete; csak lopva pillantott néha a tiszt szép, szőke fejére. A kapitány olyan közel ült Lizlhez, hogy a feje hozzáért az asszony fejéhez. A cigányok ismét húzták az édes gondolatokba ringató melódiákat és ők ketten sutogva beszéltek és egy pohárból ittak úgy, hogy a menyecske a piros ajkához érintette a poharat, a kapitány aztán leitta a szép asszony gondolatát.

Már messze járt az éjfél, mikor a szerelmes kapitány lehúzta ujjairól a két gyűrűt és az asszony hófehér ujjaira húzta őket; az asszony pedig egy csipkés patyolatkendőt vett elő a kebléből és a kapitánynak adta . . .

Hajnalodott. Az asszony fölkelt a székről és a szoba homályos része felé ment, ahonnét egy loggia-

szerű lépcsőfeljárt a hálókamrájába vezetett. Itt még egyszer visszafordult, a kapitányra mosolygott és a sötét folyosón eltűnt. A kapitány is fölkel a székről. Az asszony után akart menni, de megtántorodott. Működött a tállyai . . . Kint bömbölt, sivített a szél. Recsegték az ablakok. A kapitány ki akart nézni az ablakon, de az üvegtáblákon jégorchideák csillogtak. Kiment hát az udvarra. A szél havat szórt az arcába.

A bolondos Bence pedig — aki az egész éjszaka egy pillanatra se vette le szemét a menyecskéről — leakasztotta a szegről a kováspisztolyt, az uvaron szíven lőtte a kapitányt és a csipkekendőt kivette a zsebéből. A patyolatot darabokra tépte, a viharba szórta és ő maga is nekivágott a végtelen hóocean-nak.

A menyecske pedig édes álmokat álmodott fehér-függönyös ágyában a köves gyűrűkről és a szőkehajú kúrasszirról.

VIOLABIMBÓ

I.

A harmattestű asszony . . . A kegyeske . . . A nyugtalanító gondolatok és a búszerző szerelmek lobbantója, akinek virágoznak a bokorviolák és a szépszagú mezők . . . A bájoló Losonczy Anna . . .

Vitéz Balassa Bálint a szitnyai sziklavár hideg-rideg toronyszobájában a hófuvásos, jégvirágos ablaknál üldögél. Nézdeli a zuzmarás jegenyefenyők csúcsain reszkető napsugarakat. A boltíves kandallóban nyers szilfahasábok szenesednek és a horológium homokja lomhán hulldogál az alsó üvegkúpba. Telik, múlik az idő. A lángszinű, vékony napsugár is elbujik és a sötétképű alkony bujdosik az ablak alatt.

A szép menyecske Slavóniában éli a világát az urával, a boldog Ungnád Kricsi bánnal.

— . . . én meg, az ő árnyékja, az ő szerelmes híve itt a zord északon, a bús sziklavárban veszködök magammal! — sóhajtja Bálint vitéz.

Közeledik az éjfél. A pántos ajtó lassan kinyílik és belép a szobába Kobra Tamás, az öreg csatlós.

— Nagyuram! Hej, nagyuram, már meggyújtot-

ták ám a kápolnában a tizenhárom viaszgyertyát! — szól az öreg. — Venánt barát már fölvette a szíronyos kazuláját. Mindjárt harangoznak. Tán begyönne a szentegyházba jókigyelmed is az éjféli misére.

— Hagyd el cselédem! Hátha éppen énmellém ülne a kápolnában a kísértet? Mert Katalin leányasszony háromszáz év óta minden karácsonyéjszakán fölkel a sírjából és elgyön ide a kápolnába és éjféli misére . . . Aki mellé ő ül a padba, az hét hónap múltán elszárad, mint a dérszállta őszi pást . . . Kántáljon csak a barát egymagában; ő néki nem árthat a leányasszony, mert az oltárnál nincsen hatalma. Én nem megyek most a kápolnába. Én még nem akarok a koporsóban hervadni . . . Én még látni akarom az én szép kegyeskémet . . .

— Ne félj, érdemes gazdám! Te melléd nem a háromszáz éves halottak ülnek. A te öledben melegtű asszonyok fognak csücsülni. A te melledre liliumképű lányok fogják az ő fejecskéiket hajtani. Asszonyért, paripáért alig köll búsulni. Jó az Isten; ha nincsen: majd ad. Ha ilyent nem, hát olyant; de adni ad valamilyent.

— Nem jól mondod öreg Kobra! A bor az egyik kupában is bor, meg a másik kupában is bor. Aztán az egyik kupából mégis jobban izlik, mint a másik kupából. Az arany bilikomból az ecet is édesebb, mint a cserépszilkéből a mádi . . . Így vagyunk az asszonyokkal is.

— Ha nem feküdnének az úton az embermagas havak, bizony elvinnének bennünket a paripáink Kassára. A szőke kapitányné asszony majd megmutatná teuraságodnak, hogy tud olyan csókot cuppantani a bajuszodra, akár a bánusné asszony.

— Ne káritálj, Kobra! Igazi csókot csak egy asszony ajka terem. A bánusné asszony ajka . . . Csakhogy én még nem éreztem az izét . . .

— Hát a hodrusbányai molnárné?! Az ám csak az asszony! Kivánatos, gömbölyű, piros, mint a husvéti kalács. Aztán olyan fájn a hangja mint a selyemszál; akár tűbe lehetne húzni a hangját.

— Beszélhetsz nekem, Kobra! Én bennem a lélek csak addig él, ameddig a bánusné asszonyért él . . . Szerelmemnek, mint pokol tüzének nincs vége, mert égten ég . . . Gyujtsd meg a fenyőfáklyákat, aztán tedd az asztalra az átalagot. Merüljünk buba, borba!

Az 1583-ik évi hosszú telet ilyen örömtelen egyedüllétben töltötte a szitnyai dohos várban a dali vitéz, Balassa Bálint; pedig akkor harminckétéves volt és untalan mély titkokat, perzselő vágyakat zúgott a füleibe a csókos Amor-Urgens. Ókelme azonban az öreg Kobrán kívül szót se váltott senkivel, csak nézegette a komor fenyőerdőket és a messzi tájakra (a szlavóniai síkokra) szálló hamvaskék felhőket.

II.

Már fujdogáltak az útonjárókat üdítő májusi szellők. A Szitnyán is bimbóba zsendült a tárnicsvirág, a dohos vár tetőpárkánya alatt fészkelő fecskék is hazajöttek és harmatos füvek zöldeltek a réteken.

Bálint vitéz sorsa is megfordult. Perdülő strófákat dallozgatott és ha nagynéha a kedve bénulását érezte: ott volt előtte a borba buktatott ónkupa. Mert a boroskupa jó pajtás, egyszer szelid, másszor góromba, de mindig léleknyitó jó pajtás.

Egy vasárnap reggel így szólt a vén Kobra a gazdájához:

— Nagyuram, mondanék valamit. Meg se bánod, ha meghallgatod a szómat.

— Régi cselédem, hű kenyeresem vagy, Kobra. Együtt bujdosunk Lengyelországban is. Mindenha figyeltem, amikor beszéltél — felelt Bálint vitéz.

— Hát izé . . . Ma hajnalban a toronyi legénnyel ostábláztunk, hát lelkemteremtette, kit látok lent az úton? No, találd ki nagyuram, hogy kit láttam.

— Talán az öreganyádat, amint jött haza fekete macskán a tokaji boszorkányszállásról.

— Cseppet se őtet. Hanem a hodrusbányai szép molnárnét láttam. Selmecről arra Zólyom felé men-

degélt. A testvérbátyja Zólyomban mézszárosmester; nyilván hozzája ment atyafilátásra.

— És aztán? Én felőlem ugyan mehet ökelme. Nem egyre, de száz molnárnéra se vetek ügyet.

— Nonol Csakhogy a Sommer Hánszné asszony bezzeg formás egy asszony. Aztán özvegy. Már két év óta özvegy a szentem. Még a mézes-mákos hetekben halt meg az ura. Olyan ő, mint a violabimbó: szomorú a szegényke. Mondok, megvigasztalhatnád őtet, nagyuram.

— Adtavette, csak nem futok utána!

— Minek futnál, nagyuram? Ahogyan elment Selmecről Zólyomba, azonképpen vissza is gyön a maga picci lábain Zólyomból Selmecre. Holnap este felé megyen el itt a vár alatt. Hej, ha meglátod őtet, nagyuram! . . .

Második napon alkonyszálltakor csakugyan jött ám az országúton Zólyom felől a szép molnárné. De nem egyedül; két selmeci hevér volt vele; az egyik a Klimko Gyuró, a másik a Skopen Tamás és mind a ketten részegek voltak.

Mikor a szitnyai vár alá értek, két lovasvitéz dobbant eléjük a somfák mögül.

— Nem ülnél ide mellém a nyeregbe, gyöngöm? Látom, elfáradtál — szólt a fiatalabbik lovas a menyecskéhez.

— Kelmedet egymagát is alig bírja az a rogyant gebe. Ha még én is a hátára kapaszkodnék,

bizonyosan kilehelné a párját a jámbor — felelté kacér hunyorítással az asszony.

— Alattad bizony a virágszirom se hajlik meg, kincsem. Könnyű vagy te, mint a csecsemő lehelete. Van itt hely számodra a nyeregben. Ha az kemény lesz, elférsz az ölemben is.

— Nem ülök én az ölébe, Isten tudja, ki ült benne?! Ismerem én kelmedet a hiréből. Hallottam én, hogy kelmed csak le-lecsókolja a fehérnépről a mézharmatot, aztán a markába nevet. No, Isten megáldja! Menjen csak szépszerrel a maga útjára, én is megyek a magaméra.

A két férfi egy pillanat alatt leugrott a lóról és a menyecskét erőszakkal a nyeregbe emelve elparipáztak a vár felé. A két selmeci ember azt sem tudta hirtelenében, hogy álom-e ez, vagy való. Megrökönyödve bámultak a lovasok után.

Még azon az estén hire futott Selmecen, hogy a szép Sommernét elrabolták a szitnyai vár alatt. Nem került sok fejtörésbe, hogy ki volt a rabló. Mindenki kitalálta, hogy a bűnös senki más, mint a csélcsap Valentinus Balassa de Kékkő . . .

Sok haragosa, számtalan irigye volt Bálint vitéznek. De egyik se gyűlölte úgy, mint Rubigallus Pál, ez a dúsgazdag és befolyásos selmeci bányapolgár. Egy alkalommal tudniillik keményen elpáholta Pál úr fiát Bálint vitéz a vichneyei fürdőn. Hatalmaskodás miatt föl is jelentette ekkor ökelmét a királynál Rubi-

gallus és azt írta a fiáról, hogy: Der Herr Valentinus hat ihn tapfer abgeschmirt . . . Azonban Rubigallus Pál nem kapott elégtételt. Ezért aztán a begyében volt a poétázó Bálint vitéz.

Öt nap mulva hazament Selmecre a molnárné. Nem volt annak kutyabaja se! Bágyadtpiros volt az orcája, mint a tavaszi hajnal.

A stadtdrabantok rögtön elvitték hozzája a város arany-gyilkos pecsétnyomóját, ami azt jelentette, hogy tartsa kötelességének huszonnégy órán belül a szenátusban, a Vierundzwanzigerek színe előtt személyesen és főbenjáró bűn elkövetésének terhe alatt megjelenni. Hát megjelent.

A főbíró szigorú arcot vágva kérdezte tőle:

— Asszony, hol voltál te négy napig?

— Hol lettem volna instállom? A bőrömben voltam — felelte mosolyogva a menyecske.

— Ne figurázzál, mert seprővel hajszoltatlak ki a városból.

— Ugyan? És mi jusson?

— Hiába tagadod a gyalázatot. Két becsületes ember tanuskodik az esetedre. A Klimkó Gyuró és a Thomas Skopen együttesen és egyszerre látták, hogy ezelőtt öt nappal alkonyatkor a szitnyai várba vittek.

— Minek tagadnám? Hát odavittek.

— Hát azt megmondanád-e, Sommer Hánszné asszonyom, hogy ki volt az az ember, aki erőnekerejével maga mellé kapott a nyeregbe? Ha nem

vallasz, királyadta jogunknál fogva pallossal üttetem le a fejedet.

— Miért ne mondanám meg? Nemes és nemzetes Balassa Bálint uram önagysága, a szitnyai várúr volt az, aki a lovára ültetett.

— A magad jószántából mentél vele a várba?

— Nem kérdezte tőlem ökelme, hogy megyek-e, vagy nem megyek.

— És a magad akaratjából maradtál a várban négy napokig?

— Bizony egy szóval se mondta ő, hogy takarodjak ki a várból.

— Vagyis erőszakkal tartogatott ott rezedát ültetni négy napig. Most hazamehetsz, lányom. A többi a mi dolgunk.

Az esetet nagy buzgalommal inkvirálták és Rubigallus Pál minden követ megmozgatott, hogy gyűlölt ellenségét, a büszke nemes urat befeketítse az udvarnál.

A király Dobó Ferenc lévai főkapitányt bízta meg, mint homo regiust az ügy tárgyalásával. Sok huzavona után, egy év múlva, 1584 március hónapra meg is hívta Dobó Ferenc a lévai várba Sommerné asszonyt és a selmecieket és Bálint vitézt.

— No, ha most nem csapják le Balassa uram fejét, akkor sohase — biztatta Rubigallus a selmeci polgárokat.

Dobó főkapitány kikérdezte a menyecskét:

— Igaz-e, hogy Balassa Bálint uram, a király vitéze, a mult esztendőben, május hónapban a szitnyai várba hurcolt?

— Nem igaz. A lova vitt engem a várba — felelte az asszony.

— Akkor a ló a bűnös, nem pedig őkelme. Hát az igaz-e, hogy négy napig a várban tartott fogva?

— Az se igaz. Mert engem nem a várban tartott fogva, hanem a karjaiban. Ott pedig jó helyen voltam. Uram bocsá', özvegy volnék, ő meg még legény . . .

— Jól beszélsz drága hugomasszony — dűnnyögött Dobó Ferenc. — Több eszed van, mint a selmeci szenátusnak, akiért lelkemadta, bizony alig adnék egy tyúkalja apró csirkét.

. . . Hát így végződött a szitnyai kázus.

A HODOMICI ERDŐ

A homályba vesző kék hegyek élén már messziről látszanak a tardonai vár romjai. Századokkal előbb Morvaországba csaptak át zsákmányért a várurak, vagy bekalandozták a Vág völgyét keménymellű, szépcsipőjű hajadonokért. A Rákóczi-háborúkban aztán Heister tábornok felgyújtatta a fészüket. A néhai kiskirályok emlékét most néhány gótbetüs, repedt márványtábla hirdeti még a falu templomában.

A várurak unokáit a későbbi események lesöpörték a faluba. Itt sem volt éppen rossz dolguk. A feketés agyagföld zsírján könnyen élték világukat. Tele volt mindig a pohár, meg a pipa és még a hizó ártányokat is fehérkenyérrel etették. Senkire se szorultak rája és így a fokosnak fénykorban sokáig gögös ellenzék voltak a pozsonyi gyűléseken a Tardonayak. Csak abban értettek egyet a kardos és kócsagkalapos aulikus urakkal, hogy a hús jó eledel, a bor pedig jó ital.

Ferenc császár idejében még tartották magukat a Tardonayak. A duplatetejű kúria udvaráról vendégoldalas, négyökrös szekerek ballagtak takaruláskor a mezőre és a csás tinó nyakán csengő csilingelt. A pelsüci megyebálokra is négyes cúgon jártak még ak-

kor a Tardonay-kisasszonyok. A lovak sörénye pántlikával volt befonva és egy-egy negyedfücsikót fogtak lógóra az üveges batár után. Csak úgy csillogott a sallangos lószerszámon a nemesopál és az oroszlanos címer a batár két oldalán. Hanem aztán Menyhért úrfi, mint gárdista eltáncolta a birtokot Bécsben. A bécsi szőke dámák aranyporral porozták még akkor a hajukat, gyémántcsattot viseltek a magassarkú selyemcipellőkön és tamarinfa gyökerének főzetében fürödtek, nehogy elveszítsék a fiatalságukat. A bécsi szőke nők akkor sok pénzbe kerültek és mikor húsz év múltán Menyhért úrfi pocakos Falstaffként hazajött a rezidenciális városból: már csak egy zsuppos vályogház, néhány hold föld és két paripa képviselte a család régi dicsőségét. Ám a két paripa olyan vén volt, hogy már beszélni is megtanultak. Hej, de keserűek is lettek itthon a nemszeretem napok!

Ámbár a szegénységet is meg lehet szokni. Például Tardonay Szaniszló már alig-alig emlékezik a jobb időkre, az egykori fényre és a pompára. Úgy él, mint egy zsöllérparaszt. El sem hiszi, hogy a kopár bérceen barnuló romok és a sziklába vajt borpincék a Tardonayak kiskirályságának a morzsái. Az a véleménye, hogy minden-minden csak mese és hogy minden, még a mesék is elmúlnak idővel, mint a fátyolos képek, melyeket a képzelet rajzol a felhőtelen égre.

Most mult három esztendeje, hogy valami Má-

lyinka Bonifác nevű tanítót helyeztek át az állami iskolához. Éppen tejbe száradt a kukorica, mikor Mályinkát meghozta a kurátor két lova, a Sármány és a Mancsi a vasútról. Gyepszénából almot csinált neki a kurátor a kas fenekére, nehogy kirázza belőle a szuszt a szekér a háromórás hegyi uton, a sztracenói sziklakapuk között.

Tavaszaamult agglegény volt a tanító. Az orcáját megverte a ragya. Sárga volt az orcája, mint október elején az avar, az orra pedig aligha forrásban nem lehetett, mert színében hasonlított a kanpulyka pettyegőjéhez. Szerette bizony a sört a tanító és olyan szeliden tartotta kezében a kriglit, mint Szent József a liljomot és úgy ment beléje a ser, mintha borzlyuk lett volna a szája. Mindennapos vendég volt a Nyögőköröcsmában, ahonnét rendszerint csak a kishajnal vette haza.

A seren kívül az arheológiát is szerette. Szenvedélyes régész lévén, az volt a bogara, hogy neki okvetlen valami Árpád- vagy anjoukorbéli diplomát, esetleg kódexet kell felfedeznie, amivel megörökíthetné nevét az Akadémia évkönyveiben és az irodalomtörténetben. Például milyen szépen, milyen előkelően hangzanék: Mályinka-Codex, Mályinka-Codex . . .

Mikor meghallotta, hogy a Tardonay-családnak él még egy elszegényedett, elkorcsult férfiutódja a faluban, tüstént elment Szaniszlóhoz.

— Nincsenek urambátyámnak régi irományai vagy könyvei? — kérdezte a szűrös epigontól.

— Ha nem örölték meg az éléskamrában a szüvak és az egerek, akkor még vannak irományok. Volt ott három mázsa is, ha nem több. Annyi iromány volt a csúrben és a kamrában, hogy a vármegyén sincsen több, de télen néhányszor befütött a papirosokkal az asszony a búbosba — felelte Tardonay Szaniszló.

Mályinka csakugyan talált néhány fasciculust a kamrában. Széjjelbontotta őket és nagyitólencsén betűzgette a latin paleografiával írott szöveget. Még éjjel sem volt nyugvása a sok régi diploma miatt.

— Én megvenném ezeket a papirosokat — mondta egyszer Szaniszlónak.

— Ezeket a ringy-rongy izéket? Ezekért adna az úr pénzt? — ámulkozott Szaniszló.

— Hát tudja, én találtam a papirosok között egy záloglevelet. Ennek alapján visszaperelhetnénk a szepesi káptalantól a hodomici erdőt. Huszonhatezer hold erdő . . . Jézusom, mennyi dongafát, mennyi söröshordót lehetne abból kitermelni! . . . Tudja mit, csináljuk meg a dolgot mutyiba! . . . Én fogadom az ügyvédet és fizetem a stempli árát is, magának egy fillérjébe se fog kerülni a per.

— Én meg aszondom, hogy aki sok helyen adós, az sokat hazudik. Az úr pedig nemcsak a Nyögőnek, de több korcsmának is adós a sör árával . . . Hát

énnékem hiába karattyol az úr bolondságokat —
dünnyögött bosszusan Szaniszló.

— Nézze Tardonay barátom, én nem hazudom. Én gondolkodó, tudó és akaró ember vagyok . . . Én feleségül veszem a maga leányát, Magdolnát, azzal a feltétellel, hogy hozomány fejében nekem adja a hodomici erdőt.

— Magdolnát akarja feleségül? Hájszen ő csak tizenhatéves, az úr meg már az ötvenben tapos . . . A lányom bár még csak csipri-csupri leány, még alig-alig anyányi, de erős, de csontos; az úr pedig már vásottfogú, bágyadt ember . . . Most már látom, hogy csakugyan nyargalóban van az úr esze. És hogyan adnék én magának huszonhatezerholdas erdőt, én, akinek a mindennapi dohányra is alig telik és örülök, ha néhanapján egy esett birkát kapok paprikásnak a juhásztól — felelte Szaniszló és mérgében egy lyukkal beljebb szorította a rézcsattos, tenyéryi széles nadrágszijjat a horpaszán.

Tardonay Magdolna éppen olyan volt, mint a többi parasztlány: civilizálatlan, bűnös, ösztönös, tenyeres-talpas, pirosképű, zsiroshajú, bronzbőrű. Kapitális teremtés, igazi föld-leánya volt. Sokat dolgozott és ha evett, a száraz kenyér is úgy ízlett neki, mint az éhes kutyának a vaj alja. Ha ledült néha a boglya mellé aludni, horkolását a szomszédok is hallották. Tehát egészséges leány volt Magdolna. És mert egészséges volt, a szívét is fütötte a tavaszi

forróság: a szerelem. Fülött a szive szörnyen a Jónáshoz.

Jónás jófakadású legény. Csak a balkarja hiányzik. Leharapta a cséplőgép a balkarját. Kapára, kaszára alkalmatlan levén, elszegődött hegypásztornak. A szőlőhegyet dajkálja most szeretettel Jónás legény, vagyis sétálva keresi a kenyerét és mindig bokkrétás kalap van a fején, mert Magdolna azért öntözi a kiskertben a rozmaringot, a törökszegfűt és a verbénát, hogy sose hiányozzék a bokréta Jónás kalapja mellől.

Nohát ezt a szerelmes Tardonay Magdolnát akarta feleségül venni a ragyavert Mályinka Bonifác...

— A lidérc lesz a maga felesége, nem én — mondta duzzogva Magdolna a tanítónak. — Tudja, van énnékem kilenc szem tarkababom. A babszemek egy hüvelyben termettek és megmondják a jövődöt; hát az egy hüvelyben termett kilenc tarkabab megmondta, hogy én a Jónásé leszek.

— Jaj galambom, de félrebeszélsz, de félrebeszélsz te! . . . Hát a hodomici erdő kutya? . . . Én kiperelem a papok kezéből az erdőt és te akkor se lyemben jársz és még hétköznapi is málnaizes fánkot eszel reggeli kávéhoz — felelte Bonifác, a tanító.

Ettől a pillanattól kezdve aztán, mintha kicserélték volna Magdolnát. Nem volt étvágya és aludni sem tudott. Az orcája behorpadt és mindig a hullámzó eget nézte. A fák és a házak táncoltak előtte. A lelkében mintha láva ömlött volna és szinte ellany-

hult a sok izgalomban, egész nap a pitarban üldö-
gélt szótlanul.

— A hodomici nagy erdő . . . Selyem . . . Málna-
lekváros fánk . . . A reggeli kávé . . . Jézusom, Jezu-
som, hátha igazat beszél mégis ez a svindler Má-
lyinka! — dűnnyögte éjjelenkint, mikor ébren virrasz-
tott a csillagokkal.

Rá sem nézett többé a rongyos csőszre. Bezzeg
nem is lehetett ezután bokrétát látni a Jónás kalapjá-
ban.

Hanem Tardonay Szaniszló nem állott kötélnek.
A világért sem adta volna Magdolnát feleségül Má-
lyinka Bonifácnak. Hiszen Szaniszló nem johannita-
lovag, ott veszi a szükségést, ahol találja és holmi
kisebb lopogatásban néha érdekelt fél is az ember,
tehát jó, ha az embernek vője a hegypásztor.

A ridegszivű apával szemben tehát Mályinka a
cselekvés romantikus terére vala kénytelen lépni.
Megszöktette a leányzót.

Szaniszlónak a bevégzett tényekkel szemben nem
lehetett sok tennivalója. Levonta a konzekvenciákat,
megnyugodott és már ő is kezdett hinni a hodomici
erdőben. Hátha ez a Mályinka mégse csirkefogó . . .

Az esküvő után, a harmadik napon csak beállít
ám a tanító a Tardonay-portára. Fújt, mint a láncos-
farkú sárkány.

— A tarajos ménkű a kend Magdolnájába! —
kezdte a szót és leült a lócára.

— No, mi az fiam? — kérdezte Szaniszló és rányomta hüvelykével a zsidóbőrtaplót a pipájára. — Hát mi van azzal a nővel? Hiba van talán a kréta körül? . . . Mit csinált a Magdus?

— Megszökött a beste. Máma hajnalban csak hült helyét leltem a nyoszolyán.

— Megszökött?

— Meg a!

— Hm . . . Te tanítottad ki fiam az ugrásra, amikor elszöktetted hazulról, hát miért nem ügyeltél reája? . . . Aztán tudnod kellett volna azt is, hogy aki ebbel fekszik, balhával ébred . . . Mondtam én, hogy az ő szive csak a Jónáshoz fűlik . . . Hát most mit csinálsz fiam?

— Megkeresem én őtet, ha addig élek is — nyöszörögött Mályinka Bonifác és lehorgasztotta a fejét, aztán útnak indult.

Egy esztendeig senki se látta a faluban. Már abban voltunk, hogy csakugyan kiperelte a hodomici erdőt a szepesi káptalantól és most dongafát szállít valamelyik sörgyárnak.

Az idei tavaszon aztán egyszer csak váratlanul megérkezett a tanítólakba. Csupa por volt a gunyája; a haja és a szakálla pedig úgy megnőtt, olyan bozontos volt, hogy inkább barnamedvének, mint embernek néztük

— Hol voltál fiam ilyen sokáig? — kérdezte tőle Tardonay Szaniszló.

— Keresőben valék — felelte Mályinka.

— No és megtaláltad a nőt?

— Kettőt találtam egy helyett — morogta Mályinka és gondütötte fejjel egyenesen a Nyögőbe ballagott.

Mi nem értettük a homályos választ, hogy kettőt talált egy helyett . . . Az öreg Paconka, a talyigáskoldus aztán megfejtette a mondatot. Magdolna tudniillik mégis csak visszatért Jónáshoz és mikor meglépett a tanítótól, a csőszházban húzta meg magát. Egy év múlva leánykája született, hát eképpen talált Mályinka egy helyett két nőt.

Mályinkát mindazonáltal nem csüggesztette meg a családi katasztrófa. Éjjel s nappal betüzgeti Szaniszlóéknál a penészes irományokat és azt mondja, hogy addig nem nyugszik, míg vissza nem perli a káptalantól a hodomici erdőt.

A GYÖRGY ÚRFI SÁRGÁI

I.

A Bakonyság szívében, a Veszprém felé vezető hegy-völgyes országút mellett egy ősi kúria volt egyidőben. Igazi stílusos úri épület volt: duplatetejű, tornácos és a homlokán ott domborodott az ármálista nemesek hagyományos családi címere is.

Az ablakokon vasrácsok voltak; ezek mögött hónaposrózsák, hortenziák és fuksziák virágoztak és csipkerojtos vászonfüggönyök fehérédtek.

Az országút felől kertecske is volt igénytelen falusi virágokkal, sárga és zöld üveggömbökkel, cserjés cédrussal. Nem hiányzott a szokásos négy-öt jegenyefenyő sem. Ezek a búsfejű, komolykodó fenyők valami különös, valami előkelő zománcot adtak a penészesfalú kúriáknak.

A paraszti viszonyok közé egalizálódott bocskoros nemes, — a kurta — és a falusi pógár akácot és eperfát ültet a portájára árnyékvetőnek; a főúri kastélyok és a dzsentrikúriák mellett a hidegebb klímák vegetátora, a fenyőfa ágaskodik a napsugárba. Az akác és az eperfa talán a hunmithoszt — a Napkele-

tet — a fenyőfa talán a civilizációt, a Nyugatot akarja jelképezni . . .

A bakonysági öreg kúria külső formáiban éppen olyan volt, mint a jobbmódú nemesek udvarházai: a kis parkban páva sétált, bozótos sövénykerítésén gyöngytyúkok lustálkodtak, a háztetőn galambok pipiskedtek, a tornácon vadászebek heverték, a nádas pajtaszeren gólyafészek volt és a szélforgós kémények még a kánikulában is egész nap lehelték a nehéz füstöket.

Akkor még nem volt vasút. A balatoni nyaralásra, a veszprémi megyegyűlésekre, a csopaki, a badacsonyi és a somlyói szüretre, aztán a veszprémi és a pápai háromnapos bálókra utazgató atyafiak és jóbarátok — a vándor darvak és az éhes varjak — dehogyan kerültek, nem is kerülhettek el ezt az útbaeső hospiciumot. Mert a bakonyi csárdák, a Pokol, a Pipagyújtó, a Csámpás, az Ordító és a többi csárda csak a futóbetyárok és az armereizenderek igényeire rendezkedett be. És még akkor a gasztronómiai követelmények is mások voltak; az úton levő úrrend csak úgy megkivánta a jó baromfilevest, az espékes pecsenyét és a madártejtes tésztásokat, mintha otthon ülne a családi asztalnál. Hát ezért füstöltek örökké az útmentén volt kúriák kéményei . . .

Özvegy Lőrinthey Ádámné tekintetes asszony volt a kúria nagyasszonya. Hosszú, sovány dáma volt és otthon is halcsontos, krinolinós kásmirruhákat

viselt; ősz haját pedig neobiedermeyeres fonásokba szokta fésülni. A nyakában vékony antik kamea fityegett. Már közel járt a hetvenhez, de az arcán alig látszott egy-egy ráncocska; a finom bőre sápadtfehér volt, amelyen enyhén kékeltek az égszinű erecskék. Ezen az arcon nem karmoltak kígyóösvényeket a lelki nyugtalanságok; olyan enyhe volt az arca, mint a levélhullásos szeptemberi délután.

Fehér köténye mellett gravirozott ezüstkapcsos kulcsok csörögtek és ha nem voltak vendégei: délutánonként harisnyát kötött, kávét ivott és a Kemény Zsigmond, Vas Gereben, vagy a Csokonai-Vitéz írásait olvasta.

A tekintetes asszonynak egy fia volt — a György urfi. Az urfit otthon nevelték; egy zirci tarkabarád volt a magisztere, aki a legszigorúbb konzervatív sablonok szerint oktatta növendékét.

Az urfi nem is cselekedett egyebet, csak annyit, amennyire a természeti fejlődés kényszerítette: megnőtt. Az édesanyja testi formáinak hű másolata volt; hosszú, szikár ember lett belőle és mert egy percre sem lehetett alkalma az anyai befolyások alól emancipálódni: a gondolatvilága is elasszonyiasodott. Még harisnyát is tudott kötni . . . Akaratok, lázadások, kitörések nélkül való árnyember volt, akinek negyvenötéves korában is az volt egyetlen becsvágya, hogy a mamájának szófogadó Gyurikája lehessen. A

cselédek csak úrfinak hívták ezt a szakállas, bajuszos, öles férfiut.

Az ezerholdas gazdaságot a tekintetes asszony unokaöccse, egy agglegényi sorban maradt szegény rokon, a Józsi ténsúr dirigálta. A ténsúr! . . . Az ő gazdaszi tudománya csak annyi volt, hogy melyik táblát kell zöld ugarra, melyiket fekete ugarra hagyni; hogy melyikbe kell rozstot, melyikbe kell búzát vetni. És a ténsúr ősi teóriája ritkán végződött balsikerrel. Az uradalom pontosan termette a várandóságokat. A hű szolgálatokért a ténsúr nem kívánt egyéb ellenértéket, csak az ellátását. A világért se fogadott el pénzt; egy öreg ezüstóra és néhány tajtékpipa volt a vagyona és az étkezések után a György urfival együtt szépen kezet csókolt a tekintetes asszonynak.

A pénzügyek gyakran szólították a ténsurat a veszprémi vásárokra. Ilyenkor a Csókában szokott megszállani. A város végén, a rátóti úton, egy piac-tér közepén volt ez a vendégfogadó. Egyszerű kis fogadó volt, ahová leginkább a szentkirályszabadjai és a szentgáli kisnemesek — a tarisznyások — szoktak betérni, mert jóféle balatonvidéki borokat mért az öreg Rumpold bácsi; a Rumpoldné asszonyság pedig híres volt a konyháján főzött halászléről.

— Csupa aranyhalból főzöm és a csukaherceg, meg a fogas-király pikkelyéből is tesztek belé egyet-kettőt; azért van olyan csillogó aranyszine, — szokta mondani az asszonyság az illatos lé felől.

Egy leányuk is volt a fogadóséknak, a Terezina kisasszony. Ennél kényesebb, huncutabb leány alig volt több a históriás hegy-völgy városban. Meg is nótázták a legények:

*Korcsmárosné lánya Trézsi,
Nem akarja a bort mérni.
Válogat a rézicébe':
Melyik illik a kezébe . . .*

A galamblelkű, finomszólású Józsi ténsúr nagy gráciában volt a Csókában. A levesében ő kapta a szivet és a zuzát, a parázson pirult kacsából az ő tányérjára tették a mellehusát és baracklekváros palacsintákat sütögettek számára. Egyszer pedig egy mákszemnyi porcellángyöngyökből fűzött százsínű dohányzacskót ajándékozott néki a kisasszonyka.

— Legközelebb én is bemegyek Józsi bátyámmal a Csókába — tréfált az úrfi. — Hátha nekem is horgolnak majd dohányzacskót.

— Oda bizony ne igen gyere öcsém! Az őszi légy hamar rászédül az enyves papirosra . . . Aztán bezzeg sír-rí a szegény és vergődik a bágyadt szárnyaival . . . Ott a Csókában pedig olyan kétlábú enyves lép van, hogy ha te azt meglátod, tüstént elszedül a buksi fejed . . . Ne gyere te oda öcsém! — hümmögött mosolyogva a ténsúr.

A szürkülőfejű úrfin nem fogott a szó. Alig várta az alkalmat, hogy befogjanak a féderes vén bárkába

és menjenek Veszprémbe. Egyszer aztán be is mentek. Az ebédet Terezina szolgálta az asztalukra. Fehérpöttyös világoskék ruhája volt és amint lépegett, úgy muzsikált a keményített, fényesre téglázott szoknyája, mint a cimbalomszó. És az imbolygó, karcsú derekát, hogy riszálta, hogy táncoltatta a kis boszorka!

— Lelkemadta, ez ám a jány! Olyan, mint a májusi pille — csudálkozott az úrfi.

— A gödörbe is esöl, ha utána szaladsz! — pusmogott a ténsúr. — Hej öcsém, aki legény el akarja ezt a cifra pillét fogni, ugyancsak fürgelábű legénynek kell annak lenni!

— Majd megolajozzuk a lábaimat, Józsi bátyám, aztán fürgék lesznek . . . De a pillécskét kalap alá fogom, lelkemadta! Oda én! . . .

II.

A következő tavaszon meghalt a tekintetes asszony. Az Orbánsüveg György úrfira maradt. Ő lett a földesúr.

— Most már nem kerülheted el fiam a becsületes emberek sorsát te sem. Meg kell nősnöd. Felelőség kell a házhoz, akinek a kommandójára haptákba áll a főzőkanál és a rézmozsár — mondta néki a ténsúr.

— Persze, persze! Asszony kell, aki süt, főz. Mert elvégre is aludtтеjen és szalonnán nem élhet az ember örökké — felelte az úrfi — tán tudna is valakit Józsi bátyám a számomra?

— Már én öcsém pipát, paripát, asszonyt nem kommandálok senkinek sem. A pipa is az egyik embernek így szelel, a másiknak meg amugyan szelel. Aztán a paripa is hóhortos jószág; az egyik lovas alatt kezes bárány, a másik alatt meg úgy ficánkol, mint a láncos fene . . . Az asszonyról nem merek szólni, mert ezt a kemény állapotot nem próbáltam . . . Válasszál te magad! Van Veszprémben, meg Zalában annyi, mint a zöldelő búzaföldön szemes kalász. Igaz, hogy már egy kissé lötyög az inadon a csizmaszár; de ezen okkal-móddal lehet segíteni.

— Persze, persze! Majd belé hízlal a menyecske a csizmaszárba . . . Majd beléje hízlal ő a csizmaszárba . . . A Nap a szépszagú mezőket kövéríti, a jó feleség meg az urát . . . Már én választottam is, Józsi bátyám! És nem is kell érte a szomszéd megyékre fáradni.

— Annál dicsőbb! Aki nyújtózkodással is le tudja szakítani a fáról az almát, bolond lenne, ha felmászna érte a fára.

Az úrfi türelmetlenül várta az őszт. Az volt a szándéka, hogy szüret után megyen leánylátásra. Azt azonban nem árulta el, hogy hová és kihez készül kérőnek.

Bekocsizott Pápára. Akkor egy híres magyar-szabó élt Pápán: érdemes Görög Dániel uram. A nő-tába szedett Hosszú-utcán, a Tapolca partján lakott. Hát ennél a híres Görög Dánielnél két rend zsinóros öltönyt rendelt; egyet a saját, egyet a ténsúr számára. A mellényeken apró ezüstpitykék csillogtak, az átéllákon pedig diónyi karneolgombok vörösödtek. A se-lyemboklás kordováncsizmákat a Varga-utca dikiceses fejedelme, Mógor Ferenc uram alkotta. A drága toaletthez egy-egy gavalléros pityerkalapot is vásárolt.

— Ebben a gúnyában elmehetnénk magához az Eszterházy grófhoz is háztűz nézni — dörmögött a ténsúr.

— Lesz még egyéb is Józsi bátyám! — kevélykedett az úrfi.

Lett is. A fehérvári vásáron egy pár olyan sárgát vett az új hintó elé, hogy mikor rájuk rakták a csótáros ezüstszerszámokat és a két állat berepült Veszprémbe, mindenki azt hitte, hogy Dárius király jött látogatóba a két szellősárkányon.

A kanonokok a püspöki gálaebéd után éppen lent sétálgattak a leveleiket hullajtó iharfák alatt a Séd patak partján, mikor a városban diadalutat tevő parádés fogat a Buhimvölgy felől bekanyarodott az egyik utcára.

— Per Deum immortalem! A guta kerülget . . . Vizióm volt . . . Illés próféta tüzes szekerét láttam . . .

Két lángcsikó volt a szekér előtt . . . Ez halált jelent . . . Ez a Szentmihály-lovát jelenti, amicit! — hörögte az öreg Dancsik nagyságos és ijedtében egy padra roskadt.

— Ugyan fráter in Christo, hogy lehet valaki ilyen babonás? — vigasztalta őt a fiatal iskolás-kanonok — hisz ez a két sárga ló valódi, élő, eleven paripa! A Lórinthey Gyurka lovai . . . Illés próféta pedig sokkal jobban érzi magát a magas menyorszámban, semhogy az ő furcsa gyorskocsiján földre jöjjön a reverendisszimuszta halálra ijeszteni.

Beszélhettek a jó nagyságosnak! Senki sem tudta fejből kikergetni az Illés szekérét. Vasfejű öregúr volt őnagysága . . . Szépen haza tötyögött, ágynak dőlt, kilelte a hideg, meggyónt, megáldozott és rebus optime gestibus az Urban csöndesen el is hunyt.

Ez után a furcsa eset után hónapokig egyébről se meséltek a vármegyében, mint a György úrfi legendás sárgáiról, amelyek a Dancsik kanonokot olyan boszorkányos gyorsasággal ragadták el az aranykődös menyorszámba

Az ekvipázst a Csókába gyeplozte az úrfi. Ki is fogatta tüstént a két állatot, megsétáltatta, aztán jászol mellé köttette őket. Az urak pedig a vendégszobába mentek.

— Azt hittem Gyuri öcsém, hogy lánynézőbe megyünk — dörmögte bosszusan a ténsúr.

— Nem is csalódott a föltevésben Józsi bátyám

— ravaszkodott az úrfi — mert éppen abban fáradunk.

— Hát akkor mi a patvarnak töltjük itt az időt? Miért nem megyünk a lányos házhoz?

— Hiszen már ott is vagyunk. Éppen a lányos háznál vagyunk.

— Húzd meg fiam a balfülemet, mert nem jól hallok!

— Lelkemadta, de bizony jól hall a Józsi bátyám! Egy tapodtat se megyünk odébb, amíg a Terezinácska kezét ki nem kapjuk.

A ténsúr szó nélkül, tágranyilt szemekkel nézte az uraöccsét. Nézegette az őszülő — uram bocsá', a szamárszinű — fejét és azt gondolta, hogy télen, amikor már hó lepi a hegy ormát, nem nyílnak a gerincén lila kankalinok . . .

A hatvanas évek úri társaságának dédelgetett cigányprímása, a pápai Cseresnyés, épp akkor Veszprémben időzött a bandájával. A balatonfüredi évad akkor zárult; akkor már pirosodtak, sárgultak a csopaki szőlőlevelek . . . A ténsúr teljes életében keskenyvágányú, szolid ember volt. Sose tivornyázott. De most egyszerre lobbort vetett, egyszerre kिरontott belőle a hatvanöt év alatt lassanként seregbe verődött száz ördög.

— Cigányt ide! Rumpold barátom, cigányt ide! — kurjantotta és kigombolta mellén a selyemsujtásos atillát.

A morék hát besorjáltak. A vendégszobában meggyújtották a viaszgyertyát és csapra ütődött a legpenészesebb somlyóhegyi hordó. A Somlyó déli oldalán a régi szép időkben egy speciális, édes szőlőfaj virult: a hárslevelű szőlő; ebből sajtolták a legnemesebb nektárt. Ilyen borral kedveskedett Rumpold apó a vendégeinek.

Éjfélig egy szót se szólt a ténsúr; csak iszogatót és pipálta a muzsikás melódiák mellett a paprikaízű szuloki dohányt. Éjfél után azután rátette jobbkezét az úrfi vállára és azt mondta neki:

— Még a legokosabb ember agya is megtúróso-dik életében legalább egyszer. Mivel te nem tartozol a legokosabb emberek közé, hát a manó sem veszi tőled zokon, hogy most teljesen megzápult az a csepp kis józan eszecske.

— Nem értem Józsi bátyám! — hüledezett az úrfi.

— Pedig elég világosan beszélek . . . Te a Terezinát akarod feleségnek?

— Senki mást.

— Ezt a szoknyába bújt kontyos lidércet?

— De Józsi bátyám — —!

— Hallgass! Amikor megvetted a két sárgát, ugy-e egy mukkanást se ejtettem? Zablyát tettél a szájukba, hát nem fordították fel a hintódat . . . Hanem a Terezinka szájába nem tehetsz ám fékező acélt! . . . De lelkemadta, ha ő egyet rúg — pedig fog

rúgni — a pokol fenekére rúg tégedet! . . . Izmosabb karú férfi kell annak! . . . Lásd, Sámson csak markos legény volt és Delila mégis elbánt véle, mint a levelibéka a dongóval . . . Te is így jársz a Terezinkával.

— Nem tartok tőle. Az én erőm nem a hajamban van.

— Úgy mondd, hogy már abban sincs. Már azt is megcsipte az őszi dér. Tudod, a fiatal fehérnép olyan, mint a szikkadt nádas: ha tüzet fog, lángol, mint a gyehenna . . . Hát tenéked nincsen ilyen olt-hatatlan forróságokra szükséged . . . Közelebb vagy az ötvenhez, mint a negyvenhez . . . Olyan nőt válasszál öcsém, akiben már lelohasztotta az idő a gyehennai lángokat . . . akinek a szemeiből szelid pásztortüzek fénylenek feléd . . .

— De hisz a Terezinka arca egy bájos angyal-arc!

— Az ilyen nő a legveszedelmesebb, mert a kellemeivel födi el az emésztő szenvedélyeit.

Az úrfi egyidejig csak hallgatta ezeket az aláhúzott hangsúllyal ejtett szavakat. Csüggedten hallgatta, aztán egy bankót dobott a cimbalomra és nagyot kurjantott:

*Sárga ló, sárga ló, arany patkó rajta,
Elmegyek, elmegyek a rózsámho' rajta!*

Másnap majdnem délig aludtak. Aztán elegánsan kikészítették magukat és mivel a ténsúr látta, hogy

uraöccsét nem tudja eltéríteni a szándékától, ő is beadta a derekát és megígérte, hogy megkéri a Terezina kezét.

— De hátha kikoszaraz bennünket ez az ördögös leány? — skrupulizált a ténsúr.

— Egy Lőrintheyt nem szokás kikoszarazni — makacskodott az úrfi.

Előbbször is Rumpold papát avatták a titkukba. Az öreg fogadós hiúságának hizelgett, hogy a vármegye egyik előkelő dzsentrícsaládjával köthet atyafiságot. A mama is behódolt az imponáló megtiszteltetésre, csak a kisasszonyka fortyant fel.

— Kell is nékem ez a hervadt izé?! . . . Nemcsak a menyaszonyi nyoszolyámból, de még a korporsómból is kirúgnám! — pattogott és kiszaladt a szobából.

A mama utána ment és kérlelte:

— Gondold meg cukrom! A megyebálon slep-pes ruhában az alispánnal fogsz táncolni és nemes úrfiak fogják a keztyüs kezedet csókolni . . . Lőrintheyné tekintetes asszony lesz a neved . . . Párnás hintón kocsikázol . . .

— Nem! Nem! Elég párnás hintó lesz nékem a galambom öle . . . Én az ő ölén akarok a tündérországba kocsikázni, de nem ám a Lőrinthey Gyurka hintóján! — duzzogott és sírva fakadt.

Az okos mama látva, hogy a kislány mécsese eltörött, hát nem vekszálta tovább. Gondolta: majd

megpuhul a vadkörte a saját levében. Magára hagyta.

Hát Terezina szerelmes volt. A nagyszöllősi fiatal molnármesterbe volt titkon szerelmes a kicsike. A molnárt — akinek Galambos Péter volt az igazi neve — csak Kakasmolnár néven ismerték a somlyóalji hét faluban. Tudnillik nagy szoknyabolond volt őkelme; a tüzes szeméibe, a selymes körszakál-lába és a kajla kis bajuszába szerelmes volt minden menyecske, minden lány. A szava úgy bűgött, mint a mélysip. És aztán kutyabőrös nemesember volt őkelme.

Alkonytájban ismét karóra kapta a mama a leánykát. Nyájasan, hizelegve mondta néki:

— Ugyám, csibém! Tizezer aranyforint hitbért móringol számodra a Lőrinthey tekintetes úr.

Ez a pénz abban az időben igen nagy összeg volt és a kisasszonyka a rangvágyó lányok közé tartozott. Hát megszédült.

— Ha a mama így gondolja jónak, én sem bánom . . . Hozzája megyek . . . Majd elválik, hogyan lesz a poszgombából kikirics? — motyogta irulva-pirulva.

Hát megtartották a kézfogót. Utána nemsokára a lakodalmat is.

III.

Akkor még zajos szüretetek voltak a Somlyón. Az egykori pannoniai nemes borágak dédunokái — amelyeknek őseit még a római nagyurak ültették Bachus istenük tiszteletére a kiégett kráter kúpján — bőségesen ontották a topáz színeit csillámló nektárt.

A néha hat hétig is tartó szüret Teréz-napon kezdődött és sokszor a hó alól kellett kiszedni a dér-fonnyasztotta fürtöket. A szüretetek idején csipős bakonyi szelek dudorásztak a hegyen és bizony jólesett esténként a pincehajlék barátságos, meleg szobája. Talán a somlyói szőlőjében, szüretkor énekelte először Kisfaludy Sándor, hogy: Ülj mellém a kandallóhoz, fel van szítva melege . . .

Veszprémből, Somogyból és Zalából sok úri család verődött össze a szüretekre. Durrogtak a mozsár-ágyuk, daloltak a szedő és a puttonyozó lányok és volt kelete a veszprémi, a pápai és a devecseri cigányoknak; de még a túskeváriak malacbandája, a híres Nyugszik-banda is törött hegedűkkel, de tömött zsebekkel kullogott haza a szüret után.

György úrfinak is volt egy szép darab szőlője a Somlyón.

Amióta menyecske lett, itt a szüreten látta először Terezina a nagyszöllősi molnárt. Kékesen hamu-

szinű — molnárszinű — zsinóros magyar ruha volt rajta és az izmos, duzzadó testén majd megpattant a finom posztó. A menyecske sokáig bámulta a szép férfit és az az érzés szakadt rá, hogy az ég is, a föld is meggyulladt alatta, felette.

Egyik este találkozott is véle valamelyik pincehajlékban, ahol lúdpecsenyés, kürtőfánkos vacsorát adtak a vendégseregnek és ezután tánc volt.

Terezina a molnárral járta az andalgót és a kopogóst. Néha-néha megszorította a férfi kezét és olyan melegen, ígérően kacsingatott a szemeibe, hogy Galambos uram — aki értette is a menyecskék titkos abécéjét — rögtön tisztában volt a szépasszony érzelmeivel. Tánc közben egy lila szalagocskát csipett el a menyecske hajfonatából.

— Minek ez magának? — suttogetta mosolyogva a tekintetes asszonyka.

— Istenem! Hogy minek? Hát ez a kis szalag fűzi majd össze a mi — sziveinket . . .

— Akkor csak tegye el! De vigyázzon rája, nehogy elszakadjon! Mert ha az egyik szív erre húz, a másik meg amarra húz, hamar elszakad a kis szalagocska.

— Rajta leszek, hogy el ne szakadjon — felelte a molnár és a szívéhez rejtette a drága emléket.

A menyecskében hát meg lett volna a szándék a kikapósságra. Csakhogy az úrfi jobban őrizte őt, mint Harpagon a drágaköveit. Egy megvesztegetett lo-

vászfiúval azért küldött néha egy-egy levélkét Nagyszöllősre. A molnárt is emésztették a hevülések; mindenáron keblére akarta ölelni a menyecskét. De mivel látta, hogy a szokásos módokkal nem juthat hozzája: cselen törte a fejét.

Karácsony táján félöles hó esett. A cifra úri szárok fecskeként repültek a villanó havakon és porzott nyomukban a finom, fehér talaj.

Egy vasárnap délután a tekintetes asszonyka a zöld szemeskályha tövében üldögélt és unalmában (mert a bölcső még üres volt) egy szakácskönyvben lapozgatott. Üres volt a bölcső!... Pedig már második éve, hogy férjnél van. Directoire-szabású pongyolájában olyan volt, mint egy tejarcú ó-francia marquise.

Az úrfi Vergiliusból fordítgatott magyarra. Gyermekkori nevelője, páter Ámándusz, a zirci cisztercita annyira vérébe keverte a latin klasszikusokat, hogy ünnep délután, ha nem volt vendég, mindig ezeket bujta.

A Józsi ténsúr pedig kopókat trenírozott a parkban. Ez volt a legnagyobb passziója.

— Hujja! Hogy éppen ilyenkor nem nyit ránk ajtót senki! Megöli az embert az unalom — ásított Terezina asszony.

— Esőt, asszonysirást, vendéget nem kell emlegetni, megjön az magától is. Olvassál szivem! A mamám, ha unatkozott, mindig olvasni szokott. Ol-

vasd Csokonait; érzékeny, szerelmes versikék vagynak benne — felelte az úrfi.

— Süsse meg kelmed a féleszű poétáit! Én a szerelmet nem holmi molyrágta könyvekből akarom megkóstolni! — duzzogott a menyecske és az ablakhoz szaladt, mert hallotta, hogy csörgős szán kanyarodott be az udvarra.

A szánból, vastag rókabundából nemzetes Galambos Péter nagyuram ugrott le és a tornác felé tartott. A menyecske arcán piros pipacsok nyiladoztak és alig bírt lélekezni.

— Hát ezt mi az ördög hozta ide? — dörmögött az úrfi.

A molnár bejött a szobába. Leültették, bort hoztak és a farkasordító bakonyysági hidegekről kezdtek beszélni.

— Legfőképpen azért jöttem volna tekintetes uram, hogy a sárgákat megvenném. Ugy hallottam, hogy eladók — folytatta Galambos.

— Bizony nem jól hallotta a nemzetes úr! — mondta savanykásan az úrfi.

— Nem baj! Azért én mégis megvenném őket. Ugyan nem a magam számára — mert énnékem nincsen se selyemszénám, se gyöngyabrákom — de megvenném azt a két állatot. Jó árat adnék értük.

— Nem eladók.

— Kár! Mert ha pénzért nem adja a tekintetes úr, elviszem őket ingyért — tréfált a molnár.

— Abba nékem is lesz beleszólásom!

— Aligha lesz! Én úgy viszem el a sárgákat, hogy nem kérdezem a tekintetes urat. Ráadásul még a hintót is — —

— Hát a feleségemet nem? — kacagott az úrfi.

— Kétszer se kínálja a tekintetes úr!

— Van még puská! És van az udvaromon tizenkét olyan komondor, hogy — —

— Nem félek én se a puskától, se az ebektől. Ellopom én a hintót is, de még a sárgákat is.

— Isten a tanum, ha el tudja lopni őket a nemzetes úr, sose keresem a nemzetes uron se az egyiket, se a másikat.

— Kezet rá!

— Uri parolámat adom! De azt kikötöm, hogy ha megtalálom sörétezni a nemzetes urat, hát nem fog visum-repertumért szaladni!

— Áll! Egy hónapon belül enyéme a lovak! Gunár legyen és rezespátkót üssenek a talpamra, ha meg nem cselekszem!

— Elválík! Csak vigyázzon kelmed a fogára, mert ez a két sárga vitte Dancsik kanonokot is a másvilágra. Lelkemadta, ez alatt az egy hónap alatt minden éjjel töltött fegyverrel fogok az istállóban virrasztani!

— Azt bizony rosszul cselekszi a tekintetes úr. Mert amíg a lovat őrzi, szépen ellophatja valaki a tekintetes asszonykát.

— Ha a feleségemet ellopják, az majd csak megkerül valahogy — kacsintott ravaszul az úrfi a molnár szeme közé — de ha a két sárgát elköti valami zsvány, azoknak örökre végük . . . Hej, nem nyultojásból keltettek engem, nemzetes uram! . . . Én tudom, hogy mit csinálók!

— Ugy lesz jól tekintetes uram! Ha egy hónapon belül nem leszek ura a szavamnak, egy évig vámvetel nélkül őrlöm a tekintetes úr gabonáját.

Erre áldomást ittak. Aztán elment a molnár. A búcsúzásnál ugyancsak meleg csókokat cuppantott a menyecske kacsójára.

IV.

A következő napon, alkonytájban egy öreg kapucinus jött a kúriába. Nagy vászontarisznya kalimpált az oldalán. A földesúrral akart beszélni; hát bevették.

— Laudetur! — alázatoskodott a barát és a hosszú ősz szakállát simogatta — fráter Lőrinc vagyok a tisztelendő moóri kalastromból. Borkvestán jártam a Somlyó alatt. A kocsimat a faluban hagytam a korcsmaszín alatt. A magam részére egy kis éjszakai szállásért könyörögnék, drága spektábilisz!

— Szivesen tisztelendő barátom! Lesz jó kis vacsora, aztán meleg szoba. A Józsi bátyám ugyis

Veszprémbe ment ma reggel; legalább lesz kivel a vacsoránál beszélgetni — nyájaskodott az úrfi.

— Alázattal megköszönöm a vacsorát is, a beszélgetést is. De ma éppen bőjtös napom van és nagyon meg vagyok törődve. Inkább csak egy szegényes ágycskát instálnék a tekintetes uramtól.

Az úrfi hát kiadta a parancsot, hogy nyissanak a barátnak szobát és tegyenek az asztalára egy kupa forralt borocskát.

— Az Isten fizesse meg! — hunyorgatott a vén fráter és kicsoszogott a szobából.

A folyosón a menyecskével találkozott. Aligha nem értették egymást, mert a kapucinus egy pici csomagot kotorászott elő a kámzsája zsebéből és sutogva a menyecskének adta:

— A vacsora elején az egyik port, a másikat pedig utána!

Az estebéd után csakugyan kiment György úrfi az istállóba. A vállán volt a pároscsövű fegyvere is, az ebeket pedig leoldotta a láncról. A fényesszőrű két sárga nyugodtan ropogtatta a zabot a jászol mellett.

A barát pedig kilopódzott az udvarra és a tarisznyájából nagy húsdarabokat dobott az ebek elé. A falánk jószágok mohón kapkodtak a konc után. Nem is sejtették szegény párák, hogy árzenikumos pecsenyén lakomáznak.

Az álompor is kitűnően operált. Az úrfi olyan gyönyörűen szundikált a gyékénydikón, mint az

anyatejjel jóllakott csecsemő az édesanyja mellén.

Igy semmi se állta útját, hogy a barát a kámzsát és az ősz szakállt ledobva, a beavatott lovászfíú segítségével hamarosan hintó elé ne fogja a féltett lovakat. Az úrfi puskáját is magával vitte.

A menyecske már várta a tornác végén és boldogan surrant a hintóba.

Másnap délelőtt a két sárga és a hintó is megkerült. Csak a menyecskének és a töltött puskának volt hült helye.

A molnár kocsisa hozta haza a lovakat egy levéllel. Azt írja a molnár: Ugy mondta a tekintetes úr, hogy ha az asszonyt ellopják, hát az majd csak előkerül; de ha a sárgákat kötik el, azoknak örökre végök. Legyen megfordítva: a lovakat im küldöm, a menyecskét megtartom. Ha a tekintetes úr puskájával egy szép szarvasbikát lőnék, emlékül szívesen elküldeném az agancsát.

Az úrfi arcán izgalom reszketett. Összegyúrte a levelet és kékre-zöldre válva morogta:

— Akasztófára való! A saját lovaimon szöktette meg a feleségemet . . . Ekkora szégyen! . . . No sárgák, most már vihettek engem is a Dancsik kanonok után! . . .

AZ A LEGÉNY, AKI ÁLLJA

I.

A Kutyakaparóban csuda történt: sötét éjjel lévén, mégis világos a nagypatak—ujhelyi országútra kandikáló egyetlen ablakocskája. Mulató vendégei lehetnek talán a legendáshirű csárdának.

Egy keszegpofájú vénember heverész a pitarra vetett borsószalmán. Pipázgat. Nézegeti a feketébe öltözött Sátorhegy fölött sziporkázó csillagokat. Hallgatja a közelben húzódó patakos völgyben hörgő szellőket.

A lábánál alvó két kuvasz hirtelen fölugrik és ugatva, csaholva rohannak Patak felé. Lépéseket hallottak a lomposok, hát mint aféle húséges házőrzők, azt akarják megállapítani, hogy kicsoda jön, jószándékú ember jön-e ilyenkor, éjszaka az útszéli csárda felé.

Pár perc múlva elhallgatnak az ebek; tehát ismerős ember lépései harsognak az országút kavicsos porondján. Az átlátszó nyaréji sötétségből hamarosan a pitar elé is lép a jövevény.

— Jóestét Ábel bátyám! — köszönti a borsószalmán heverésző vén csárdásgazdát.

— Azon jókat, Estány öcsém. Honnét ilyen késő időben? Már vagy három hét óta nem láttalak. Merre jártál? — recseg az öreg szava a pitarban.

— Engem nyom a világ gondja, tudja kigyelmed. Annyi gond ütögéli a fejemet, hogy magam sem tudom, hol s merre járok. Kinek égetik ottbent a világosságot Ábel bátyámék? — kérdezte halkán a nyulánk férfi és szűrét a borsószalmára vetve, leült Ábel mellé a pitarra.

— A fene tudja, hogy kicsodák, mifélék. Valami ágrólszakadt, diákosféle legénykékek nézem őket. Papirospénz van az egyiknél, hát élük most a világuakat. Tyúkot főzött nékik az asszony; én meg alig győzöm a sok járást a pincébe a borért. Reggel óta eddig tíz kancsó bényeit ittak meg az istenadták. Ki is fizették becsülettel az árát ételnek, italnak — dörmögi a vén gazda.

— Talán garabonciások? Nem gondolja Ábel bátya? Talán sárkányt akarnak kiolvasni a kútból? Vagy tán jégesőt hajtanak a nagypataki határra?

— Nem hinném öcsém, hogy ártó emberek. Én nem nézem őket garaboncoknak. A feleségem, a Judik is mondta, hogy nem gyanus emberek. Dallozgatnak, iszogatnak, eszegetnek, aztán csintalankodnak a Jutkával.

— A Judikkal? A Jutkával? Ejnye no . . . Aludjék meg a vérük — morrant föl Estány és önkénytelenül a tollasfejszéje nyelét markolászgatja.

Az öreg csaplár észrevette, hogy most félre-csúszott a nyelve, hogy elevenén találta az éjszakai vendéget. Hirtelen hát másra fordítja át a beszélgetést.

— Bizony öcsém, ők odabent nem garaboncok — folytatja félpofáról sűrű dohányfüstököt fujva — ők nem garaboncok. Mert ha azok volnának, nem bényei muskotályt, hanem aludttejet innának. Alighanem pataki diákok. Szépen dalloznak. Olyan nótát is hallottam máma délután tőlük, aminőt legutoljára csak Stiriában hallottam, mikor tizenkettedik évemet szolgáltam a Württemberg-huszároknál . . Aszongya, hogy huszár vagyok kedves babám, az is maradok . . Harminc éve is lehet, mikor legutóbbszor hallottam Stiriában ezt a régi nótát.

Elhallgattak. Az öregember kiverte pipájából a hamut, karjait a feje alá gyűrte és végighasalt a zizegő szalmán. Alvást szinlelt a vén róka. A másik meg baltája nyelével óvatosan belökte kissé az ivószoba ajtaját és az így képződött nyíláson szemlélte a belül percről-percre történő változásokat.

Az udvaron és az országúton minden csendes volt. Csak a szellő himbálta az eperfák lombjait és a gémeskút láncon csüngő ostorát. Az ivóból hát a legkisebb hang is kihallatszott az ajtónyíláson.

Három fiatalembert lehetett látni az olajmécsvilágánál a gerendástetejű, alacsony szobácskában. A zöldszemű sárkemenca mellett, durva lábaival az

agyagos földbe ásott tölgyasztal körül levő lócákon ültek. Fekete tógájuk és szürke Egressy-kalapjuk az első pillantásra elárulja, hogy mind a hárman pataki diákok. Az egyik most végezte a teológiát, hát búcsúzik Pataktól. A másik kettő pedig ősi szokásként egészen a Kutyakaparóig kíséri a végzett diákot, aki nevét belevési a csárda mestergerendájába és míg a káplániára előlegül kapott néhány bankóban tart: étellel, itallal, dohánnyal vendégeli a volt kenyereskomákat. Régebben exitusnak hívták az ilyen diák-búcsúzást. Az eljövendő keserűséges évek vigasztalásaképpen az exitusokon bizony fenékgig nézett a távozó diák a húsostál és a boroskupa fenekére; mert a világ végére sanyarított zempléni, szatmári, szabolcsi és gömöri falukban a legtöbbször bőjtös napok virradtak az ujdonsült lévitára. Annyi volt akkor a káplán fizetése, mint a magister porcorum-é, vagyis a kondásé.

A három diák összeüti a tülökpoharakat, isznak, aztán nekifeküsznek a nótának:

*Lesz még virág a rózsafán,
Meglátjuk még egymást talán,
Isten hozzád édes,
Isten hozzád kedves
Jó barátunk . . .*

Estány szinte falja szemével az ivóban folyó eseményeket. Egy ösztövér kis menyecske lót-fut a szobában. Hol a léccel kerített kármentőben tesz-vesz,

hol meg a konyhába szalad és cseréptányérokat, késeket, villákat hord a diákok elé. Közben elpirul, nevet, kényesen nyiharáz, ha valamelyik diák enyhe pajkosságot ereszt ki száján a pipafüsttel.

Olyan lányosak a mozdulatai, a hangja is még olyan bátortalan, hogy ha feje nem volna bekötve pipikendővel: inkább leánynak, mint menyecskének tartaná az ember. Csak a kendő fodrai alól libegő kacér hajhullámok és a villogó barna szemek sejtetik, hogy a szőke Judik már menyecske. Talán kikapí-menyecske is. Hiszen öregcsont már az ura, a vén Ábel. Ötven évvel haladja túl az öreg a menyecskét.

Az egyik diák a száz-szinű rojtos selyemkendő felé kap, amelyik a Judik csipőjén van csokorra kötve. A menyecske egyet nyiffant, tovasiklik és kacagja a bajszos diákot. Olyan volt a mozdulása, mint a ne-nyuljhozzám-virágé . . . Estánynak kiszárad a torka, a szeme megmered, mikor a három fiatalemberrel cicázó asszonyt nézi. Hej, ha ő most marokra kapná a sudárnyelű tollasfejszét és odahajítaná a három tógás közél . . . E helyett azonban ráfordul az öregre:

— No bezzeg, a kigyelmed bőrében sem szeretnék ám lenni.

— Miért öcsém? — hunyorgat az öreg a kakastollas gombárkalap karimája alól.

— Hát csak azért, hogy hát . . . hogy hát . . . —

makogja Estány és szeretné a szó borsát is a vénember orra alá szórni, de meggondolja a dolgot és inkább hallgat.

— Miért nem szeretnél a bőrömben lenni, he? — kérdi türelmetlenül Ábel gazda.

— Csak . . . Már csak azért sem kívánkoznék a kelmed bőrébe, mert szűk lenne számomra. Alig férnék el én a kelmed irhájában — feleli a legény.

Ábel gazda világlátott, bölcs ember léteére kiérezte a hangból a szavakba nem öntött gúnyt és szánalmat. Tudja az öreg, hogy az ember azért beszél, hogy szavaiba rejtse a titkos gondolatait.

— Ugy van az öcsém, hogy az okos ember nem protestál tüstént, ha meg is riasztja néhanapján a felesége. Lenyel egy porció kakukkfüves pálinkát az ember, aztán megyen a dolgára. A szél is eláll, a fejiérp is lecsöndesedik idővel — nyöszörgött nagyokat ásítva az öreg.

A legény csak nézi, lesi a diákokat, meg a menyecskét. Izeg-mozog a szűrön. Kínjában mosdik szárazon, vagyis tenyerével gyúri, marja az orcáját. Majdnem lenyeli a nyelvét szegény.

— Mondok Ábel bátyám — böfög mély hangon — mondok, ha a Judik tyúkot süt, kelmednek bizony csak a tyúk kaparóját teszi a tányérra.

— Vénembernek az is elég, öcsém!

— Mondok. Ábel bátyám, sok egér jár ide a csárdába.

— Ugy van. Sok. Sok bizony. De ha macskát tartanék a háznál, azt is csak táplálnom kéne. Hát inkább hadd cincogjanak az egerek, fiam. Az egérék hozzák a cifraszárnyú bankókat, fiam.

— A kutya szánkázza meg hát kelmedet! — motyogott a legény és fölállott. Panyókára dobta vállára a szűrt.

— Bizony öcsém, így vagyon. Vénember vagyok. Alig höndörög már bennem a lélek; hát amíg élek, csak azon törekszem, hogy holtom után ne kerüljön bitang kézre az asszony. Mert szeretem. Szeretem ötet, öcsém. Ötvenköblös tanyát veszek néki a Tiszazúgban. Hát hadd gyűljék a ládafiában a bankó. Ha egy picikét rája is felejtkezik a Judik néha a szemével egyik-másik legényre, a még nem hiba. Mert azt mondja a nóta is, hogy nincsen minden bundán gallér, nem minden legény gavallér . . . A gavallér hát hadd fizessen meg a szépasszony mosolygását . . . Ennél egyebet ugysem kap . . .

— Ne pofázzék már kelmed! — dobbantott csizmájával a legény. — Ne pofázzék már, mert fölforr a türelmem, aztán . . . Elhazudja kelmed még az örök-üdvösséget is . . . Prédának veti a feleségét! . . .

— Olyan prédának, akiben nem vásik az agyarak, öcsém. Afelől azonban nyugodtan alhatol, hogy Judik még nem volt préda. Nem is lesz préda, míg én élek. Hallom már ugyan a kuvikot a háztetőn, de amíg engemet hidegasztalra nem terítenek, a fele-

ségemből nem vesz részt senki. Még te sem, öcsém Tarka Pisti — morgott az öreg és a falhoz fordult.

A legény szerette volna megrúgni, leköpni a vénembert. Utálattal, gyűlölettel mérte végig szemével, aztán belépett az ivóba. Leült a lóca végére és hátat fordítva a három diáknak, balkarjával rákönyökölt az asztalra.

— Bort! — kiáltotta a menyecskére.

— Van-e pénz? — kérdezte tőle negédesen az asszony.

— Mindenkinek ád az Isten módot — dünyögött a legény.

— Módot bár adni ád, de hozzája valót némelyiknek elfelejt rendelni — folytatta a menyecske és egyet perdült, fordult, aztán eltűnt a kármentőben.

Amint perdült, amint fordult, kéklencsés kurta-szoknyája alól ki-kivillant az alsó csipkefodor. Azt mondják, hogy ilyen kacér perdülésnél pitart vet a kurta szoknya . . . A Tarka Estány szemevilága bizony itt veszett most ebben a boszorkányos pitarban . . .

Voltaképpen kicsoda hát ez a Tarka Pisti, aki ilyen igényes fölényieskedéssel mer beszélgetni az öreg Ábel feleségéről? Hát amolyan betyár-ember a szegényfeje. Nem tolvaj, nem útonálló, nem haramia, hanem csak betyár. Betyárnak hívták régebben az olyan nincstelen embert is Zemplénben, meg Szabolcsban, aki éves szolgálatra, éves bérre nem sze-

gődik sem cselédnek, sem pásztornak, hanem tavaszon napszámra gödről a szőlőben, takarulásakor beáll részesvillásnak, ősszel puttonyosnak megy a szüretekre, télen meg kefét köt, meszelőt köt, csizmát foltoz és bocskort vág. Előfordul bár, hogy sorsfordultán egy-egy nagyobbacska malacot kiragaszt pecsenyének a kondából. Ugyde ehhez is ember kell. Mert ha avatatlan ember bevág a makkoló konda közé és hozzányul valamelyik kocához, az első sivítésre izzé-porrá szedi őt az ezer meg ezer félvad állat. A szakismerős betyár azonban hátsó ballábon, térden alul kapja a kocát; vállára emeli úgy, hogy az állat feje legyen alul és olyan szépen odébb áll a ragadmánnyal, hogy egyetlen hangot se tud ejteni a szegény koca. Az is megtörténik, hogy a kettősellésű juhnak második báránkját bográcsba való hús gyanánt öthetes korában elcsirizeli a pásztor kezéről; de pénzre nem lop állatot. Vagyis nem lop olyan állatot, amit el szokás adni. Hát ilyen becsületes betyárember ez a Pisti.

A menyecske egy gólyanyakú üvegben piros bort tesz eléje. A dacos és féltékeny legény nagyokat kortyint az italból, aztán végignézi az elcsöndesedett diákokat és baltájával megüti a mestergerendát. Kintjáró emberek nyelvén ez a titkos jeladás annyit jelent, hogy: fejszefokra, cserebotra atyafi! Párbajrahívás akar lenni a mestergerenda megütése.

Judik asszony csak neveti a kármentő lécei

mögött a szerelmes legény tehetetlen vergődését. Talán büszke is rája, hogy ez a gömbölyűkarú, hórihorgas férfi ennyire megragadt az ő mosolygásán és kacér pillantásain. A három diák sem veszi tréfára a dolgot, hanem egyenkint kisomfordálnak a szobából az éjszakába és bandukolnak a bokáig érő porban az országúton.

A menyecske csak azt várta, hogy tisztuljon a levegő. A lóca tulsó végére ült és nagyot sóhajtott.

— Hát meglesz a vég selyem, Judik. Az aranypénzes nyakbavetőlánc is meglesz maholnap. De aztán te is ura legyél a szavadnak. Leszárad a két ajakam, ha még sokáig kell várnom a csókodra — kezdte a beszélgetést a legény.

— Sokszor mondta már ezt kigyelmed, de máig se láttam a selymet — incselkedett az asszony.

— A herceg szűzgulyájából a harangodi pusztán kihalászottam négy darab üszőt. Harmadfű üszők. Át is tereltem őket ma háromhete a Tisza gázlóján. Ott vannak a gyönyörű állatok már a Hortobágyon egy régi szalmakazalba vájt istállóban. A bélyeget is lesütöttem róluk. Ha begyógyulnak az égési sebek, behajtom őket a debreceni vásárra. Már pakszuslevelet is szereztem róluk.

— Nem hiszek én magának, Pista. Akkor lesz nekem selyemruhám a maga emberségéből, mikor a halottak föltámadnak . . . Hát hol is van az a négy üsző?

— Az az én titkom. Mert ha csak egy tudja: az még titok. Ha kettő tudja: már homályos. De ha három tudja: az már világos. Asszony nál nem áll meg a szó.

— Megáll bizony! De csak akkor áll meg, ha az asszony szerelmes. Szerelmes asszony, titoktartó asszony — puszogott a menyecske és közelébb húzódott a legényhez.

Estány megfogta az asszony kezét. Sokáig szótlanul nézegették egymás arcát. Ki tudja, miféle terült gondolatok rajzoltak a koponyájukban? . . . A szóatlan beszédet Ábel gazda zavarta meg. Szintén leült a lócára és pipára tömött. Talán megsejtette az öreg, hogy tanácsos lesz bejönni a fiatalok közé villámhárítónak.

II.

Néhány nap után, egy délelőtt két lovascsendőr állott meg a Kutyakaparónál. Lovaikat megittatták, aztán az egyik odaköszöntött a pitar tornácánál dülleszkedő Ábel gazdához:

— Jó napot Ábel bátya! Mit csinál?

— A báránysüvegemet szellőztetem a kobakomon, esterázsamester uram. Most nincsen egyéb dolgom — felelte az öreg.

A csendőrök leoldozták a nyeregkápából a bakótarisznyát és bementek a csárdába falatozni.

Eddegélés közben sok mindenről esett szó. Az

ilyen útszéli csárdás mindent lát, mindent hall. Ismeri az erdei vakösvényeken bujkáló csempészeket, sátoroscigányokat, koldusokat és a becsületből kivásott többi gyanus embert. A Windischgrätz herceg gulyájából kihalászott négy üsző szintén szóba került. A menyecske leste a beszédet; untalan ott sürgött-forgott a szobában. Mikor az üszőkről tettek említést a csendőrök, hirtelen elsápadt. A kezében volt cseréptányért is leejtette a földre.

A csendőrök figyelmét nem kerülte el Judik asszony feltűnő ijedtsége. Ő maga is észrevette a hibát; hogy most alighanem elárulta magát. Kiment hát a konyhába és dalolni kezdett, hogy elterelje a gyanut fejéről.

A csendőrőrmester már huzamosabb idő óta ebben a járásban szolgált. Névszerint és személyükben ismerte a járás falvaiban lakók életkörülményeit. Arról is volt tudomása, hogy Tarka Pista hónapok óta tapossa a Kutyakaparó környékét. Azt is gondolta az őrmester, hogy nem a kányaizú cankóborért, hanem a Judik asszony kedvéért lopja a napokat a csárdában. A tolvajlás elkövetési helyét, idejét és módját egybevetni, a csoportosított tényekből nyugodt tárgyilagossággal kialakítani a következtetést: csak néhány perc műve volt. Nem lehetetlen, hogy Pisti kezén cserélt gazdát a négy üsző. Asszony, ital, muzsika olyan, mint a lápon táncoló lidérc: hinárba csalja az embert.

A menyecskét hát vallatóra fogták a csendőrök. Bár ötölt-hatolt, de elárulta a tolvajt. Csak nem tudta megjelölni a helyet, ahol meg lehet találni a négy állatot.

A csendőrök még ezen a napon elcsípték Estány legényt. Ő természetesen kézzel-lábbal tiltakozott a gyanúsítás ellen. Hallani sem akart az üszőkről.

A csendőrök még abban az időben nem voltak finnyások a vallatási eszközökben és módokban. Ugy ahogy lehetett, előbb vagy utóbb szépszerével sok bűncselekményt kigubóztak a homályból. A szerelmes legényt is hát meg-megütögették bizony a karikással.

— Nem az a legény, aki méri, hanem az a legény, aki állja az ütést! — nevetett Estány, mikor a karikás sudarával megkongatták párszor a háta közepét. De nem vallott.

Az őrmester hát más módhoz fordult. Lezárta egy pincébe és egy falat ételt, egy nyelet vizet sem adtak néki. Két napig állta a szigorú böjtöt, de nem vállalt makulányit sem az elveszett üszőkről. Harmadik nap reggelén egy darab sült kolbászt nyújtott le néki az egyik csendőr a pincenyiláson, de ő nem fogadta el az illatos, rózsapiros csemegét sem.

— Nem tudja a csöndér úr, hogy az evést megtiltotta nékem az őrmester úr? — mordult a csendőrre.

Az őrmester már-már azon gondolkozott, hogy elbocsájtja a konok legényt, akiből még a legborzasz-

több kínvallatással sem lehetne kivasalni valamit a lopás felől. A kudarc azonban bosszantotta. Hátha szelidebb módon mégis szóra lehet hozni a vastagnyakú kúnlegényt.

Felhozatta a pincéből. Kezét, lábát láncra verték és egy tányéron tepertős köleskását tettek eléje az udvaron. Estány két pofára falta az ételt. Mikor jólakott, egy szakajtóvékában libatollat adott néki az őrmester és ráparancsolt, hogy fossza meg.

Ha azt parancsolták volna néki, hogy fejével törje át a sziklafalat, hogy gúzsbakötött végtagokkal ússza át a Tiszát Tokajnál: nem kényszerítették volna olyan lélekrázó ösvényre, mint most a tollfosztással. Egy csupa erő, csupa izom férfi, aki eddig lekötöttség nélkül, szabadon élt és reprezentánsa volt a saját életsorsabeli férfinak: most tollat fozszon . . . Soha! Hanem a karikás is beleszól ám néha a csökönyös elhatározásba.

Tarka Pista hát ráfanyalodott a vénasszonyok munkájára.

Az első véka tollat már meg is fosztotta. A verejtékes munka mindössze egy ártatlan megjegyzést csiholt ki a lelke fenekéről.

— Majd megszolgálom még az őrmester úr szivességét. Ha az Isten éltet, majd fosztok tallut az őrmester úr vánkosába is — morogta villogó szemekkel.

A következő nap reggelén az egyik szobában

újfent csak nekihasalt Estány a munkának. Tépte, szinte szaggatta a pehelytollakat. Alig vette észre, hogy az ajtó csöndesen kinyílik és egy cifra menyecske állott meg az őrmesterrel a küszöbön.

— No lám, hát ez a tollfosztó, kásafaló vénasszony az a híres Tarka Pista, aki csókot akar kapni a szép csárdásnétól! — mosolygott az őrmester.

Estány felüti a fejét. Azaz felütötte volna, de nem bírta. Súlyos, talán ezermázsás lett hirtelen a feje. Az az érzése volt, hogy hullámok, morajló éhes vízhullámok csaptak össze a feje fölött; hogy szédületes örvények nyíltak meg alatta. Tönkretett lelki világának vetülete dult arcán rángatódzott. Hát ez az asszony, ez a Judik, a galambom, a violám, az életem ötet ilyen csúfra vetett figurának látja?

A menyecske egy pillanatig élettelenül nézte a legényt. Mintha megkövültek volna az idegei. A következő percben azonban kitört belőle a nevetési inger.

Mikor a legény meghallotta a szívig nyilaló gúnykacajt, öntudatra ébredt. Fölrúgta a tollas vékát és mellen kapta az őrmestert.

— Ha megcsúfoltál, ha megöltél, egyél is meg egészen — kiabálta — nem kell nékem most már a négy üsző. Ott vannak a hadházi tanyán egy kazalban a Péter sógoromnál. Vigyetek az ujhelyi tömlöcbe; legalább elbujhatok örökre az emberek szeme elől . . .

A szőke Judik a szívéhez kapott. Talán a megkínzott bűnös legény szívét szaggató fájás és hangtalan zokogás sajgott át a szőke menyecske szívére is.

*

Régi magyar faluk . . . Robinzon-szigetek! . . .
Karámok, kanásztanyák, csárdák és fonóházak, hová
lettetek? . . .

OSZK

Országos Széchenyi Könyvtár

A HAZUG MAHOLÁNYI FILIP

A Branyiszkó felől fujt a szél. Dúdolva süvített be a bástyás városba és zuzmarát pergetett a Ring sötét házaira. Az utcán hullámos hófúvások fehéredtek. A kőpárkányos régi vízmedence Neptunját annyira belepte a hó, hogy nem is szobornak, hanem inkább harangtoronynak látszott. Olyan sugallóerejű volt a téli éjszaka, hogy a vaskosaras ablakok alatt füttyülő szélben százados flandriai énekeket vélt hallani az ember. Mintha szakállos énekmondók énekelnének az oszlopos kapuboltok alatt.

Abból az ósdi kis palotából is, amelyikben egykor puncsot főzött a szerelmes István tábornoknak a szőke Julinka, ebből a szomorú emlékű emeletesházból is mintha muzsikaszó csapna ki a függönyös ablakokból. Talán ossiáni strófákat, vagy nászdalokat penget hárfáján a fehér asszony . . . A bástyakapuk és az erkélyes torony is csupa szorongó érzést revelálnak.

A Jakab-templom még nyitva van, de már néptelen. Az emberek hazamentek az éjféli miséről. Ott-hon már várja őket a lekvárral bélezett lepényke, meg a mákos bobájka és a pecsenka a ricikesaláttal

és a mézelt bor. A szemeskályhában pattog a fenyőhasáb. A falióra tak-takkol, előkerülnek a subládfiából a kártyák és a jóllakott polgárok ütik a máriándlit, míg a toronylegény bele nem kiáltja a branyiszkói viharba, hogy: Der Hommer hot schon drei geschlogen!

A templomba is befuj a szél. Meglibbenti a régi selyemzászlókat és a csillár viaszgyertyáit. Minden pad üres. Csak a szép Korponayné legendás imaszékében ül még egy öregember, a ráncosképű Maczejovszky Donát, a huszárcapitány. Olyan hideg van a templomban, hogy még a márványból faragott Thurzó püspök is didereg a márványkereveten. Á vén Maczejovszky azonban nem fázik; egyet-egyed szippant a tubákos-börböncéből és lapozgatja kopott kis imakönyvét, a Hortulus Animae-t.

Mikor az utolsó lapra fordít, becsukja az imakönyvet, tokba teszi a csontkeretes okuláriumot, begombolja a bundáját, keresztet vet magára a szentelt vízzel és csak úgy gyalogjában ellépeget az Ötpacsirtába.

Lassan lépeget bizony az öreg. Nem csuda, túl lépte a száz esztendőt. (Az ő fiatal éveiben Vas Gerebent még Grobian von Wasch-nak csúfolták Budán és krinolinban táncolták a keringőket a pesti dámák. Mikor ő primavista diák volt Eperjesen, a magyar nyelvet még latinul tanították a csattos-cipellőjű luteránus professzorok.)

Az Ötpacsirtában tompán világít az ernyős olajlámpa. Az egyetlen asztalnál csak egy ősz vendég gunnyaszt. A csavargó, a világjáró, a hazug Maholányi Filip gunnyaszt az üres cserépkorsócska mellett. Cimettel forralt bor volt a korsóban, de a hazug Filip már kiszopogatta a borocskát. Unalmában ásított és éppen az aszott ujjaival játszott, mikor Maczejovszky belépett a langyos szobába. A mekkai zarándok kegyeletével lépte át a küszöböt. Csend volt a kalácsillatú szobácskában; csak a tücsök cirpelt a kályhasutban.

— Hozta isten a kapitány urat. Üljön le. Van még hely az asztalnál — üdvözölte a hazug Filip a kapitányt.

— Leülni, leülök. Azért jöttem ide, hogy fölmelegedjék a testem. Hideg van odakint, édes Maholányi. Akkor volt utoljára ilyen nagy hideg, mikor én még Pardubitzban svadronyos kapitány voltam a vöröscsákós József-huszároknál — motyogta a kapitány és kezeit dörzsölve leereszkedett a karszékbe.

— A bizony már régen lehetett, kapitány uram.

— Régen volt. Talán nyolcvan éve. Akkor még der Maczejovszky voltam. Most már csak das Maczejovszky vagyok . . . Hej, Pardubitz! Pardubitz . . . Akkor még szigonnyal fogták a galócát a Vágban a tótok és engem tulipános székkal kínáltak a szatmári nemzetes asszonykák.

— Én is emlékszem még valamelyest ezekre az

aranyidőkre. Én is énekeltem valamikor, hogy hát: Ó turipiros leánykám, boglárkám, báránykám, nyujtsd a karod, angyalkám . . . Ó nők! Emlékezetem báj-kertjei . . . Talán parancsolna, kapitány uram egy itce forraltat, mert az én pénzem már elfogyott. Csak egy tizenötökrajcáros pillebankóm volt. Azt is megittam. Mert ha én éhes vagyok, mindig iszom.

Maczejovszky Donát előbb megszámolta a kevés ezüstpénzt, aztán megrendelte a forraltat. Azért kellett megszámolni az ezüstöt, mert a csekély pension-gageból nem igen jutott borocskára. Csak negyven újkrajcárt lehetett naponként elkölteni a gageból. Az egykori Maczejovszky-vagyon ott maradt Pardubitzban. Csak egy viskó maradt meg belőle a Menhárdkapu mellett a bástyasoron. Valamikor húsz pár ökrön mentek ugarolni a Donát úr birtokára: most nem terem néki egyéb, csak paréj és cigányzab a fazsindelyes viskó udvarán. A sok dinom-dánom után bizony most hosszú kántorbőjtöt böjtöl a kapitány.

Rozina néni virágos kancsóban bort tesz az asztalra. A kapitány úr tölt a poharakba, aztán beszélgetnek. Az ilyen világotjárt két öreg, viharos téli éjjelen, miről beszélhetne másról mint a — nőkről? . .

A hazug kalandor, a Maholányi Filip kettőt-hármat iszik, térdeire ráncigálja a lecsuszott csizmaszárakat, megszorítja a nadrágszíjját és ravasz mosollyal kezdi:

— Hát mikor még Strassburgban ettem a pástétomot, nékem is voltak szeretőim. Mindenféle. Öt-hat egyszerre.

— Nékem csak egyetlen nővel volt viszonyom — sóhajtott a kapitány. — Csak egy hétig ismertem, aztán eltűnt ez is örökre . . . A schönbrunni liget parkjában láttam először. Egy kőrisfa alatt üdögélt és mandolettit meg cukros marcafánkot eszegetett. Bodor fürtök, tollas kalap, fehér arc . . . Mikor ránéztem, ő lesütötte a szemét. Ne takard el, istennóm, pilláiddal szemeid szép egét, mondtam néki és melléje ültem a padra. Olyan boldog voltam akkor . . . Olyan boldog . . .

— A nőt pedig nem boldogítani, hanem élvezet adni teremtette az Uristen — szólt közbe a hazug Filip.

— Pszt! Én akkor boldog voltam. Bonyodalmak nélkül való lélek és talán húszéves lehettem akkor. Pénz is volt a bugyillárisban. Szóból szó lett és a bájak istennőjével együtt utaztam a gyorskocsin Bécsből Balatonfüredre. Innét a Kisfaludy-gőzösön elmentünk Keszthelyre. Aztán megtudtam tőle, hogy ő egy olasz marchesa. Ó, még most is érzem testének illatos melegét, mikor a keszthelyi Hévvizeknél egy hársfa alatt két karjával a nyakamba humorodott.

— És csókot is adott a kapitány úrnak?

— Ezret. Miljomot. Miért kérdezi ezt kend?

— Csak azért . . . Mert aki virágot oroz fájáról a

szerelemnek, lopja el magát a fát is, mert csak így léend bűne bocsájtva.

— Hát én elloptam a fát is. Azaz elloptam volna. De egy hajnalon elszökött a marchesa. Sosem láttam azóta . . . Talán nem is volt igazi marchesa . . . Ámbár ott felejtette az egyik keztyűjét. Finom aranyfonálból volt a keztyűcske. Gyémántokból kilencágú korona és hét szem igazgyöngy volt rajta.

— Feneteremtette, nékem bizony nem volt ilyen kiadós szerelmem. Hol vagyon az az izé? Megvagyon?

— Hogyne volna. Itt őrzöm azóta állandóan a szivemen. Ó, ha meglelném valaha a párját! Addig nem is fogok meghalni, míg nem lelem meg a párját — sóhajtotta a kapitány és belső zsebéből előkotorászta a drága ereklyét. Megcsókolta.

— Ezért megadnának ezer aranytallért a krakói ötvösök — mondta a hazug Filip és kezébe vevén a filigrán kis izét, sokáig nézegette a nagyítóüvegjével. Miközben nézegette, a nyál is kicsordult a hajusza alól.

Közben hajnalt csendítettek a minoriták templomában. Az olaj kifogyott a kanócos mécsből; Rozina néne hát lenmagolajat töltött a mécsbe és egy orroskancsóban bort is tett az asztalra. A kályhára is dobott néhány fenyőhasábot.

— Mondanék valamit kapitány uramnak — folytatta a világszemfényvesztő, a hazug Filip.

— Mondja csak kend — dörmögte Maczejovszky Donát.

— Hát én előkeresem a keztyűcske párját. A körmeimet megkenem kígyóhájjal és a körmök megmutatják, hogy merre kell keresni a párját annak az izének. És zárnyitó füvecske is van a tarsolyomban. Ellopom én még az üstökös-csillag kótyagját is, ha akarom. És én melegszívű ember vagyok; megteszem én kapitány úrnak azt a csekély szivességet, hogy elhozom a keztyűcske párját.

— Hm. Mit ér a keztyű, ha nincsen meg, aki viselte?

— Azért vagyok én a mágia mestere, hogy a nőt is előkerítsem. Akkora hatalmam van, hogy a csillagokat cérnaszálon ráncigálom. Hát én meghozom azt a delnőt.

— Jaj, de tán meg is vénült azóta?

— Azért van nékem a hennagyökérből főzött csudabalzsamom, hogy visszavarázsoljam az ifjúságát.

— Mit ér, ha ő ifjú lesz, én meg vén vagyok? Már fogam is csak kettő van.

— A kapitány úr is újra húszéves lesz. Mutassa a tenyerét! Lám, a cisiovonalak a tenyerén azt mutatják, hogy kapitány úrhoz nagy szerencse áll. Hát én meghozom a keztyű párját, ha egy éjszakára átadja nékem a keztyűt. Fölmegyek Szilveszter éjjelén

a Czerni-Kamen csúcsára és magával Plutóval ütöm nyélbe a dolgot. Jó?

— Jó. Az év utolsó napján eljöhét kend a gyémántos keztyűért — dörögte Maczejovszky, aztán haza dülöngöztek.

Az év utolsó napjának reggelén be is kopogtatott Maholányi a kapitányhoz. A kapitány szívesen fogadta, megvendégelte és adott neki három körmöci aranyat is.

— Kell a költség a kígyóhájra, meg a csuda-balzsamra. Az egyik körmöcöt pedig adja neki kend Plutónak, mert az ördögnél is csak akkor sikerül valami, ha az ember megkeni előbb az ajtókilincset — motyogta Maczejovszky és átadta a keztyűt is.

Átadta bizony a kincset a hazug csirkefogónak, aztán megparancsolta a házvezetőjének, az öreg Brigittának, hogy süssön estére kappanpecsenyét és szilvakompót is legyen a pecsenye mellett. És főzzön puncsot is, mert pont éjfélkor vendég érkezik a házhoz: egy fiatal delnő.

Brigitta szót fogadott és ezenfelül fenyőmaggal is megfüstölte a szobát.

A tarackok pont éjfélkor tizenkettőt dördültek a Jakab-templom mellett. A kapitány visszatartott lélekzettel leste az ajtót, hogy melyik pillanatban fog belépni Maholányi a gyönyörédes marchesával. Várt. Várakozott.

Másnap már öregmisére harangoztak. Macze-

jovszky Donát egy szüette karszékben nyöszörögve, még mindig az ajtót leste. De csak a szél nyögése hallatszott a pitaron; csak a szél dörömbölt az ajtón.

— Ó, a gazember . . . Becsapott a gazember Filip . . . Az ezer aranytallért érő kincset bizonyosan elvitte Krakóba az orgazdákhöz — suttozta a kapitány, aztán rosszul lett.

Brigitta hát ágyba fektette, téglát melegített a talpára, katonasalátából és bodzából teát főzött neki és elimádkozta felette a rózsafüzért.

Pár hét után fel is épült az öregúr. Hanem ennek-utána többé senkivel sem beszélt. Az Ötpacsirta küszöbét sem lépte át többé. Folyton csak az ajtónyílást leste és esténként, mikor aludni tért, mindig meg-simogatta Brigitta kezét és imigy könyörgött hozzája:

— Édes Gittám, ha esetleg éjfélkor mégis megjönne Maholányi Filip a marchesával, azonnal nyissál ajtót és engemet is költse fel, mert kézcsókkal akarok udvarlására sietni a marchesának . . .

Hanem a vén szélhámos Maholányit is utolérte a fátum. Elvitte bizony a gyémántos keztyüt a krakói félkékalmárhoz. A félkékalmár előbb nagyítólen-csével, aztán választóvízzel vizsgálta a kincset; végül is Maholányi fejéhez vágta az aranyos izét.

— Ezért a rézvacakért akarsz te ezer tallért? A gyémántok is csehüvegek és az igazgyöngyök is hamisak. Lódulj a fenébe, vén betyár — dörmögte a polák orgazda és kilökte Maholányit az utcára.

— S így voltaképen nem a kapitány, de én vagyok a becsapott fél — állapította meg a hazug Filip. — Vagy tán őtet is becsapta volna annak idején a marchesa? Lehet. A nők mindenre képesek . . . Hát becsapódtam. Nem baj. Az ecceri gólya is megsántult a levegőben . . .

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A KORPONAI BÍRÓNÉ GÁRDISTÁI

I.

Heten ültek a korponai városháza borpincéjében, hét német férfi: a korponai bíró, öt szenátor és Bra-xatorisz professzor, aki Jénában szerezte a diplomáját, tehát a clarissimus-cím illette meg.

A bolthajtásos pince menyezetéről bronzláncon hajóalakú olajmécs csüngött és kormos füsttel töltötte meg a helyiséget, melynek penészes falain a fülledt levegő csapadéka gyöngyözött.

Odakint sötét volt és hallani lehetett, hogy a szél tördeli a fazsindelyes házak ereszeire fagyott vastag jégcsapokat.

A Kralovszka-brana és a Wodna-brana nevű bástyakapuk mellett levő fatornyokban éjfél-tülköltek az örök és az erkélyen meglóbálták a lantornás kézilámpákat.

Az urak előtt hosszú óntálon főtt disznófej, reszelt torma és árpakenyér volt. Lenyisszantottak egy-egy darabot a gőzölgő fejből, kenyeret szeltek és csak úgy a markukból csemegéztek.

Mikor jóllaktak, összekoccintották a tülökpohara-

kat, ittak, aztán az egyik tanácsúr, a félszemű Paulusz Szalamin valami ónémet dalocskát intonált. Lassú tempóban indult meg ugyan az ének, de néhány perc múlva már mind a heten fújták a zümmögő verset: Je älter der Stiefel, je besser der Schluff, Je älter der Wein ist, je besser der Suff . . .

A bor, amit ittak az urak a pincében, valóban élemedett öregbor volt. Korpona városának is elég bora termett a Tarisztnyavárnak nevezett figyelőtorony alatt terülő szőlőskertben, de ez a bor csak löre volt, amelyet drapák-nak csúfoltak a borkedvelők és azt mondták felőle, hogy éppen annyi ereje van, mint a Krupinyica patak vizének. A város urai hát megvetették a színtelen, íztelen drapákat és a Hegyaljáról szoktak maguk részére borokat hozatni.

Alig hangzott el a dal utolsó akkordja, a csapat kezelő alabárdos megint tele akarta tölteni a poharakat, de a bíró leintette.

Gólyanyakú, kopasz ember volt a bíró, nemzetes Klekeusz Erhárd és pápaszemet viselt a hosszú ormányán. Felállott a hátszlócáról, felbiggyesztette kobakjára a kakastollas baretet, jobbkezét rátette pallosának rézmarkolatára, aztán megköszörülte a torkát és így szólott:

— Okos és óvatos urak, jaj a bolond eszűket kendteknek! Itt iszunk, dőzsölünk, ahelyett, hogy a fejünk biztonságáról gondoskodnánk. Mert baj van uraim. Rossz hírek futamodának felőlünk. Följelen-

tettek bennünket a nádorispánnál, hogy lopogatjuk a város vagyónát. Azzal vádolnak bennünket a magyarok és a tótok, hogy lopogatunk és nem adunk nekik szabad királyi városunkban hivatalokat.

— Hát a tolvaj akózómester, a Szlepák Josku nem tót zember? Hát a tanító, a pán ucsitel, a részeges Hlopák Pistyik nem tót zember? Hát a város komenciós rabja, aki minden hónapban rendesen megkapja a maga ötven botját, a Palinóci Menyus, nem magyar? . . . Teremtette, miféle hivatalokat akarnak még a magyarok és a tótok? — morrant mérgeesen a bíró beszédjébe a hat német úr.

— Jó, jól De az inventáriumból csakugyan hiányzik ám a huszonnégy ezüsttál, meg a huszonnégy ezüstkanál és a vertaranyból készült amphora. Ezeket bizony lassanként eladtuk borért a tarcali zsidónak. Hát most lehuzatja a bőrünket a nádorispán. Már itt a levele a zsebemben. A bittsei várba citál mindannyiunkat Thurzó Gyuri, a nádor. A varjak böngésszenek a koponyáján!

— Ne félj Erhárd koma! A hajunk szála se görbül meg, mert a német, ha három napig lógott is az akasztófán és aztán, ha levágják a kötelét és talpra állítják, a német akkor is becsületesebb, mint száz magyar és ezer tót. Hogy elkallódott az a néhány ezüsttál és az eszcájg?! . . . Pánye bozse szvetil Hát megették az egerek. Elmegyünk hát Bittsére és kilúgozzuk a becsületünket a Gyuri előtt. Te majd Er-

hárd komám, kifordítod a tarisznyádat egy szép dikció erejéig a nádornál, aztán megisszuk az áldomást és szépen hazajövünk — bátorította a bírót Filadelfi kolompáros, ki a város gazdasági tanácsnoka volt, tehát tellett néki, hogy a mentéjén diónagyságú ezüstmombokat és filigrán ezüstitlancokat viseljen.

— Úgy ám, de olyan éles a Thurzó Gyuri esze, mint a biritva — akadémuskodott a bíró. — Ökigyelmét nagyságát nem lehet dikcióval a falhoz állítani.

— Kendnek van legnagyobb feje Korponán és kend a város feje, hát törje kend az esze fazokát a teendőkön — mondta nevetve Braxatorisz professzor.

— Törtem én már eleget az eszemet. Valahogyan majd csak túl is esnének a torturán a bittsei várban. De egy hónap kell, mire Korponáról eljutunk Bittsére, mert sok kocsma esik az útba. Visszafelé megint egy hónap. Ergó, két hónapig kellene magára hagynom a feleségemet, az Ankát. No, olyan nincs a sifonérban, aki áldója van! — szavalt dühösen a bíró.

— Hát aztán, ha két hónapig egyedül is lesz a nemzetes asszony?! Jól fog esni ez a kis pauza kelmednek, bíró uram . . . Öreg legény már kelmed!

— Itt a kutya, hogy én ötven vagyok, az asszony meg húsz sincsen még és Pogrányi János városkapitány uram sokszor zörgeti a város kulcsait a házam ablaka alatt. Hires asszonybolondító ez a János, a féreg essék a veséjébe! Nem szeretném, ha

az Anka fejét elcsavarná, mert a nő csak ingadozó nád, hajlik a szóra.

— Ejnye, aki felmarkolta a kelmed suta elméjét, hát elviszi magával az asszonyt is Bittsére! — tanácsolta Seltenreich szenátor.

— A' kéne még csak! A nádor is szoknyajäger. Ő is elmetszi, ahol megsült, hát nem vihetem magammal az asszonyt.

— Fegyveres eszkortot ad kend az asszony mellé. Ott vannak a város darabontjai; kettőt-hármat szekerre ültet kelmed az asszonyság mellé, akik éjjelnappal őrizni fogják őtet — bízatták a bírót az urak.

— És azt hiszik kendtek, hogy három darabont meg tud őrizni egy asszonyt? Ezer darabonton is túltesz egy asszony. Én Tübingában jártam iskolába, tanultam Aristoteles bölcseletében és actio, passio, situs, habitus és a tempus tételeit; de azt is tanultam, hogy az accidentiának, vagyis a véletlennek is nagy szerepe van az életben, kiváltképpen az asszonyok életében. Véletlenül megcsúszik, véletlenül elcsúszik; pláne, ha olyan bikamellű fiatal férfin kapadozik a szeme, mint amilyen a nádor, hát egy-kettőre elcsúszik a nő — mormolta a bíró.

Abban az időben furcsa szokás honosodott meg Korponán. Az esküvő napját megelőző éjszakán a vőlegényt és a menyasszonyt becsukták egy szobába, hogy csiklandozzák egymást. Ha az egyik nem bizonyult fürge csiklandozónak, vagy ha a másik nem

reagált kellő elevenséggel a csiklandozásra: az esküvő elmaradt. Hogy a gólyanyakú Erhárd bíró miként állotta a csiklandozási tűzpróbát: arról hallgat a krónika; de hogy a menyasszony, a feketeszemű Anka csiklandótestű fehérnép lehetett, azt eléggé bizonyították a csiklandozási műtét hajnalán a vőlegény kezén és arcán mutatkozó karmolások. Hát ezért volt féltékeny Erhárd a feleségére. Ha itthon hagyja: az is baj, mert a délceg Pogrányi kapitány már hónapok óta tipródik a menyecske után. Ha elviszi magával a bittsei várba az asszonyt: az meg annyi, mintha szándékkal dobná oda préda gyanánt Thurzó Györgynek, akiről az egész Felvidék tudta, hogy tizenhárompróbás beste kurafia.

Talán nem okozott volna neki valami nagy fejtörödelmet az eset, ha nem lett volna szerelmes a feleségébe. De annyira bele volt habarodva az Anki-cába, hogy ennek a kedvéért igazhitű luteránus létére nem átallott katolikus imakönyvet és olvasót hordozni a bekecse zsebében. Hogyan, hogyanse, de bizonyos alkalommal a borpincében egy kézzel írott könyvecske fordult ki a zsebéből, amelynek első lapján egy Mária-ének állott: Mi drága valtságunk titkos zekrenje, tisztasagos kegyelemnek edenie, tekincs rám, hog bün inseces zennei megh ne emizzen dögös kelevennie . . .

A pincében tivornyázó tanácsurak bizony megbotránkoztak, mikor megtalálták a könyvet és meg-

tudták, hogy a bíró otthon Mária-énekeket dúdolgat a feleségével. Aztán mégis csak elnézték néki ezt a hittől való kis elhajlást, mert hiszen szerelemből tette és lám, a Szentírás is tele van szerelemmel, pedig azt eleven szentek írták az utolsó betűig.

Addig-addig latolgatta a gólyanyakú Erhárd bíró a teendőket, hogy végre is úgy határozott, hogy elviszi magával az asszonyt a kéthónapos útra. Legyen szemelőtt. Négy szálas legényt válogatott ki a polgári őrsegből, hogy éjjel-nappal úgy őrizzék az asszonyt, mint az ördög a lednici hegyen a kárbuskuluskövet.

Egy-egy óriás volt az escorte minden tagja és tollas csákót, zöldhajtókás mentét, zsinóros veresnadrágot, meg sárgaszínű szattyáncsizmát viseltek. Bevállottak volna bizony akár a bécsi Burgba is gárdistáknak.

II.

A panasznak — melyet a Korponán lakó magyarok és tótok terjesztettek a szász magisztrátus ellen Thurzó György nádor elé — voltaképpen az volt a magja, hogy a többséget képező szászok nem juttatják őket szóhoz a város belügyeinek vitelében. Az állítólag elkótyavetyélt ezüsttálak és evőeszközök miatt fájt legkevésbé a magyar és a tót polgárok feje. Ha szomjasak voltak a tanácsurak és eladták az ezüstököt a tarcali zsidónak: az se baj. Nyomtató lónak

nem kell bekötni a száját. Ki kell vágatni az egyik nyírerdőt és a fa árán lehet venni új ezüstöket Lőcsén vagy Budán. Tehát hivatalokat akartak a korponai magyarok és tótok, mert előkelő társadalmi pozíció volt a korponai szenátorság és a szenátor előtt szűkben-bőben nyitva volt a városháza borpincéje, a Rathauskeller. Az ezüstitálakat és kanalakat szintén nem zárták el a tanácsurak orra előtt.

Ezt a kis stréberséget tehát nem is lehetett rossz néven venni a magyaroktól és a tótoktól. A körfalas Korpona tárnokmesteri szabad királyi város és mint ilyen, jóformán védőbástyája volt a felvidéki bányavárosoknak. Elég vagyon felett rendelkezett, pallosjoga volt és ha történetesen valami ügye-baja akadt: választott követeket küldött Budára. Abban az időben korponai polgárnak lenni szinte dicsőség volt és ha valami irtónagyot akart mondani a tótnyelvű korponai szűcs vagy sarúvarga, hát mellére ütött az öklével és azt mondta: Krupinszki szom mesztyán! Korponai polgár vagyok!

El lehet most már képzelni, hogy a Korponát alapító németek miért nem akartak hivatalokat adni az időközökben bevándorolt magyaroknak és tótoknak.

Ezért kellett hát szekérre ülni a gólyanyakú Erhárd bírónak, hogy megvédje a németek százados jogait a nádornál a bittsei várban.

Szépen kiöltözködött; elég jól festett rajta a

csukafejes magyar nadrág, a kócsagos kalap és az ezüstpitykés dolmány. A vele utazó városi nótáriusnak, a duplaorrú Likárdusz Sámuelnek pedig kék posztóból varratott gálaöltönyt és hódászorból készült kerekkalapot, aprófürtű gubát, meg aranyrojtos sarukat vásárolt számára. Az asszony, az Ankica, csudálni való toáletteket kapott; szinte nyögött szegényke a tafotaselymek, a csipkék, a bársonyok és az ékszerek alatt. Hadd maradjon tátva a trencsényi tótok szája, mikor meglátják a feketeszemű korponai bírónét . . .

A bíróék batárja elé négy lovat fogtak; gyepőlősnak és ostorhegyesnek egy-egy fakót, rudasnak és nyergesnek pedig két egérszőrű heréltet és mind a négy állat nyakára csengőt akasztottak.

Négy hétig utazott a három ekhósszekérből és egy üvegeshintóból álló deputáció, míg a bittsei várba érkeztek. Ugyancsak sok volt itt a látnivaló a kalandos Thurzók fészkeiben. A kőpilléres folyosó tele volt olajképekkel. Az egyik festmény a fiatal Ferenc grótot ábrázolta, aki sok évig tartott fogva a kisértetes hricsói vár toronyszobájában egy fiatal özvegyasszonyt. A másik képen a vén Ferenc grótot lehetett látni; ez meg egy szép nőért otthagyta a nyitrai püspökséget és luteránus lett. A hegyeskoponyájú Imre is ott vigyorgott az egyik rázában; őki-gyelme szintén karakán legény lehetett: csak hetvenhét pórleánynak vette el a tisztaságát.

— No, itt volnánk hát a pokol előcsarnokában — mormolta Erhárd bíró, mikor végigment feleségével és kíséretével a folyosón.

A várnagy hamarosan elszállásolta a vendégeket. A bíró és a nótárius a földszinten kaptak kovártyát, Ankicának pedig a női traktuson nyitottak egy selyemkárpitos szobácskát, amelynek ajtója előtt tüstént elfoglalta helyét a négy alabárdos testőr.

Kurta kis reggeli után azonnal megkezdte a nádor a bíróval a tárgyalást, amelynek az lett az eredménye, hogy jövőben hat német, három magyar és három tót korponai polgárból fog alakulni a város tanácstestülete.

A tárgyalások után ebédhez hívta a nádor a bírót és a jegyzőt.

— Mennyi bort iszik kend? — kérdezte a fősvény Gyuri gróf a bírótól.

— Mikor hogy . . . Az Isten vétkül ne vegye, néha nyolc pintet, néha tizenhatot. Ahogyan felgyön a havam. Néha meg semmit se iszom, példának okáért ma se veszek boroskelázlit a számhoz — felelte Erhárd.

— Szép felesége van kendnek, vén kujon — folytatta a gróf.

— Megjárja, instállom. Elkeveredik bizony ő is a többi között — dünnyögte a bíró.

Ebéd után a korponai urak fel akartak kelni az

asztaltól, de a nádor nem engedte őket távozni. Inni se akartak, de muszály volt. Nekidültek hát a bornak és mire lecsúszott a Nap az égről, már mind a hárman jócskán forgó alá is jutottak, vagyis eláztak és vigan énekelték, hogy: ez a pohár bujdosik, éljen a barátság.

György gróf csak azt várta, hogy az asztal alá kerüljön a bíró; a négy alabárdossal aztán már könnyű lett volna elbánni, hogy a szép bírónéhoz behatolhasson.

Egész éjjel ürültek a poharak, de a gólyanyakú Erhárdon nem fogott a nehéz érmelléki bakator sem. Hanem a nádort bezzeg elnyomta a mámor a farkasbőrös karszéken. Elaludt, még a nyála is csurgott a szakállára.

Másnap reggel búcsúzás nélkül keltek útra a korponai urak.

— Ebadta, de csak kurta esze van kendnek bíró uram! Odaállítja a négy darabontot csalogató címernek az asszony szobája elé! . . . Azt gondolja kend, hogy a négy darabont vissza tudta volna tartani az erőszakos grófot a nemzetes bíró asszonyomtól? — mondta a jegyző a bírónak, mikor már jócskát hátuk mögött hagyták a bittsei várat.

— Én vagyok a város esze . . . Tudom én, hogy mit csináltam, mikor az asszony szobája elé állítottam azt a négy léhűtőt. Nem bíztam én annyit se bennük, mint a körmöm mocska. De az asszony-

nak se hiszek vakon — dünnyögte sunyi mosollyal a bíró.

— Hát akkor minek a fenének kellett az ajtó elé a testőrség?

— Hogy becsapjam velök a grófot. Ő biztosra vette, hogy Ankica abban a szobában alszik, amelyik előtt a darabontok istorázsáltak és ha le nem veri a bor, hát a szent se akadályozta volna meg, hogy rája ne törje az asszonyra az ajtót. Pedig nem talált volna ott üres nyoszolyánál egyebet.

— Hogyhogy? Hát az asszony?

— Az asszonyt még naplemente előtt átszöktetem az én szobámba és csak csalafintaságból állítottam a négy dárdás legényt az üres szoba elé.

— Nagy selma kend, bíró uram — felelte a nótárius és könyökével oldalba bökte a gólyanyakú Erhárdot.

Éppen derekára érett az ősz, mikor hazaérkeztek Korponára; alig győztek válaszolni a kíváncsi kérdésekre.

— Volt-e nagy trakta a nádornál? — érdeklődött a potyaleső Bunztzig szenátor.

— Trakta? Volt bizony elég nagy. Hárman ülünk az asztalnál, én, meg a gróf, meg a nótárius és hármunkra jutott mindössze egy sovány szunyogcomb — mormogta kedvetlenül a bíró.

Ankicának azonban csöppecskét se ártott meg a hosszú utazás, mert a következő esztendőben, ép-

pen pirosodott a cseresznye, mikor két fiúgyermeket szült.

— A gazemberek, az ördöglelkűek! Mégis aligha be nem csaptak éngemet ott a várban a négy darabontok . . . Az epe öntse el őket — tűnődött a gólyanyakú bíró, mikor keresztelőre vitték a pufók ikreket.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A NYIR HOMOKJÁN

Az áprilisi Nap melegétől pattognak a rügyek; gőzölnek, páráznak, nyiladoznak a mezők. A Szamos mellékén lakó magyarok azt mondják, hogy áprilisban tőgyelnek a fák. Az ősgermánok meg azt tartották, hogy áprilisban van a Föld és a Víz nászéjszakája.

A tocsogókat a szellők megszikkasztják és zöldre zsendül a nádberek. A káka, a gyékény és a szittyó erőre kap és sűrűsödik a réti sumár.

A Szamosról elúszott a jég; a gyalomháló pedig a pitarra akasztódik, mert nemsokára kezdődik a halivás és ilyenkor nem szabad a halakat bántani. Eleget zavarták őket a télen. Hát áprilisban jóformán vége a halfogásnak a Szamos mellett. E helyett aztán vetegetnek, boronálnak, nyesegetnek, ojtogatnak és hernyókáznak a pógárok.

Áprilisban már a répaverem és a krumpliverem némely helyütt üres szokott lenni és a szegény ember tehénkéje szomorúan tapasztalja, hogy fujnak a bőjti szellők . . .

Kökénybimbózáskor bizony csüggedt a falu.

A teleki fiatal tiszteletes levelet kapott a szatmári banktól, hogy megszavazták részére a nagy váltókölcsönt, a száz koronát.

Úgy vélekedett, hogy személyesen veszi fel a pénzt a városban. Hát fuvaros után nézett a faluban. Ám a lovakra most szükség lévén kint a tagon: egyik gazda se vállal fuvart; ha csak a vén Tatorján Palya nem vállal.

Esteledett. Az udvarokon az ülőre készülő baromfiak kárítottak; egy-egy fecskehasú malac is ólálkodott még a vályuk körül. A züllött boglyák olyan bágyadtan meredtek a borzas házak között, mint a koplaló ember szeme. Régi hollandiai olajképek jutnak az ember eszébe, mikor így este ezt a suta falut nézi. Furcsa falvak ezek a szatmári Nyír táján barunuló kis falvak . . . Széchenyi Könyvtár

Egy vénasszony álldogál a Tatorjánék pitarán és bámulja a szürkületet. Az arca olyan, mint a rothadó alma; vörös szemhéjai alól vízcsöppök serkedeznek a penészes bőrére. A sövénykapun egy bocskoros legény két girhes lovacskát terel maga előtt gyepelőszáron az udvarra. A vénasszony a Tatorján Pál felesége, a legény pedig a fia.

— A Palya bácsival szeretnék beszélni, néném — mondja a pap.

— Óvéle most nem igen lehet beszélni — motyog a szüle.

— Nincsen itthon?

— Itthon ő.

— Tán beteg?

— Beteg is, nem is . . . Másállapotban van.

— Másállapotban? — mosolyog a pap.

— Abban ám. Másállapotban . . . Az imént gyött haza a kocsmából, hát megkövetem a tiszteletes urat, most alszik a vén gazember a suton.

— Vagyis berugott az öreg . . .

— Olyanformán vagyon.

— Tán mégis föl lehetne kelteni? Szatmárra akarnék menni. Fuvar kéne.

A vénasszony megélénkült.

— Fuhar kéne, gyöngyöm? — mormogott. — Hájszen arról lehet beszélni. De hogy éppen Szatmárra? . . . Muszáj éppen Szatmárra?

— Ott van dalgam.

— A kánya vágja meg a dógát, tiszteletes uram. Oda nem mén szívesen a Palya . . . Szatmárra nem mén örömet.

— Miért?

— Hm . . . A fene . . . Teccik tudni, amióta kiszabadult abból a kis lóbajból.

— Lóbaja is volt az öregnek? — kacag a pap. — Furcsa betegség lehet az a lóbaj. Még sose hallottam a híret.

— Teccik tudni, vagy három esztendeje, hogy a kaplonyi barátok istállójából elveszett egy deres csikó; aztán a manó is jobban tudja, hogyan vótt:

elég az, hogy azt a bitang állatot a mi istállónkban találták meg a csöndérek . . . Hát emiatt a kis lóbaj miatt vótt az emberem Szatmáron . . . Hat hónapig vótt oda . . .

— Mással is megesik a baj, néném.

— Mikor fiatal vótt, a törvény se tudott véle kibánni. Eccer puszta csóréra vetköztették a csöndérek, úgy vallatták. A tizenkét göboly már akkor bent vótt az ecsedi lápon . . . No, azért maradt még a Károlyi gorófnak is jóegynéhány göbölye . . . Tessen csak begyönni a kis szeginsigünkbe tiszteletes uram, majd fölcibálom a sutról a galambomat.

Az öreg Tatorján Palya valahogyan fölneszelt a beszélgetésre. Kitámolygott a pitarra a pap elé. Ősz fürtjei varkocsban lengedeztek a füle mellett; a tarkóján pedig görbefesű szorította le a hajcsomót. Zsires varjúalapját a kezében forgatta.

— Szatmárra kék menni? — morran ásítva a papra.

— Oda — feleli ez.

— Maj megnézem elsőbbet a lovakat, azután beszélhessünk róla. Mára egész nap hengeröltek a rozsvetésen. Ámbátor a Daru meg a Kati futós, magabirós két jószág. Nekifutnak azok a felhőnek is. Egy etetéssel gyepelőzés nélkül beérünk Szatmárra . . . Sillyedjen el a helyén!

A lovak a csűrben voltak. Szecskát örölgettek a pudvás fogaikkal.

— Miért nem köti inkább istállóba a szegény párákat? — mondja a pap.

— Istállóba? Hogy a pokolba kötném istállóba, mikor nincsen istálló? Nem kell önékik istálló. A farkasordítós telet is itt a szellős csűrben húzták ki, aztán mégsem tuggyák, hogy mi a heptike. Olyan frissek, mint a májusi sóska.

— Hát jól van, Palya bátyó — mosolyog a tiszteletes — akkor még éjfél tájban indulunk. De úgy gondolom, hogy indulás előtt tanácsos lesz a lovakat a kovácshoz vezetni, hogy nincsen-e a patkóban hiba?

— Mit pergyikál a tiszteletes úr, mikor most nem vagyunk a szentegyházban? — dohog a vén paraszt. — Köll a lovakra patkó? . . . Ha a lúra patkó kék, mán az Uristen is patkóstul teremtette vón a lovat.

— Hát a szerszám rendben-e?

— Szerszám? Nem vagyok én szatmári pispek, hogy ezüstös szerszámba fogjam a lovaimat. Az én lovaim a kenderhámban is úgy vágatnak, mintha malomkövek vónának a lábaikon.

Oszipov, a varga, a szomszéd udvarról hallgatta a beszélgetést. Valamikor régen a torontáli Besse-nyőről szakadt ide a nyíri faluba az öreg bolgár. Hallgatta a beszélgetést, aztán átszólt:

— Szatmárra mén a tiszteletes úr?

— Oda ám, Oszipov bácsi. Szatmárra mék -- felel a pap.

— Hm. Talpbőrt kéne venni . . . Én is elmennék Szatmárra, ha elvinne a tiszteletes úr.

— Miért ne? Csak győjön. Legalább szóval tartjuk egymást az úton — kedélyeskedik a tiszteletes.

E közben a vén Tatorjánné a kapuban egy fiatal özvegy menyecskével találkozott. Elmondja néki az ujságot, hogy a pap az éjszaka Szatmárra megyen.

A menyecske is megállítja a papot:

— Hallom, hogy Szatmárra . . .

— Oda bizony, violám — szól a pap.

— Mondok, én is pótolnék pár hatost a fuharba, ha fölvenne a tiszteletes úr. A gyámi uraknál van ügyem — dadog pirulva a menyecske.

— Lesz hely a maga számára is a szekéren. Ha a lovasgazda nem ellenzi, én nem ellenzem — hátrítja a pap.

A vén Tatorján rákacsint a tiszteletesre.

— Minek ellenkeznék? — dörmögi aztán huncut vigyorgással. — Megfér ő a tiszteletes urammal a hátulso ülésen. Megférnek biz ott, ha szépen összebujnak.

Éjfélkor hát elindultak. Az öreg Tatorján nyakába kanyarította a károlyi fürtösgubát. A varga a gazda mellé férközött, a menyecske pedig a tiszteletes mellé húzódott. (Mind a ketten elérték a sallangos bundában.)

Pislákolt a holdfény, hát nem volt az út miatt

hiba. Nemsokára aztán egy fekete felhő tolakodott a Hold elé és olyan vaksötét lett, hogy a lovakat se lehetett látni.

Mindazonáltal türhetőnek találták az utazást. A varga egy ötliteres csobolyát hozott magával, amelyik színig volt diószegivel. Ő és a gazda hát beszélgettek és iddogáltak. Mivel pedig a levegő hűvös volt, Tatorján a löcsre akasztotta a gyepelőt, kezeit pedig a guba alá dugta, gondolván: okos állat a ló, ismeri az utat a ló . . . A tiszteletes úr is csak dünyögött, nevetgélt a menyecskevel.

Távrolról néha kutyaugatást és egy-egy kukorékolást lehetett hallani. A Kraszna folyó környékéről pedig olyan szörtyögés és hápogás hallatszott, mintha boszorkányok tartanának lakozást a határ nélkül való páskumon. (Alighanem tűzokok nászéjszakáztak a vízparton.)

A ballagó paripák a zajra megtorpantak.

— Aha! Tekintget a Kati! A ló is érzi a tavaszt ... A ló is nézdel ilyenkor a levegőben . . . Keresi a párját — dörmög a vén Tatorján és egyet ránt a gyepelőszáron.

A két táltos csak cammogott a nyikorgó szekérrel.

Mendegélés közben a szekér hirtelen nagyot rogyyanik, aztán gurul lefelé.

— Uramatyám! — rikkantja a menyecske — most a pokol fenekére pottyantunk.

— Semmi a no! — morgott Tatorján gazda — a vasúttal is esik néha galyiba.

— De hát hol vagyunk? — zsörtölődik a pap.

— Valahol csak vagyunk, tiszteletes uram — feleli a vénember.

— Ni csak, ha jól látok, amott a közelben valami urasági kastély van — szólt közbe a varga — talán mennénk oda.

Tatorján szót fogad és a kastély felé gyepelőzi a lovakat. Csak mikor a kastélyhoz értek, látták, hogy az voltaképpen egy düledező juhakol.

— Itt megéjszakázunk. Nemsokára ugyis hajnal lesz, aztán világossal folytatjuk majd az utat . . . Persze, persze, a lovak a kocsiútról betévedtek a semlyékre — motyogott az öreg és rágyujtott.

*

A Nap lilaszínű sugaraival a pusztának öblözött. Már látszottak a távoli tanyák kazlai. A mezei uton szekerek döcögtek.

— Tiszteletes uram, hajnalodik ám a pusztán! — kurjantotta a szalmából a vén fuvaros. — Mán látom az ecsedi templom tornyán az aranykokast.

— Akár vissza is fordulhat kend Teleki felé. Ugyse érünk kellő időre Szatmárra — boszankodott a pap.

— Magam se bánom, ha visszafordítjuk a szekértengölyt — vigyorogta kócos bajusza alól a vénem-

ber. — Mert baj esett: a Daru meg a Kati irányt tévesztettek, dél helyett északra váltottak. Szatmár helyett Beregszász felé mentek.

A barkázó fűzek ágait himbálta a szellő . . . A határ peremén piros fények lobogtak. Távrolról gulyakolomp hangja úszott a párákon . . . Hajnalodik a Nyíren.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

KÉT GÉNIE

A felhőjárta javorniki hegyekre már rátette fehér sipkáját a Tél. A Vág kezdett zajlani; zöldes árja harsogva futotta meg a partokat. Október eleje volt még és máris olyan hidegre fordult az idő, hogy a messzeomló szürkességben varjút sem lehetett látni. Csak egy északi vendég — a szürkésas — libegett a kísértetes hricsói romok fölött.

Lapatyuk bácsi a viskója pitarában üldögél. Bodrókásan petyegtetli a levegőbe a kurtaszárú zápekatyka füstjét és azon gondolkodik, hogy a juhhúsos kása mégis csak jobb éték, mint a sült tök vagy a zsirtalan görhemálé.

— Dicsértessék a Jézus neve. Mi'csinál, Fero bátyám? — kiált rája a szomszéd udvarról a ludmellű Odrobonyák.

— Mi'csinálnék? Semmit. Nyelem az éhkoppot.

— Van egy félmarok dohányja?

— Dohány? Én csak laskára metszett krumpli-levellet dohányzok. Ugy megdagadt tőle a nyelvem, hogy alig fér el a számban. Dohány? . . . Azt is elfelejtettem már, hogy milyen ize van a trafiknak.

— Ez a háború . . . Ez a háború . . . Én tudnék

dohányt szerezni — mondja halkán Odrobonyák és átcammog a jégvártyás sáron.

— Ha tud, hát szerezzen.

— Egymagam röstellek utána járni, de ha Fero bátyám is társul szegődik, egy héten belül lesz trafik.

— Lesz?

— Bemegyünk Bicsére. Veszünk öt-öt liter borovicskát, aztán elvisszük Pestre. Literenként ötven koronáért adjuk el és akár ezer pakli trafikot vehetünk.

— Borovicskát? Bolond beszéd. Hol kapunk most borovicskát? A finánc megtiltotta a főzést. Támassza fel Jézus a végítélet napján, de vakon! . . . Megtiltotta . . .

— Csak bizza rám, Lapatyuk szomszéd. Én majd kimódolom a dolgot. A patikában veszünk eszencet, az Ájzig meg ad spirituszt, aztán kész a finom trencséni borovicska. Holnap reggel hátára köt kend is egy ötliteres fonottüveget, aztán a vasut majd elvisz bennünket Pestre.

— A dolgom felől mehetek.

— Nem fogja megbánni. Ott csupa lakodalom az élet, ott a Pestben. Strudli, pecsenka, táskaleves, kuflót . . .

— És dohány. Holnap reggel hát megyünk Bicsére — mondta Lapatyuk és szemén törülve magát ingujjával, Istennek ajánlotta a szomszédot.

A ludmellű Odrobonyák — lévén iszontató tálimentomos férfiú — Bicsén megvásárolta az eszen-

ciákat, úgyszintén az öt-öt liter borszeszt és mihamar elkészült a hamisítatlan trencsényi fenyőpálinka.

A két szomszéd a drága teherrel kora reggel ült vonatra.

— Hopp, nehogy elfelejtsem, szomszéd, ha az úton megszomjaznánk, nem iszunk ám a restellációs korcsmákban, mert ezek drágán árulják a pálenut; majd egymástól fogunk venni, hogy a pénzcseke köztünk maradjon — tanácsolta Odrobenyák.

— Jól van. Egymástól veszünk — hagyta helyben Lapatyuk bácsi.

Alig utaztak egy órácskát, így szól Odrobenyák szomszéd:

— Isten ne vegye rossz réven, én szomjas vagyok. Szinte betorkollott a gégém. Itt van egy pohárka a tarisznyámban, töltsé tele, szomszéd, egy koronáért az üvegjéből.

— Szívesen, szomszéd — felelte Lapatyuk bácsi. — A szomjas emberre még a kutya se csahint rája. Ide hát a koronácskát az italért.

— Tessék! — morogta csöndesen Odrobenyák és átadta a koronát, mire az öreg Lapatyuk színültig töltötte a poharat.

A ludmellű Odrobenyák belső részeit úgy megjárta a szesz, hogy tüstént könybe lábadt a szeme.

Meg is irigyelte az élvezetet Lapatyuk bácsi és előkotorászva az imént kapott ezüstkoronát a halina

zsebéből, vigyorogva böki oldalba a szomszédot:

— Nékem is ihatnékom van. Itt a korona, töltse meg a pohárkát, szomszéd!

Galántán szálltak a vonatról. Itt elővevődött a tarisznyából a zabkenyér és a rézkarikás bicsok.

— Mielőtt ennénk, először is igyunk, Lapatyuk szomszéd, mert ha teletömjük magunkat kenyérral, nem marad hely a borovicska számára — indítványozta Odrobonyák.

— Jól beszél, szomszéd — hagyta helyben Lapatyuk bácsi.

— Itt a korona. Töltse meg a poharamat.

— Töltöm, szomszéd, töltöm. Adja Isten kedves italára — mondta az öreg, mikor Odrobonyák behomlította az itókát.

Lapatyuk el sem tette az ezüstkoronát, hanem csakhamar visszaadta Odrobonyáknak.

— Étvágycsinálónak én is leküldenék egy porciót, ha sziveskednék szomszéd.

— Jó szívvel, Lapatyuk szomszéd — mondta Odrobonyák, aztán meglöltötte a kupicácskát és kenyerezni kezdtek.

Már borult az alkony, mikor Budapest felé közeledett a vonatjuk.

Odrobonyák fiatalabb éveiben drótos volt. Mint afféle drotár, a sok vándorlás alatt minden ebhájjal megkenekedett. Tudta, hogy a pesti állomáson finán-

cok vizsgálják az utasok csomagjait. Egy kisebb állomáson hát azzal a szándékkal szálltak le a vonatról, hogy gyalog és kerülő úton fogják majd becsempészni a fenyővizet a városba.

Amint billegnek-ballagnak, egy elhagyatott boltgártanyára bukkantak.

— Itt meghálunk, Lapatyuk szomszéd és majd reggel megyünk Budapestre — rendelkezett Odrobonyák.

— Jól beszél, szomszéd — felelte Lapatyuk és beléptek a tanyára.

Rideg volt ugyan a vesszőből és sárból tákolt viskó, nem volt benne sipkemence, fonóasszonyok se beszélgettek, de legalább fedél alatt volt a két szomszéd.

Összebujtak. Összekapaszkodtak a rothadt szalmán, mint a mesebeli csuka meg a róka és hogy jobban teljék az idő: Odrobonyák mesélt Moszkváról, Párisról, sőt még Amerikáról is: mert annakidején bejárta nemcsak az óvilágot, de az újat is.

Közben az ezüstkoronát hol Odrobonyák szorongatta a markában, hol meg a Lapatyuk szomszédéba vándorolt. Annyi bizonyos, hogy nem melegedett meg egyiknél sem a korona.

Éjfél lehetett, mikor Odrobonyák kifogyott a mesékből. Ásított. A vén Lapatyuk sem tudta már a pilláit nyitva tartani.

— Hm . . . Az ital mintha elgyalázott volna bennünket. Aludjunk egyet, szomszéd — tanácsolta Odrobenyák.

— A Jézus nevében hát szunnyadjunk — felelte Lapatyuk és összehúzták magukat a halina alatt.

Néhány perc múlva már horkoltak és sok-sok pénzzel meg dohánnyal álmodtak.

Másnap reggel fölébredve, Odrobenyák előkészületeket tett az indulásra.

— Ejnye, ejnye, de könnyű az üvegem — állapította meg, mikor hátára kapcsolta a tarisznyát.

— Az enyém szintén könnyű. Mintha üres volna — morogta Lapatyuk is.

— Hová lett a borovicska?

— Hová lett volna? Megittuk. Hanem ilyen csudát még nem láttam, szomszéd: eladtam kendnek a borovicskámát és még sincsen pénzem.

— Nekem sincsen és az én üvegem is üres. Hogyan lehet ez? Pedig mindannyiszor megfizettük a koronát, valahányszor italt vettünk egymástól.

— És most mi' csinálunk, szomszéd?

— Mit? Szépen visszamegyünk Hricsóra.

— Gyalog?

— Három napon belül otthon leszünk.

— Jajaj! Ugy érzem magamat, mint az ecceri kutya, aki megnyalta a vasgerebent. De ha már így van, forduljunk is vissza, szomszéd — nyögdcisélte a vén Lapatyuk, akinek fejéből szintén nem pattant ki

a titok, hogy mindig egy és ugyanazon koronával fizettek egymásnak.

Addig-addig tanakodtak az úton, míg végre ki-sütötték, hogy bizonyosan a fekete kecskén nyargaló tátospap keze lehet a dologban. Mert a tátospap nagy huncut, aki nem tizenkét, hanem tizenhárom iskolát tanul végig és ért a varázslók mesterségéhez is.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A LUMPOK PÁTRONUSA

Mikor Balkay Zsigát eltemették, a vármegye fő-
ügyésze felolvasta két fia előtt a testamentomot: A
földbirtokom egyenlő arányban a két fiamé. Gránát-
köves mentekötőm és vertezüstből készült kardom és
kék selyemmentém a Jónás fiamé. A Ringen levő
házamat testálok a minorita-szerzetnek, mondjanak
a barátok léleküdvömért száz misét. A rubinköves
gyűrűm az Ignác fiamé. A négy tinó detto a két
fiamé. A koldusoknak és a budai mozsikásoknak szin-
tén testálok száz-száz ezüstpénzt, hogy ők is elmond-
ják felőlem, hogy az adakozó ember kedves ember . .
Egyebekben áldassék az én Jézusom, aki szent vé-
révé változtatta a borocskát. Amen.

A két jogutód megjegyzés nélkül vette tudomá-
sul a végrendelet intézkedéseit. A főfiskárius azon-
ban nem állhatta meg, hogy valamit ne morogjon,
mikor táskájába zárta a diósgyőri papirra írt
okiratot.

— Mi a csuda ütött boldogult Zsiga barátomhoz,
hogy az emeletes házacsát a barátokra testálta? —
morgott a főfiskárius. — Száz mise! Másnak elég egy
mise is, hogy a pokolból besétálhasson a lelke a

mennyek országába, őneki meg száz misére van szüksége. Jómadár lehetett az én szegény Zsiga komám.

— Ő volt a lumpok pátrónusa — mondta Jónás, az idősebb Balkay. — A selmeci borpincében egyszer három akó tokaji borban feresztett meg egy vereshajú cseh hajadont és hamis makaón elnyert a kamaragróftól ezer körmöcít. És egyebek is vannak a rováson; példának akáért, őkigyelme szöktette meg anno eodem a prépost húgocskáját is. Tehát okvetlen szükség van a száz misécskére.

— Igen ám, de hogyan osztozkodunk meg a négy tinón?! — töprengett az ifjabbik Balkay, az Ignác, aki egészen az apjára ütött, mert szerette a mozsikás cigányokat, úgyszintén a borocskára és a fiatal nőcskékre sem haragudott. (Apja után ő lett a lumpok pátrónusa.)

A négy tinó tehát szeget ütött a két utód fejébe. Tudniillik két tinó egérszőrű volt, a másik kettő meg héjaszőrű. No már most, kié legyen a két egérszőrű és kié a két héjaszőrű? Talán úgy lehetne a problémát megoldani, hogy az egyik egérszőrű és az egyik héjaszőrű a Jónásé lesz; a másik egérszőrüt és a másik héjaszőrüt pedig az Ignác úrfi kapja. Úgyvagy ám, de a világ kinevetné akár Jónást, akár Ignácot, ha egy egérszőrű és egy héjaszőrű tinót fognának egymás mellé a járomba. Vagyis nem marad más megoldás, mint a két-két hasonlószerű állatot párben választani. De kit illet meg a választás joga?

— Én vagyok a vénebbik, tehát én választok — mondta Jónás úrfi.

— Te ugyanis többet kaptál, mint én, ergo méltányos, hogy az ökrökben enyém az elsőség. Én a héjaszörűeket igénylem — felelte Ignác úrfi.

— Én is a héjaszörűeket igénylem — dacoskodott a sovány Jónás.

— Hát legyen per a tinókból, mondjon ítéletet a törvényszék — mordult fel a potrohos Ignác és mikor kiment a szobából, becsapta maga után az ajtót.

Az első dolga ezek után az volt Ignácnak, hogy egy rozsnyói görög boltostól fölvelt kölcsönképpen ezer sájnforintokat. A pénz a perköltségre kellett, mert a fiskárius addig nem nyul a pennához, míg kalamárisa alá nem dug az ember egy kis tintára való költséget.

Az ezer forintot a csizmaszárba csúsztatta Ignác, aztán bement az Aranypostakürtbe ebédelni. Néhány gömöri kurtanemes kucorgott a gerendás szobában. Szalonnáztak. Öt-hat cigány meg a másik sarokban kucorgott és gyantázták a vonókat.

— Hej ténsasszonykám, süttessen csak egy kappankát a számomra! — kiáltotta Ignác a fogadósnéra.

Az asszonyság végignézett a potrohos emberkén. Kuglófhoz hasonló, bélelt bársonysipka volt a fején és a kopott sipka alól hosszú haj fityegett. A vállára pedig háromgallérú köpönyeg volt terítve. A köpö-

nyeg is lehetett százesztendős, mert opálszínt játszott, mikor a napfény rászolgált. Hanem a csizmáján gombos ezüstsarkantyú volt, ámbár a csizmák sarkai ferdék voltak.

— Talán kukoricaganca is jó lesz a kend agyarára — mondta az asszony, mikor szemre kapta Ignác urat.

— Drága a kappan? Fizetem én az árát. A rossz üsse meg az asszonyt, ide nézzen! — förmedt Ignác a nőre és a csizmaszárból előhúzta az ezer sájnforintot.

Bezzeg rohant a fogadósné a konyhára és nem-sokára már lehetett hallani, hogy sistereg a kappan a szilfanyárson.

A piszeorrú Lestár Laji, a banda primása, alázatosan hunyorgatott Ignácra, aki elé gólyanyakú pintesben tett bort a fogadósné.

— Hej, hadd szóljék, hadd szóljék, zsebemben a tallér, én vagyok Gemberben ihajja, az első gavallér! Igaz a! — nünürikélte a mozsikások felé csendes tempóban Ignác és kinyújtotta lábait az asztal alatt, a háromgalléros köpönyeget pedig szegre akasztotta.

A kurtanemesek kezdetben csak nézték a furcsa emberkét. Pipáltak és a füstöt az Ignác felé fújták. A potrohos Ignác úr azonban nem vette zokon a tréfát, hanem megtöltötte a poharát, felállott és az Istennel éltette a bocskoros kompániát.

— Jézusuccse, derék legényke az úr — viszo-

nozták barátsággal a barátságot a gömöriek és odaültek Ignác mellé.

Nem lehet tudni, hogy hány napig dőzsöltek, amelynek mégis csak az lett a vége, hogy a fogadós bizony kidobta Ignácot a vendégszobából. Azonban meg kell említeni, hogy a kidobás csak akkor következett be, mikor már az utolsó sájnforint is lobotvetett.

A görög kufár adott megint ezer forintot és a pénzzel sietett is Ignác Budára, hogy a fiskáriussal megindíttassa a tinópert.

A per hát folydogált. Évekig húzódott, miközben a négy tinó bőréből csizmákat csináltak a huszároknak. Az első fórum végre ítéletet hozott és a primogenitura jogán Jónás nyerte meg a pert, vagyis ő neki ítélték oda a héjaszórú tinókat.

— Majd megnyerem a hétszemélyes táblán, amit a törvényszéken elvesztettem — legyintett kezével Ignác úr és a tizedik ezer forintocskát fölvéve kölcsönképpen a rozсныói izmaelitától, áttette lakását Budára, hogy személyesen járjon el a perben a szepetmvireknél.

Akkor az Alvintzy-gyalogezred volt helyőrségben Budán. A budai és a pesti asszonyok és hajadonok rettentő módon keresték kedvüket a vitéz regiment fehérbluzos, kéknadrágos fiainak.

A potrohos Ignác is megkedvelte a mulatós Alvintzy-bakákat. Éjjel-nappal velük komázott. Folyt

a rácürmös a budai korcsmákban és a feketekávé a Zrinyiben.

Hanem mikor a tizenhetedik ezer forintocskát is legubázta az asztalra a rozsnjó görög, kereken kijelentette Ignác előtt, hogy többet nem ad, mert nem bírja a terhet a földilletmény.

— Ebadta, pedig most kellene ám valósággal a pénz! Megyek Ferenc császárhoz Bécsbe, audienciára a tinók dolgában. Új cylinder-kalapra és egy fehér nyakkendőre lenne szükségem — könyörgött Ignác úr a görögnél.

— No, bezzeg sír-rí kend, mint a gyerek, mikor fogzásban van. Jó, hát adok még ötszáz sájpguldnit, de lelkemuccse, ez az utolsó ráta — morgott a görög és leszámolta a pénzt aranyban az asztalra.

Ignác tüstént fuvarost fogadott Budán, a rezesorrú Krisztiánt és elindultak Bécsbe a császárhoz.

Pozsonyig el is jutottak baj nélkül. Hanem Pozsonyban megfeneklettek. Éppen őszre járt az idő, mikor késő este beértek Pozsonyba a Goldene Einbildung nevű vendégfogadóba, amelyik akkor a szépségéről híres Arzénia asszonyságé volt.

Az ötszáz forintból négyszáz még ott volt a csizmaszárban. És az új cylinder meg a fehér nyakra való is készen volt már egy skatulyában; Ignác úr tehát megeresztette a bankócédulákat a vendégfogadóban.

Mikor nyolc nap multán az utolsó arany is felvál-

tódott, Arzénia csipőre rakta a kezét, megállott a potrohos Ignác úr előtt és alig tudott a nevetéstől beszélni.

— Karcsú vagy Nácikám, mint a fűzfatuskó. Eriggy a fenébe — mondta az asszonyság, aztán kituszkolta a lovagot az ajtón és utána dobta az iskátulát is, amelyikben a cylinder és a nyakravaló volt.

— Emlékezetemben aranyfonálként fogsz végighúzódni, ó Arzénia — nyögte Ignác úr és gyalog folytatta az útját Bécsnek, mert a gazember Krisztián időközben megszökött a vendéglőből.

Hogy mit végzett Ignác úr a császárnál, azt voltaképpen nem lehet tudni. Ő ugyan azt mondta, hogy a felség kilátásba helyezte számára, hogy a hétszemélyes táblánál folyó tinóper iratait ellátandja a legfelsőbb kézjeggyel, de tekintettel arra, hogy Ignác csak akkor mondott igazat, mikor elfelejtett hazudni: a császári audienciáról szóló fecsegéseit sem lehet készpénznek venni.

Ezentúl aztán Buda és Bécs között állandóan úton volt egy ágrólszakadt vén csavargó. Vállán rongyokban lógott a háromgalléros köpönyeg; a cylinderkalapja is borzas volt, a fehér nyakravaló is megfeketedett. Hanem a köpönyeg zsebjei tele voltak irományokkal.

Szegény Ignác, éppen húsz évig kóborolt Budáról Bécsbe és Bécsből Budára. Már Ferenc császár is meghalt, de ő még mindig vándorolt az országúton.

— Gyalog megyek, de azért felszámítom a kamarillának az utiköltséget. Nemesember vagyok, tehát engem négylovas batár illet meg és immár száz-ezer forintommal tartozik fuvar fejében a kamarilla — mondogatta a falusi házikókban a parasztnak, ahová a disznótoros alkalmatosságok idején be-betért pihenni.

Valahol a Bakonyban járt éppen, mikor elnyomta a hóvihar. Leült egy tölgy alá és nézte a hópelyheket. A pillái lezáródtak. Elaludt és a hó betakarta bundával, hogy ne fázzék a vén csavargó.

— Utolérte a halál, nem jár többé szájába a leveses kanál — dörmögte a sírásó, mikor ráhúzta az utolsó hantot a sírjára.

FERKE BÁ' MINT PROFESSZOR

A vén Kampó Benedek geográfiája szerint a tokaji Kopasztető a világ közepe.

Talán önzés váltotta ki a vén szőlőpásztorból ezt a furcsa megállapítást, mert az ő füstös kunyhója éppen a Kopasztető ligetes homlokán roskadozik vagy félszáz év óta.

Ósi szittyaszokáshoz képest keletnek van fordulva a fecskefarkú zsuppal fedett palotácska és a horogfáin meg a tömött fal korcaiból kiálló szegeken csüvespaprika, fosztott tengeri, csomóba kötött aszottfüvecskék, tarisznya, fejsze, bogrács és miegyéb eféle hasznos háziszter látható. A kunyhó előtt a fűrészelőbak, a dagasztóláb, a tyúkborító, a kutyaól, meg a baromfiketrec pedig arról tanuskodik, hogy Kampóék célszerű gazdálkodást is folytatnak.

A kunyhó előtt létezik az ágasbogas csőszfa is, akire ha felkapaszkodik az ember, maga előtt látja a Bodrogot, a Tiszát, az egész tokaji hegyláncot a Sátorhegygel, az égbe szakadó Alföldet, a kékellő szálerdőket, a napfényen csillogó tornyokat és azt a millió meg billió borágot, a bodorodó venyigéket, amelyek a világ legislegelső borát levelik.

Ilyen fejedelmi panorámát bizony nem adott mindenkinek a Sors keze, csak az öreg Kampó Benedeknek, magának.

Ott ül most is a kunyhó faránál. Pipálgat és a göndörödő füstökbe belefonja a gondolatait: mikor ő negyvennyolcban Lehel-huszárrá lett, aztán később Kossuth-legionista Olaszországban.

— Az istenfáját, ott volt ám jó dolgunk, Taljánországban! Galuskát is főztünk volna, ha túrónk lett volna, de lisztünk nem volt, zsírnak meg szinevilágát se láttuk és olyan kemény paszulyt habartak a taljánmenyecskék, hogy a tót a bocskorával is átmehetett volna rajta — fűzdögéli egymás után az emlékeket és ügyet se vet a feleségére, aki egy kormos cseréplábasban szilvalekvárt kever hosszúnyelű fakanállal a pitar könyöklőjén.

Benedek szereti a lekváros derelyét; az asszony hát lekvárt főz télire.

A meredek gyalogösvényen egy kócos, rongyos vénember törtet fölfelé. Csupa cafat, csupa rongy. Százéves irhakucsma a fején, ezeréves fürtösguba a vállán.

Alig-alig vesz lélekzetet, mikor nyomakodik fölfelé a köves kapaszkodókon. A tüdőjében hát nem lehet hiba. Az inai sem rogyadoznak, pedig már régen lelegelték a cserebogarak a hajszálakat a fejebübjéről. Akkor tán még a kövek is lágyak voltak, mikor

az ő feresztővizét kiöntötte a bábaasszony a tekenőből.

Hát bizony nem mai legényke a Ferke bá', ékit egykor Asszonyos-Répa Ferkének hijtak vala a Hegyalján. Dali ember volt ő még ötvenéves korában is; sok tyúkot, kácsát és kalácsot sütögettek neki valaha titokban a Bodroglközön a balkörmű fiatal asszonyok.

Most maga sem tudja, hogy miből él, csak él. Vadkihallgató? Orvvadász? Orvhalász? A fene tudja. Az bizonyos, hogy ami mozdítható éppen a keze ügyébe esik: az nem marad a helyén. Elragasztja. Ha egyéb nem akad, a baromfit sem veti meg.

— 'Stej jónapot, Bence bátyám! — mondja, mikor a kunyhóhoz ért.

Kampó Benedek nem felel; csak úgy fogadja a köszöntést, hogy ujjával megpöcinti a kalapja karmáját.

— Mit búsul kend? Maholnap vége a szüretnek, aztán bekötheti kend magát télire, mint a pók — folytatja Répa Ferke és szépen odakushad a szőlőpásztor mellé a fosztásba.

— Elég búsulni valóm van, Ferke öcsém — mondja egy jó félóra mulva Kampó Benedek. — Ma délelőtt odalent voltam a faluban. Éppen akkor dobolta a kisbíró faluszerte, hogy aki írni és olvasni tud, az menjen a faluházára íráspróbára, Mert aki tud

írni, olvasni, az az új törvény szerint választópolgár lesz. Annak voksa lesz.

— Annyi baj legyen, Bence bátyám! Az ország eddig is megvolt a mi voksunk nélkül. Eztán is meglesz, ha meglesz.

— Éppen emiatt vagyok én most fejtörődelemben. Ha tudnék írni, olvasni, most én is szavalhatnék a követre. Bőghetnékem van, mint a zálogos tehénnek, ha visszagondolok a gyereki időmre.

— Akkor bizony ritka volt mifelénk a deáki tudomány, Bence bátyám. Nem igen tanították az embert az abécére, meg az ámboláncra . . . Hanem azért én mégis megtanultam a bötűvetést meg az olvasást.

— Meg ám, megtanultad, Ferke öcsém, de Illaván. Tíz évig tanultál Illaván. Egy papnak is elég volna ennyi idő a tanulásból.

— No-no, ami volt, volt. Régen volt. Én nem születtem vicispánnak. Én bizony elhajtottam a tinót meg a csikót annakidején. Eccer-másszor a pincéket is kinyitottam kulcs nélkül. De lássa kiémed, meg is tanultam az írást és az olvasást. És kiémedet is megtanítom, ha ád egy pakli duhánt iskolapénz gyanánt.

Kampó Bence mérgesen pislantott a rongyos naplopóra. Izgett, mozgott és már-már fölkel a fosztásról, hogy otthagyja a csavargót, aztán mégis csak a helyén maradt.

— Te akarsz engem megtanítani írni, olvasni? Te? — förmedt haragosan Ferkére.

— Egy pakli duhányért megoktatom kiémedet — erősködött Ferke bá'. — Nem kerül csak egy minutába és úgy ír, olvas kiémed, mint a vízfolyás.

— Hazudsz, Ferke! Ahol a cigánykodást mérik, ott néked dufla mértékkel mértek. Hogy lehetne egy minutom alatt megtanulni az irományi tudománt?

— Az ég roggyék rám, ha hazudok, Bence bátyám. Ide azzal a duhánnyal és egy minutom alatt úgy ír és olvas kiémed, hogy akár elmehet kiémed Ujhelyre pihárista professzornak.

— No Ferke, a varjak böngésszenek a koponyádon, hát mindössze is csak egy pakli duhányom van, azt is neked adom, ha megtanítsz. De ha lúvá teszel, hát úgy megtapogatlak a baltámmal, hogy a szentek se orvosolnak fel a betegágybul — felelte Kampó Bence és kihozta a kincset, a pakli kapadohányt a sublád fiából.

Répa Ferke szeme szinte kimeredt a drága jószág láttára. Talpra ugrott.

— No, kezdjük hát a tanulást, Bence bátyám. Látja-e kiémed ezt a lábas lekvárt itt a könyöklőn? — kérdezte Kampótól.

— Ho'ne látnám? Nem vagyok vak.

— Nohát dugja bele kiémed a mutatóujját ebbe a lekvárba!

— Te, ha lúvá teszöl!

— Dugja vagy nem dugja?

— Minek dugjam, te!

— Így kívánja az abriktolás.

— Dugom, no. Dugom már. Már bent is van az ujjam a lekvárban. Hát aztán?

— Most meg vegye ki kiémed az ujját a lekvárbul.

— Máris kihúztam! Hát aztán?

— Most meg hújzon kiémed egy vonást a lekváros ujjával ide a kunyhó falára.

— Nesze, itt a vonás a falon.

— Most mondja meg kiémed, hogy mi ez itt a falon?

— Hát lekvár.

— No lássa! Le is írta kiémed, hogy lekvár. El is olvasta, hogy lekvár. Most már mehet kiémed íráspróbára a faluba. Okvetés nélkül beleírják kendet a választók lajstromába választópógárnak.

Kampó Benedek seszinű orcája egy pillanat alatt vörös is lett, lila is lett. A diófába kellett kapaszkodnia, nehogy elszédüljön. Úgy érezte, hogy a Kopasztető behorpadt alatta.

Azt gondolta, hogy a bicsokja pilingáját beléshalajtja a Ferke bordáiba; de aztán, mikor meglátta feje felett a violaszinű felhőket, tüstént ellobbant a tüze. Elmosolyodott.

Odaadta Ferkének a dohányt.

— Az epe öntsön el, Ferke öcsém, te ugyan furcsa professzor vagy. Szijd el egisséggel a duhánt; de ha valakinek egy szót is említesz a lekvárrul,

Jézusomuccse beléd eresztek egy szeges lüvést — morogta és befordult a konyhába.

Asszonyos-Répa Ferke pedig vígan ereszkedett lefelé a törmelékes ösvényen. Megtömte a pipácskát és vigyorogva dörmögte, hogy hóttig él gond nélkül az okos ember, aki a szemét és az eszét nem viseli a háta közepén.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

HOLTIG TANULÓ TIMÓTEUSZ

A pozsonyi lutheránus liceumban még a múlt század közepén is divatban volt, hogy Pozsonytól lefelé a Duna mentén lakó diákok néhány nappal a kéthónapos nyári szünidő előtt egy fenyüdeszkákból tákolt dereglyét vásároltak és minden retyerutyájukat erre a viziszekérre rakva, saját alkalmatosságukon mentek haza vakációzni. A dereglye minden olyan falunál és városnál kikötött, ahol diákot kellett partra tenni. Mikor aztán a legtávolabb lakó diák — aki legutolsónak maradt a dereglyén — szintén haza érkezett, eladta a bárkát és az árával szépen beszámolt a következő tanév kezdetén a cimboráknak.

Az ilyen viszontagságos utazásra természetesen vezetőt is kellett választani, aki a csintalan nebulók között rendet tartson a diákhajón. A vezetőt kapitány címmel ruházták fel és ő fujta a havasi kürthöz hasonló tuba stentoriá-t, amivel a hajócska kikötését jelezték.

A kapitány választása sok heccel járt. Az országgyűléseket akkor még Pozsonyban tartották és a követek tábláján meg a mágnások tábláján eleget heccelődtek a haza sorsán egymással a követ urak és

a mágnások. (T. i. mikor nem makaóztak.) A diákok hát majmolták a diétás urakat és néhány cinegefogó nebulókoponyát bizony meglékeltek a Zöldfa-vendégfogadóban és a Pálffy-kertben, míg végleges megállapodásra jutottak a kapitány személyében.

A vizi utazás alatt is estek verekedések, néha halállal végződők is. A pozsonyi diákok és a dunai molnárok tudniillik gyűlöltek egymást. A diák a molnárt búzaféregnek, a molnár a diákot tintanyalónak csúfolta és mikor malom mellett ment el a diákhajó: förtelmes szavakat kiabáltak egymásnak. Volt is aztán a kampóvégű csáklyának dolga . . .

Egyszer egy szőkehajú, halványképű fiatalurat választottak a diákok kapitánynak. Izmos, vállas leányke volt és Lepeczky Timóteusznak hívták. Télenyáron bokáig érő tarka pantallont, zsinóros fekete atillát, sarkantyus csizmát szokott viselni a domine és a sallangos dohányzacskó sosem hiányzott a zsebéből, a kezében ott csillogott a rézfokos, de a selmeci tornyos kálvária képével diszített zólyomi pipácska is mindig az agyarán hetvenkedett.

Nem kell tehát csudálni, ha a kis Elfrida tökéletesen belehabarodott Timóteusz urfiba. Pedig igen gazdag leány volt Elfrida. Apjának, a kóchajú, vézna, fogatlan, pupos és kappanhangú Dobrotka szappanosnak két téglaháza volt a Blumenthal-külvárosban.

— Csak végezze el Timoteusz uramöcsém a teológiát és ha leteszi a papi vizsgát, a magáé lesz a

lányom — mondta a Dobrotka a diáknak, mikor ez elbúcsuzott tőlük és Elfrida egy aranszivecskét dugott titkon a markába a bucsuzásnál.

Timóteusz hát hazament Vácra és megesküdött, hogy szívével, lelkével örökké hűséges imádója marad a szappanosék Fridácskájának.

Mikor hazaért, az apja, a vén Lepeczky Maximilián timármester díszebédet adott a tiszteletére. Igaz, hogy késeket és villákat nem lehetett az asztalon látni, hanem a bicskákat és a pakfonkanalakat a vendégek szedték elő a csizmaszárból: de nyársonsült malacok és libák valának szép számmal az abroszon. Sok vendég volt jelen az ebéden és Bradács nagytiszteletű úr, aki az utrechti egyetemen doktoráltatta magát és doctor universalis volt a címe, a nagytiszteletű úr mondott felköszöntőt az egyház jövődöbéli csillagára. Másféliccés kristálypoharát Timóteusz poharához érintette és így szólt az urfihoz:

— Igyék hát, domine!

— Én nem iszom. Én az exakt tudományokban, teszem azt, az italozásban nem gyakorlám eddigelé magamat. Én csak a teológiához vonzódok és alig várom, hogy megismerkedjem Alexandriai Ammonus híres Diatessaronjával — felelte Timóteusz diák és hozzá sem nyult a poharához, pedig százesztendős penci bor volt benne.

— Hm . . . Passer solitarius, magános veréb — mormolta a nagytiszteletű úr és magában azon töpren-

gett, hogy milyen pap lesz majd ebből a hórihorgas fráterből, aki nem szereti Krisztus véré.

Hanem bezzeg az vén Lepeczky nem tért tüstént napirendre a fia bornemisszasága felett. Az öreg úrnak kurtára nyirott bajusza és háromgallérú köpönyegje volt és húsz év óta minden reggel elment a városházára, hogy Ferenc császár nem küldött-e számára aranykulcsot és díszkardot Bécsből . . . És gyönyörűen ivott a vén Lepeczky. No már most, el lehet-e képzelni, hogy egy ilyen veretű magyarnak a fia megtagadja a bort? . . .

— Ó te gazember? Kitagadlak az ösiségemből, ha nem iszol . . . Nem vagy a fiam . . . Nem vagy te az én vérem, ha még inni se tudsz! — förmedt a fiára és kikergette a szobából.

Timóteusz bizony meghökkent. Az emberek vélekedéséhez alkalmazkodó, szubtilis lelkű fiatalember volt, hát megijedt, hogy mi lesz vele, ha még inni sem tud.

— Amit az ember nem tud, aztat szépen megtanulandja — dörmögte és másnap átment a Hétcsillagba.

Éppen a tőszomszédságukban volt ez a kis korcsma. Nem kellett sokat gyalogolni a porban, sárban.

— Hogy van, szomszéd? — kérdezte a rezesorrú és horpadtarcú korcsmárostól.

— Beteg vagyok, ifiuram — felelte ez.

— Mi a baja?

— Nagy az én bajom, a fene túrja ki . . . Hét leányom van és mind a hét itthon gunnyaszt még a családi fészekben . . . Egyéb bajom nincsen . . .

A Hétcsillag hét leányzója valóban ott jött-ment a korcsmában.

— Egyik szebb, mint a másik — tünődött Timóteusz és leült az asztal mellé és egy icce bort parancsolt.

A lányok babonázták-e meg, vagy a fáin borcska fogta lépre az úrfit: én nem tudnám megmondani. Annyi azonban tény, hogy Lepeczky Timóteuszt többé nem lehetett másutt találni, csak a Hétcsillagban. Megkóstolta a bort és annyira alkalmasnak találta az ivásra, hogy inkább nem evett, csak ivott.

— Majd a jövő évben megyek Hollandiába teológiát tanulni — mondotta mindig a hét leányzónak, mikor ezek faggatták, hogy mi lesz hát az Exegesiszel és a tudós Alexandriai Ammonus-szal, aki a négy evangéliumból megírta vala Krisztus élettörténetét.

Az évek multak, multak, hanem Lepeczky Timóteusz még mindig csak Vácott a Hétcsillagban tanulta az egyetlen exakt tudományt; a borivást. Már kezdett kopaszodni és a hét leányzó közül már a legifjabbik is a negyvenbe lépett, de Timóteusz még mindig tanulmányozta a borokat.

— Még nem vittem tökélyre a tudásomat. Holtomig kell tanulnom — morogta, mikor esténként

részezen hazaballagott és másnap csak folytatta a studiumot.

Ámbár nem vallotta kárát ennek se: tudniillik nem kellett csizmát csináltatnia. Ötven esztendőig szolgált néki egy pár csizma. Éppen húszéves volt, mikor Pozsonyban utoljára csizmát varratott és mikor hetvenéves lett, még mindig a pozsonyi csizmákban járt a szomszédba, a Hétcskillagba.

A hét leányzó lassanként elhalt. Vének voltak már és otthon csak papucsban tudtak járni, hát meghaltak. Szegény Timóteuszban is megsavanyodott a sok bor. Dirmegő, dörmögő medve lett belőle. Sose nevetett; ha mégis nevetni akart, hát fölment a padlásra és ott nevetett titokban.

Hát a szép Elfrida Pozsonyban? . . . Ő bizony talán még máma is várja az ablaknál a szőke Lepeczky-fiut. A nők néha hűségesek és várnak az ifjakra. Ha kell: száz évig is elvárnak néha a nők. Ámbár bizonyos időszakokban nyomasztó gondoktól bizsereg Elfrida fejecskéje és távolbanéző szemekkel nézegeti a felhőket.

— Talán a hollandiai hölgyek hosszabbak és egyenesebbek, mint a pozsonyiak és talán Timóteusz csak a hosszú és egyenes nőket szereti — motyogja a bájos Elfrida és tubákos szelencéjéből egyet-kettőt szippantva, nézi a tarjagos felhőket, amelyek éppen Hollandia felé úsznak, ahol Timóteusz a teológiát tanulja.

A GAZNÁCIÓ MIHÁ GYEREK

Sopánkodó Gyöngé Gábor már az ötvenben gázolt, mikor az ákszentáción alkalmasnak találta a regimencárc a fegyverre.

Itt kellett hát hagyni a Mérgespusztát. A göbolyjárást, a tinójárást, meg az itatókutat. Meg a vendégoldalos, négyökrös szekeret, meg a Sármányt, a csásökröt, akinek csengő szól a nyakán. Aztán a hatöles nyomórudat, akit saját kezével faragott, gyertyánfából.

Sövényberénás házikót, asszonyt, gyereket, mindent itt kellett hagynia, hogy menjen királydögában a gránicra.

Mindezek azonban egysumāban sem okoztak néki akkora szívfájdalmat, mint a vadonatúj kalap.

Kilenc esztendőig viselt tudniillik egy madzagon lógó konyikalapot Sopánkodó Gyöngé Gábor, míg elszánta magát, hogy egy forint hatvanon vesz egy új kalapot Miskócon. Vett is.

Belegyönyörködte magát az új kalapba, hogy vasárnap délután rozsmaringot dug a kalapsinórba és úgy áll ki majd a cselédházak pitarába pipálni.

Baloldalra pöccintett új kalappal fog majd a pi-

tarban állongálni, hogy akinek arra leszen dolga, mindenki rácsudálkozzék a Sopánkodó Gyöngé Gábor új kalapjára.

— Hogy vótt a kalap, Gábor? — kérdezik majd tőle a tanyai béresek.

— Három pengő ötven. Egy fia krajcár se a hujja — fogja majd ő mondani.

Hát im, szeredán megvette a kalapot és csütörtökön már beleszólt a dologba a regimencárc. Katonasipkát fog viselni tehát, nem kalapot.

A beszélőderóton, vagyis a belegrádon jött vala egyik parancs a másik után a kirá' szájából, hogy hát Sopánkodó Gyöngé Gábornak is el kell masírolni Moszkvaországba.

— Ennyit se törődök én emmiatt, la! Hát megyünk, ha muszály. Akit én megütök muszkát, ammajd rávicsoriti Abrohámra a fogát. Hanem tik vigyázzatok itthon az új kalapra — szólt az öreg lekruta a családnak, mikor nyakába kanyarította a tarisznyát.

Az asszony bizony feltarisznyázta Miskócig az embert. Még gyufát is dugott a tarisznyába, amék túlon felül is pupozva volt a sok miegyébbel.

Csak négyszem között lehet itt megmondani, hogy Gábor vitézt valami munkásosztaghoz dirigálták. A proviantkolon végén caplatott biz ő keresztülkasul. Moszkvaországban; de békességgel állta a mártélyiumságot a kiráért és a hazáért.

— Hát én csak emberkedek szüvemszakadásig, míg haza nem lókhecolok megint a szülöttfalumba. Maj' kiállok aztán otthon a ternácra az új kalappaa — gondolta sokszor és megpendergette vótt a bajuszát a két kezével.

A kalap miatt nem is lett volna itthon kutyabaj se, ha a Gábor fiának, a Mihá gyereknek az agyarára nem csirázott volna az új kalapra. Gazember kölyke, úzusba vette bizony az apja új kalapját.

— Te köjök, eláldja majd az apád a teremtesedet a kalap mián — feddődött sokszor az asszony a gyerekre.

De nem használt ennek a szó. Mivel a feje valamennyire lötypötytyölt a nagy kalapban, papirost csömöszölt a bélés alá és úgy ment az uskolába az új kalap alatt.

Már egy esztendeje mártélykodott Sopánkodó Gyöngé Gábor a kiráért és a hazáért, mikor megkapta a kéthetes urlapot, hogy hazamehet.

Piros kártyát írt hát az asszonynak: ha az Isten megsegít, négy nap multán otthon leszek; de ha nem segít is meg, az ötödik nap kishajnalán okvetetlen otthon vagyok a pusztán.

A Mihá gyerek kisirbizálta az állapotot az írásból, aztán szépen visszatette a kalapot a ládába. (A papirost bentfelejtette a bélés alatt a gaznáció. Nem hiába, hogy egy bordába szótték őt az ördöggel.)

Az ötödik napra meg is jött a Mérgepusztára a vitéz.

— No, hogy ment a sor ott a kilországban, Gábor ecsém? — kérdezte a béresgazda.

— Jártom-keltem, bizony csupa szomorúság vótt ott a lóbélű muszkák között. A servadás kénozza el őket. Egyik roham a másik után, hanem mink hátra fogtuk mindenha az ellenséget, osztán kieresztettük a tasakbul a bagnétot — felelte Gábor ecsém és pendergette bajuszát a kezével.

— De azért türodelmes vótt az élet, ugy-e?

— No . . . Fehirnippee meg kinyérree csak megvóttunk; de hussaa meg duhánnyaa cefetül vóttunk. Úgy vóttunk biony, mint a gyalogpaszuly karó nélkül.

A kútvállunál aztán lemosakodott a vitéz, szépen megbiritválkozott, az Örzi meg odakészítette az asztalra a friss alsót meg az új kalapot.

Mikor fikszumfertig lett az öltözéssel, egy tíz-koronást dugott a lájbizsebbe.

— Há megy kigyend? — kérdezi az asszony.

— Átmék mondok a kocsmába, a Kosárba-zsidóhoz egy literre, mert kilországban látópoharát se láttam a bornak — felelte Gábor vitéz és fejére tette az új kalapot.

— Ejszen mán no — dűnnyögi és forgatja fejébúbján a kalapot.

— Mi a no? — nézdeli az asszony, hogy s miként forgatja az ember a fehebúbján a kalapot.

— Nem fér a fejem a kalapba. Tám bió kicseréltetek a kalapot? — tütyögmötyög a vitéz és a tükör elé áll bajoskodni a kalappal.

— Legyen mán eszi kigyendnek! Mán hogyan s miképpen cseréltük vóna ki a kalapot?! — így az asszony, az Örzi.

A gyerek, a Mihá, a gaznáció a kályha mellől, a kucikban lesi, hogy mérgelődik az öreg a kalappal. Szeretné is neki megmondani, hogy ott van a bélés alatt a papirosstráf, de nem meri megmondani. Mert az öreg hirtelenkező ember. A Jézus se orvosolja fel fektébül, akire ü ráteszi haragbul a kezét.

A Mihá tehát magába fojtotta a kalap titkát.

Sopánkodó Gyöngé Gábor azért csak átment a kocsmába, a Kosárbazsidóhoz és az asztalra könyökölve szépen elmesélte neki, hogy a muszka fenyőből készült és polyvás sárral tapasztott füstös házikóban lakik, akit úgy híjnak, hogy: iszba és hogy esténként összveültek némely faluban az asszonyokkal az iszében. Volt olyan derék asszony is, aki a szopilkán szép nótákat tudott petyegtetni. Ó, már mint Sopánkodó Gyöngé Gábor, arra a nótára is megtanította őket, hogy Őszi szellő elhordja a levelet, Te veled se kötöm be a szememet . . .

Aztán azt is elmesélte, hogy ott a Szereth mellett a kukorica selyme nem olyan selymes ám, mint itt-

hon a Mérgespusztán és a búzafej csak gyerekaraszos.

— Bihony, szomszid, még az egér is könnyes szemmel hagyja el ott az éléskamrákat — sóhajtotta Gábor vitéz és megint csak bajosodott a kalappal, mert a kalapot csak éppen az imádság tartotta a fejebúbján.

A duhány se izlett úgy, mint kellett volna izlennie. A bor sem. A fene tudja, mi lelte egyiket is, a másikat is. És a kalappal is lám, mi történhetett, hogy nem fér el benne a fej.

— Jézus segélj! Most mán tudom, hogy mi a bajom, hogy miért nem fér el a fejem a kalapban?! hördült fel nagysokára Gábor vitéz.

— Mi a szomszéd? Mi lelte? -- kérdezi a szeplős korcsmáros.

— Hát . . . A servadás apassza meg . . . Úgy vótt, hogy rápnel ütötte meg a fejemet. Hát az ütéstül megnőtt a fejem, azért nem fér a kalapba.

— Megnőtt a feje?

— Meg a! Aztán a lesz a legnagyobb baj, ha még eztán is nőni fog . . . Akkorára növekedhetik, mint a zispány kertjében az úritök . . . Jézus segélj! ..

A harmadik liter bizony megzavarta a fejét, hát hazament.

— Asszony, megnőtt a fejem! — mondta, mikor az Örzsi lecibálta a lábárul a csizmát.

— Mit mond keed, id'sapám, hogy megnőtt a feje? — vigyorgott a kucikból a Mihá gyerek.

— Meg a. Megnőtt a rápneltül — dünyögte Gábor vitéz.

— Akinek eszi nincsen, a cigán se csinál annak — gondolta Mihá gyerek és mikor falhoz fordult az apja, tüstént kiszedte a kalapbélés alul a papirost.

Másnap reggel megint csak fejére tette Sopánkodó Gyöngé Gábor a kalapot.

— Jézus segilj, most mán pákszol a kalap! Hálá' Isten, leapadt a fejem — hujjantotta és tüstént kiállott a ternácra a bajuszát pedergetni.

ELKÁRHOZÁS

I.

Hallgató éjszaka van; csöndes a kápolnási puszta. Az apró cselédtanyákban állati mély álmokkal alsznak; csak a komondorok és a békák zavarják a pihenő nyugalmat.

A hold a csipkés kőszalak fölé telepedett és onnét szór ezüstös ködöt a pusztára. A langyos levegőben földpárák, nehéz fűillatok úsznak és a töprengő nyirfák felől susogó hangok hullámszanak. Kuszált képzetekre, érzékies gondolatokra szabadító éj volt.

A pusztától nem messze, a halmos nyirerdő szélén egy hosszú juhakol van. Az akol előtt egy gyékénydikóra dobott fürtösgubán hever Péter juhász. Gyötrődve heverész; rúg is, dőf is, mint a tinó, mikor bugárizik. Alacsony, zömök legény, olyan mint egy turáni pogány, olyan mint a csonka bükk, feszül az akaró erőktől; de az arca simavonalú, lágy, mint a friss buzakenyér. Lelki tusájában addig kínlódik az ösztökélő indulatokkal, míg a lobogó elszántság talpra nem állítja. Betámasztja hát az akol ajtaját és ráhúzza a madzagkilincset, a gubát meg a vállára veti és módban hagyja a mocskos kis pulikutyát:

— Fillér te, aszondom, hiba ne essék a bürgék-kell!

Fillér bölcs, a Fillérnek irtó nagy tapasztalatai vannak a pusztai életben; a kevésből is sokat ért és dióbarna szemeivel megnyugtatja a kenyeresét. Péter hát rálép a zsenge füvekre és a nyires mellett tétován elindul a cselédházak felé. Most nem jóban jár és mert az éjszakának fülei is vannak — hát ezért men-degél nesztelenül a kerülő úton. Szeretne beleolvadni a fehér homályba . . . Bágyadt is, kedvetlen is; szinte visszafordulna, ha nem cibálná a szívét a sátán a pusztá felé egy asszonyhoz . . .

A pusztán lakik a számadógazda felesége. Az asszony gyöngé testű fiatal asszony; félszeg mint egy érintetlen leány; üde mint az őszi kökörtin. Fehérbőrű arcára úgy simul rá a hamvas szőke haj, mint a gyepedző sírhantra a szomorúfűz. Ez a gyöngé asszony az erős ígétet, aki hívja, aki húzza Pétert. Riadt elméje ő érette bujdos piros nappal, éjten-éjjel a kápolnási pusztán. Sokszor — ha behunyja pilláit és eltűnik előle a csipegető nyáj, a nyirerdő meg a hizlaló mezőföld — megjelenik neki az őszi kökörtin és bűnös csókra kínálja a nedves száját; ő pedig megöleli őtet a szívével. De ha aztán megint felnyitja a szemét, fullasztó sóhajok szakadnak a melléről:

— Rám törtek a bajok! Mi lesz a suta bujkálások vége? . . . Elszegődök innen valahová a világ vé-gére, a pokol fenekére . . a garamvölgyi tótok közé . .

Utálom a lelkömet, utálom a testömet . . . utálom azt a rossz, azt a céda asszonyt is . . .

Igy ette-marta magát és vijódott a bűnével; tisztítani akarta a lelkét, de az akaratot elsodorta sistergő, sötét vére. Lám, most is vezeti őt a gonosz a pusztára és ő csak hagyja magát vakemberként vezetni; mert az asszony kiizent hozzája, hogy az ura Szatmárba ment az urasághoz és hogy estebédre kakasleves, illatos, sárgapettyes leves lesz a nagy cseréptálban.

Hát nyitva a sorompó. A számadó-gazda úton van, nem kell rettegni tőle. Az asszony is, meg Péter is féltek ettől a kún-pofájú, szűkszavú férfitől; babonázó mély szemeiből mintha egy-egy rosszlélek vigyorogna az emberre. Talán már sejt is, bizonyosan már tud is valamit az ő tilos, az ő lopott szerelmükről!

. . . A kurta éjszaka szinte osonva fehéredett át a pitymalatba. A szürkéségből előzöldültek a hallgatólag ősfák és a hajnal szomjas sugarai iddogálták a mezőségek harmatját. A derengő fény a hegyormokról lassan leszakadt a pusztára is; már nyitogatja szemeit a világító nap, a bűnöket és bűnösöket megvilágító nap már ébredesz. Péter hát úzótt haramiaként nehéz, átkos szívvel siet vissza az akolhoz.

Már távolról látja, hogy az ajtó tárva van, hogy üres az akol. Meghökken; aztán lecsillapodik, hogy tán a fejőgyerek járt itt az éjszaka és nyitva hagyta az

ajtot a pokolra való. De a Fillér! . . . nem ugat, nem csahol a komisz; süket csönd van az akolban, csak a verebek csipognak a jegenyéken. Közel érve elsápad, száraz torkáról ijedés, elkeseredés, harag hördül föl:

— Hejnye, hun vannak az ürük? Talán az erdőbe vitte őket a kórság, vagy valahol a kárban bitangolnak? . . . Fillér te! Hallod-e? . . . No megállj csak te rosszmájú dög, csuffá tetted a becsületünket! . . . Hejnye, hejnye . . .

A bürgék azonban nem voltak se az erdőben, se a kárban. A baráti hűségéről elfelejtkezett ebet is mintha a föld nyelte volna el. Péter mégis kicsapázta az állatokat a Bodrogig; itt nyilván átusztatták, aztán ráterelték őket a harangodi síkra. De a harangodi pásknak se eleje, se vége; ember itt még sose találta meg a lopott jószágát. Péter hát az észbontó tehetlenségben a fogait csikorgatja. Két napig ki se mozdult az üres akolból; ráhasalt a sarjuszénára és hallgatta a pudvás gerendák között fészkelő sárga darazsak dongását.

— De megvert engem a bűneimért, de bő szomorúságra dobott engem az én jó úristenem! — sóhajtotta, ahogy a darazsakat szemlélte.

Harmadnapra haza jött a számadó gazda; alkonybarnuláskor hát besompolygott hozzájuk. A kevély ember az udvaron egy eperfához dölve pipált; a menyecske krumplikását főzött és vastag füst törekedett ki a konyhából a kormos ereszet alá és ellepte az

udvart is. Sápadtan, összetörve kusza képzelődésekkel megmérgezve lépett a legény a szeretője ura elé és a legnagyobb ellensége előtt rúgott ebként, aláztosan hunyászkodott meg.

— Megkövetem, elhajtották a bürgéket . . .
Tennapelőtt iccaka . . .

A gazda meg sem mozdult, csak éppen a tüzet nyomta lejjebb a pipájába.

— Ne históriázzál Pétör! Hogyan lehessen ez igaz? Ugye, te minden iccaka az akolban fekszol? Tennapelőtt iccaka is ott feküdtél, ugye?

A legény szemei előtt a gazda most egy egekig érő óriássá nyulott, aki mindent lát, mindent hall. Esetlenül, hebegve felelte:

— Akkor iccaka? . . . Persze, hogy itt . . . ott . . . vótam . . . ott vótam . . .

— Ha ott vótál édes egy cselédem, akkor nem is hajtották el a ürüket! Vagy ha mégis elhajtották, egykettőre megfogjuk a zshiványt. Nem köll érte a harmadik határba fáradni! — mondja a gazda győzelmes pillantásokkal.

— Kire gyanakszik kend?

— Kire? Senkire! Minek gyanakodnék, amikor ugyis tudom, hogy kinek a kezein cserélt gazdát a nyáj?!
— A kiskirisztusom verné meg, no! Égjen meg a lölke . . .

— Ne kívánd ezt fiam — kínozza tovább a legényt — ne kívánj néki rosszat, mert bizonyisten pórul jársz!

— Hogy mongya . . . ?

— Hát, hogy ne átkozd magadat; mert eccer-eccer meghallgatja az Isten az átkot is.

— Hogy én? . . . E . . . e . . . eén . . . ?

— Te! Ismerlek! A te birkáidat senki se lophatja el, csak te magad!

Péter megrázkódott; gyökeret vertek a lábai.

— Aszongya kend, hogy én . . .

— Tolvaj vagy! Bitang vagy! Aszondom! A csöndérek majd kikeresik a kutya lelköd fenekén a száz bürgét . . . Ők majd elhúzzák a nótádat . . .

A legényben felgyülemkezett a büntelenség tudata és a büszkeség. Kilendült az alázatosságból és farkasszemet nézett a hatalmas, lélektipró emberrel:

— Én is tudom, hogy ki a bürgetolvaj?! Kend! A radnai szűz verjen meg engem, ha hazudok! Nem Szatmáron járt kend, hanem kileste, hogy én akkor iccaka hol vóttam . . . Hát így sikkadtak el a bürgék! — és mellen csapta öklével a gazdát. Úgy csapta mellen, hogy a száraz ember hanyatt bukott a homokon, megcsöndesedett és vér ömlött a száján.

Péter pedig a csűr mellett kiugrott a sövénykerítésen. A nappalt a sűrű pagonyban, bozótok alján töltötte, éjszaka meg a szellőkkel rohant, míg el nem

érte Ungot. A völgyek közé szórt csüggedt, szomorú kis rutén falukban addig kilincsel, míg egy paraszt föl nem fogadta a tehenek mellé.

II.

A tél már október elején le szokott szakadni az ungi falukra és még május derekán is csak a napos dombokon dugja ki az avar közül sárga fejecskéjét az álmos pimpóvirág. Szeszélyes, sokszor goromba is a Vihorlát, ez a sokezeréves, viharlító sziklaóriás. Ha felbőszítik a kárpáti jeges szelek, olyan szapora havakat hajigál mérgében a kis rutén falukra, hogy a paraszti faházikók roskadoznak, nyögnek alattuk. Ilyenkor a sárkemenca mellé lapul a bocskoros nép és megadással pustomog hónapokon át a velőszaló unalomban és hallgatja az ébredő emlékek, a szunyadó vágyak zsongását. Mert télen a fülledt faházakban a mart sebek újra vérzenek, a homályos benyomások megelevenednek és a félelmes emlékek viaskodnak.

Péter megkínzott szívében is sziporkázott az emlékezés és sokszor megjelent sorvasztó álmaiban a kápolnási céda asszony és gyújtó szavakat sugott a füleibe.

. . . egyszer aztán mégis csak kitavaszkodott a Vihorlát alatt. A fűzek barkáztak, a kökénybokron is kipattogtak az apró fehér gyöngyök. A csillagos éjje-

leken már lehetett hallani a dél felől vonuló madárregimentek türelmetlen csipogását és az Ung folyó kákás kiöntésein úszkáló lilikek párkereső, szerelemvalló szörtyögéseit. Június elején hazajöttek a barázdabillegetőik is és kacér lépésekkel sétáltak a vakandturások körül. A legénynek most eszébe jutottak a kápolnási barázdabillegetőik; mintha azok tarkábbak és mintha kacérabbak lettek volna, mikor a vezérúrú előtt sétálgattak.

— Hejnye, hejnye, hogy az egyformájú madár se mindenütt egyformájú . . . Itt ilyen, ott meg más-milyen! — tünődött és addig tünődött, míg eltökélte, hogy megnézi a kápolnási madarakat.

Becsületes tervekkel indult el a pusztára és nem félt, hogy nem tud majd ellentállni a kíséző vágyának . . .

A magyar pusztán már javában szólt a vetés között a haris meg a fürj; a lovak nyerítettek, tehének bögtek és az akácfák virágoztak. Az akácerdő hullámos teteje olyan volt a reszkető nyári fényben, mint egy hosszú-hosszú mátkakendő. Ide, az akácok alá telepedett és a felhizott gyöpön hanyattfejtében szemlélte a haragos felhőket meg az ivelő fecskéket. Szakasztott ezek a lila felhők úszkáltak tavaly ilyenkor is a kápolnási pusztá felett és ugyanezek a fecskék fecskéztek tavaly nyáron is a magas egeknél.

— Csapjon engem agyon a számadó! Bánom is én?! — mondja a felhőknek — minek viseljem én az

én szivemen az egész világ bűnét, keserűségét? . . . Minden piszkot én hordok az én fejem tetején; csak az én homlokom szennyes . . .

Talpra ugrott és a botját meg a bicsakját messze eldobta a haraszt közé. Ha az ember az ellenségével tisztálkodni akar: ne vigyen magával ütő vagy szűrő készségeket, mert a Gonosz a kezébe adja.

Az asszonyt a pitvarban találta; a kisgyereket feresztette. Az asszony kieresztette kezeiből a gyereket és nézdegélte a legényt. A hazajáró kísértettől se rezzenet volna meg úgy, mint ahogy most a legénytől. Szinte hullámszórt a melle az izgalomtól. Péter vérét is meghalkította valami és a fülei zúgtak és harangbúgást vélt hallani. Szinte belélegzette az asszonyt.

— Az uradat keresném! — mondta aztán.

Az asszony egy vászonkendőt kapott föl; betakarogatta vele a gyereket, az ölébe vette és leült a küszöbre. A két mezítelen lábfejét pedig a szoknyával elfödte, a lecsúszott ingvállat megigazította a testén és törülgette, csiklandozta a kövér kis emberkét. Csak nagysokára felelte:

— Az uramat keresed? Akkor erigy el Lipótvárra.

— Lipótvárra-e?

— Oda. Ott találsz abban a nagy, sárga téglafalú temetőben. Bilincsben . . .

A legény azt érezte, mintha bort, sok bort nyelt volna; megtántorodott, elhagyta a józanság. A pitvaroszlophoz dőlt. Nem tudta hirtelen, hogy örüljön-e, vagy a föld alá sülyedjen? Nem mert az asszonyra tekinteni; szólni is csak azért szólt, hogy mondjon valamit:

— Hogyan jutott el odáig, te?

Az asszony tarkapettyes kis gunyát adott a gyerekekre és csicsikázta őket:

— Hogyan-e? Hát én besúgtam a csöndérnek, hogy te akkor iccaka — amikor a bürgéket elhajtották — akkor itt voltál és én a tied voltam és hogy a nyáját senki más nem hajtotta el, csak az uram. Azután osztán ütték-verték, amíg bevallotta, hogy ő tette és hogy bosszúból tette. Hát én is bosszúból tettem, amit tettem és most nem bánom, ha rám rogyik is az ég, de megtettem! . . . No itt van, fogadd az öledbe a gyereket, míg a feresztőtekenyőt szárazra törülöm.

— Hogy a gyereket dajkáljam?

— Ne felj, nem dajkálsz idegent . . .

Péter hát ölébe vette és játszott vele, míg a gyerekek elaludt. Még aztán is a szívéen ringatta és nem vette zokon, hogy a ruhája nedves lett; az asszony azonban elpirult, azután kacagott és bement a kisházba a gyerekekkel. Ez persze felébredt és sírt, visított.

A legény hallgatta, templomi áhítattal hallgatta, mint beszélget, gügyög ottbent az asszony; még da-

lolt is. A pulyát altatgatta. Pétert megfogta a meleg boldogság: az asszony . . . és a fia . . . és ő! . . .

A mámoros aléltságból egy kegyetlen szó verte föl: Lipótvár!

— Hát ennek én vagyok az oka — motyogta — énmiattam sinylődik, pedig én nagyobb lator vagyok, mint ő. Ő csak pár girhes állatot vett el az uraságtól; én mindenét, a feleségével a lelkét raboltam el a szegénytől. Kifosztottam . . . A gyehenna gyuljon meg alattam!

A gyereksírás elcsitult; az asszony kijött a pitvarra. Egy himes szakajtóruhában tengeribúzás kenyeret hozott és a legénynek nyújtotta:

— Szeljél! Egyél!

Az asszony a kenyeret nyújtotta ugyan, de önmagát kínálta. A biztató pillantásaiból hódoló felkiáltkozás áradozott: ölelj meg, szorítsd a testemet; csókolj meg, harapj a husomba, ahogyan akarod, csak szeressél, csak szeressél!

A legény a ringó csípők felé kapott, de a két karját hirtelen lefogta egy — az övénel is izmosabb, láthatatlan vaskéz — a lelki tisztultság. Mintha elzsibbadt volna, mintha megbénult volna ennek a vaskéznek a nagy erejétől. Hasztalan lázadozott el-lene, tehetetlenül hullott le a két karja és szájalmas vergődéssel háritotta el a kenyeret.

— Nem vagyok méltó, hogy nálatok a kenyérhő nyuljak. Én elmegyek. Elmegyek innen messze,

örökre. Pedig ha nem látlak, elkárhozom. Más embert a bűne dob kárhozatra; én azért kárhozom el, mert nem tudok vétkezni . . .

És elment. Az asszony pedig kiejtette kezéből a kenyeret. Betámolygott a kisházba és ráborult a bölcsőre.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A BAGYULA KUNYHÓJÁBAN

Bagyula Csicsa, az öreg vadőrző (vagy inkább vadorzó) a kunyhó faránál üldögélt. Pipált. Bodorodva karikázott a mérges füst a kis makkospipából; ő meg a keringő füstbe fűzte a gondolatait és nézte a piros napszállatban fürdő violaszínű hegyeket.

— Hideg telünk lesz, tekintetes uram — duruzsolt a konyi bajusza alól.

— Miből gondolja Csicsa bátyám? — kérdezeni.

— Termékeny a csipkebokor. Tele van bogyóval és nagyon csipognak a széncinkék meg a kis őszapók a kecskerágón. Az éccaka dérhamat volt, pedig még csak ősz derekán volnánk. Ahol északi szél éri a hegyfalon a gyertyánost, bezeg megcsipkedte a fagy a leveleket. Hát kemény telünk lesz . . . A Jézus felejtse el az ilyen időt!

— Van-e valami ujság?

— Van. Tegnap szürkület után egy kis farka tuzok csapódott le az erdőszélen a Barátréten. Mondok, utánuk vén Csicsa! . . . A tuzok ugyan elment, de rókát láttam a sásban. Rájaeresztem az egyik csüvet, de be is koppant a szeme a vén tolvajnak . . .

Ott a büre a hiúban . . . Hanem mennék be a kunyhóba, ott langyosabb lesz.

— Menjünk — feleltem és beléptünk az ajtócskán.

Meg kellett hajolnom, hogy beléphessek. Az öreg nevetett.

— Hát e biony kurta kis ajtócska, tekintetes uram — dörmögte. — De hát, kérem átosan, az alacsony ajtón a baj nehezebben fér be, mint a magas úri szobák ajtóin.

A drillingemet és hátizsákot felakasztottam egy kampóra, aztán leültem a hársnyoszolyára. A két pajtásom, a Csipke és a Bátor, ezek a mindig izgatott vaddisznós ebek pedig szépen az asztal alá kushadtak.

Bizony pazarul volt ellátva a Csicsa bátyánk földes palotája. Még tükör is volt a falon. Farámás tükör és két pávatoll ékeskedett az aljában.

A kunyhó toldalékában hidas lehetett, mert röfögés hallatszott kívülről.

— Hizója is van, Bagyula? — faggattam a vén határjárót.

— Teccik tudni, disznófajzaskor osztozom a káptalannal. Ha adnak egy göbemalacot: jó. Ha nem adnak: úgy is jó. A magamét ugyanis elhozom én szépszerivel a csürhéből. Azért nem lesznek soványabbak a káptalanbeli papok — mondta vigyorogva Bagyula és seszinű arcán százfelé szaladtak a ráncok.

A konyhából nyulpaprikás illata tódult a szobácskába.

— Jól meghintettem csüvespaprikával a húst, tekintetes uram. Tüstént készen is lesz. Fáin vacsora lesz belőle. Szinte látom már, hogy kismekkorácska sem marad a húsból — morgolódtam körülöttem szüntelen és a mestergerendáról két rozsdás cinkanalat vett le.

A Csipke és a Bátor orrát is csiklandozhatta a nyulillat, mert türelmetlenül mozgolódtak a fosztáson. Idegesen rángatózott a piszrajuk és felcsapott fülekkel neszelték Bagyula bátyánk minden mozgását.

— Ehun a csillagomadta, megpuhult már a nyulacska! — jelentette ki alig félóra múlva házigazdánk és úgy bográcsostól az asztalra állította az ételt.

Tányérnak híre-hamva se lévén, csak úgy pásztorok módjára kanalaztunk a bográcsban.

— Hát arról a sánta agyarasról van-e valami hír, Bagyula? — kérdeztem, mikor már elegendőül ettünk.

— Amék a multkoriban meglépett előlünk a vizen túl? Azt teccik kérdeni?

— Azt ám.

— A görény köpje le! . . . Tegnapelőtt éccaka találkoztam vele a Sivec alján abban a sűrű ostor-nyeles erdőcskében . . . Annak most a Bélahalál-rezu-

lában van a szállása . . . Szép szállás . . . Sűrű . . .
Közel van a makkos és közel a víz is.

— Láta kend?

— Látni nem láttam ugyan személy szerint, de a túrásait fölvette a szemem. És szintúgy kivettem a dérhartos mohán a fattyúcsülkök nyomadékait is. A hátsó balcsülök azonban nem volt a mohotkán ... Hát ez a sánta ördög volt kérem, tegnapelőtt éccaka ott a Béalahalálban . . . Teccik tudni, én bagolyszemű, éjjellátó ember vagyok; jobban látok éccaka, mint nappal.

A furcsa szó — a Béalahalál — megütötte a fülemet. Miféle történetet fűzhet ez a vén ember a rezulához, hogy Béalahalálnak nevezi?

— Béalahalál-rezula? Jól hallottam a szót, Bagyula? Béalahalál?

— Az a Béalahalál.

— Miért éppen Béalahalál?

— Csak azért, mert . . .

— Nem mesélné el a történetét?

— Nem szivesen beszélek róla. Aztán már régen is volt. Éppen húsz éve, hogy izé . . . hogy a fiatalúr . . . Most novemberben lesz húsz éve.

Elakadt az öreg, hát megkináltam a dohányomból. Hároméves szentandrászi muskotály és nem látzik ki belőle a finánc lába. A konyakos flaskó is elővevődött a hátzisaából. No, erre megindult a jég a Bagyula szivén és a nyelvén.

— Az erdész urunk, bizonyos Mák Barnabás még elég virágjában, levelében való ember volt, mikor összebarátkozott a tanítónk húgával. Feleségül is vette. Szép szölke cseléd volt a lelkembogaram . . .

E közben ránk sötétedett. A szobácskában egyszerű fekete lett minden, csak a pipák parazsa piroslott időközönként. Az ilyen sötétségben szabadfolyásra lehet ereszteni a szót, mert a beszélő arcát nem figyelheti a hallgató szeme. Az öreg hát folytatta:

— Szép cseléd volt bizony az erdészné ténsasszonyka és engedelmes. Mindig úgy táncolt, ahogyan az ura fujta; igaz azonban, hogy az ura mindig az ő (az asszonyka) nótáját füttyülte . . . Én bejárós voltam náluk, hát mondok magamnak, ennek se lesz jó vége . . . Volt egy lovam, a Föcske, szörnyen ájtatos lú volt, de ha ráhagytam a gyeplőt, felfordított. Hát ezenmód van az ember a fejrnéppel is . . .

A konyakos üveg bugyogott néhány másodpercig, a két eb pedig horkolt a meleg vacokban a fosztáson.

— A lakodalom után egy évre megjött atyafi látni az erdész úr onokaöcsikéje, a Béla úr, aki akkor Selmecen járta az akamégyiát . . . Nyulánk fiú volt és olyan szépen hegedült, hogy kihegedülte volna a bornyut is az anyjából . . . A Béla úrfi szüntelen otthon volt az asszonykával, az erdész úr meg járt a házon kívül a dolgában . . . Nemsokára aztán az ab-

lak sorsára jutott: ha otthon volt is, se kívül nem volt, se belül, mint az ablak . . . De az erdész úr — mintha háta közepére tette volna a szemét — nem látott semmit a bajból . . . Nem látta, hogy görbe uton jár a nője . . . Mert teccik tudni, az asszony útja olyan, mint a karika: se eleje, se vége

Sokáig hallgatott ezután az öreg Bagyula. Kimentem a konyhó elé. Csend volt mindenütt, csak a Hernád túlsó partján, a meredek sziklafalon huhuzott a fülesbagoly. Néhány kivénhedt magfa áll a meredek szélén, ott huhuzott az éjszakák manója. Fönt a magasban, a csillagos baldachinon sziporkáztak a csillagok. A közelben, a juhszalag száraival átszótt cserjésben is mozgott valami. Talán fácán, mert a fácán ilyenkor megbú a gazonban.

Visszatértem a konyhóba, az öreg erre tüstént fölvette a mesét:

— Hogyan, hogyan se, az erdész urunk néhány hét múlva mégis belelátott a felesége kártyájába . . . Aszongya erre a Béla úrfinak, hogy Béla te, holnap hajnalban kimegyünk a rezulába vaddisznóra. Jó, mongya az úrfi és fölkészítette a lánkászterjét meg a kulacsbeli alkalmatosságot. Én is velük mentem . . . Félfontos pelyhekben hullott a hó, de mink csak mentünk. A rezula aljában hárman háromfelé indulunk . . . Ekkor láttam valamit; akartam is szólni, hogy nem jó vége lesz ennek, amit láttam, de mondok, nem ártom magamat senki dolgába . . .

— És most jön a Bélahalál? — szoltam közbe türelmetlenül.

— Gyön mán . . . Alig negyedórácska mulva durranik a puska. Odaszaladunk, már mint én és az erdész urunk, hát az úrfi ott fekszik a havon . . . A vérágyon vergődik és szivárog a mellén a vér . . . Éppen szívlövést kapott . . .

— Hogyan? Az erdész lőtte agyon?

— Az Isten a tudója annak, tekintetes uram . . . Az úrfi puskája ott hevert mellette és a balcsőből hiányzott a golyó; a cső is bűdös volt még a lövés-tül, hát csak ő lőhetett . . . Azt mondták a törvényes urak, hogy talán öngyilkosság, talán véletlen szerencsétlenség . . . A hó akkor mindent belepett, még az erdész úr csizmáinak a nyomadékát is belepte. Ezeket hát nem láthatták a törvényszéki urak . . . Az asszony ugyan megsiratta az úrfit, sírt, de alig volt a könnyeinek lelke, mert félév mulva meglépett hazulról egy fiatal mérnökkel és most trafikja van Pesten. Azóta már bizonyosan megszürkült és megritkult a bokáig érő szőke haja, akibe eccer-kétszer megbujt a szegény Béla úrfi is . . .

— Az erdész lőtte volna agyon a legénykét? — kérdeztem.

— Mikor elváltunk a rezula aljában, az erdész puskát cserélt a Béla úrfival és mégis a Béla puskáját találtuk a holttest mellett . . . Én akkor hallgattam, de azóta sok álomtalan éjjelt henperegtem át a nyo-

szolyámon . . . Bántott a lelkiismeret, hogy nem adtam törvényre a bűnöst . . . A lelkiismeret, teccik tudni, olyan éjjel a nyoszolyán, mint a száraz kenyérmorzsa, nem hagyja az embert nyugodni.

— Hát az erdész hova lett?

— Talán tíz éve, hogy meghalt heptikében . . . Hát ezért híjjuk mink Bélahalálnak azt a rezulát.

Az öreg Bagyula lelkét a sok pincetörés, sok báránylopás, sok malactolvajlás és sok-sok hazugság terheli. Vajjon el lehet-e hinni a Béla haláláról szóló meséjét?

— Rossz asszony lehetett az erdész felesége — mondtam nagysokára.

— Nem volt az rossz asszony. Csak azt hibáztatom, hogy az erdész urunk többet törődött a fatolvajokkal, mint a feleségével . . . És kérem, a fejr nép meg a szentkép arra néz, aki őtet nézi, az úrfinak pedig szép dióbarna szeme volt és igencsak rajta felejtette az erdészén . . . Sej, ha én akkor kiszalajtom a számon a fegyvercserét a vizsgálóbíró előtt! . . . Felgyött a Hold, kérem átossan, mehetünk látogatóba a sánta kanhoz — fejezte be az éjjeli beszélgetést Csicsa bá' és korcra kötötte a kopókat.

Félóra mulva már zörgött talpaink alatt a haraszt a Bélahalál-rezulában.

A PIPI KARRIÉRJE

Falunk a vasuti állomást képező őrháztól másfél postányi távolságra esik. Magasfekvésű, erdős hegyek közé, mély völgykatlanba dugták el a bocskoros régi kúnok ezt a kis kálványista pátriát. Talán azért, mert az egykori egri pasalik török uraságjai és a szécsényi pasa zöldturbános lovaskatonái elől akartak elrejtőzni; de az sem lehetetlen, hogy az egri püspök papjaitól féltették a heidelbergi kátét.

Az elrejtőzködés későbbben is cáslszerűnek bizonyult, mert a kún verekedő náció levén: Bach és Schmerling zsandárjai bizony sokszor látogatták volna meg a falucskát, ha a cinegelábú prágai sisakosok nem röstelték volna megmászni az akkor még uttalan hegyhátaikat. Eképpen aztán vígan dolgozott a fokos és a bicska vasárnap délutánonként a korcsmaszin alatt. Nem avatkozott öregapáink autonomiájába az osztrák sógor, aki már azért se lehet érvényes ember, mert tót a halála, víz a rétje, ór a füle, ros a lova, háj a szénája, a felesége pedig (megkövetem alássan) — hur . . .

A törökök, a papok és az osztrák gendarmerie számára örökké terra incognita maradtunk. Hanem bezzeg felfedeztek bennünket néhány év multán az alkotmányos élet hajnalán a kortesek és a kultúra apostolai, a vigécek.

Tudniillik ugyancsak alkalmas cankóbort le-
veltek a hegyecskéink. És sokat. Talán még a kutyák
se ittak régebben vizet nálunk. Arra még emlékszem,
hogy szombat esténként az eladó lányok és a fiatal
asszonyok előbb borban mosakodtak, aztán éjjelre
frissen köpült írósvajjal kenekedtek meg, hogy sely-
mes legyen a bőrük, mint a májusi rét.

Temérdek sok borügynök lepte el a falucskát és
ez a körülmény arra indította az akkor még fiatal
Baka Bódi földinket, hogy felcsapott gyorsparasztnak.
Vett egy ócska szekeret meg egy gebét, aztán ő és a
gebéje lett a közlekedési személyzet a vasuti álló-
más és a falu között.

Ha jól tudom, harminc év óta folytatja a gyors-
paraszti üzletet Bódi bátyánk; de a borvigéceken nem
keresett sokat, mert még máig is abban a miskolci
szűrben gunnyaszt a szekérülésen, amelyikben meg-
kezdte a fuvarozást. Ámbár az sem lehetetlen, hogy
nője, Bakáné, született Csuda Kata nénémasszony
torkán folydogált le az üzleti haszon, levén ökelme
igen közeli atyafiságban a kabai asszonnyal.

A háború előtt 60—70 filléren járt itt a bor
literje, aztán öt koronára szökött. El is adtunk hirte-
lenében minden bort. Azóta három évig nem járt
ügynök a faluba.

— Kata te, mondok, azt gondolom, hogy eladom
a Pipit — mondta a háború első nyarán egy álom-
talan éjszakán Baka Bódi bátyánk a hékámnak.

— Jól mondja kieőmed. Minek most már a lú? Csak eszi a takarmányt, osztán ennél nincsen is több dolga. Nap-nap után az estállóban lustálkodik a rusnya féreg. Adja el kieőmed, most jó ára van a lúnak. Veszik a katonák. Az ilyennek, mint a Pipi, aki tizenhétmarkos, most szép ára van — felelte Bakáné, született Csuda Katalin asszony.

— Ugyám, de vén az istenadta. Csak nálam már tíz év óta szolgál a rúd mellett. Kinek köll az ilyen vén iskátula? Foga sincsen. Aztán sántit. A lábai egy ütetnyi taplót se érnek, pedig a lovat a lábáról feji a gazdája.

— Mégis meg köll próbálni. Most háború van. Most mindent megvesznek. Csak vigye el kieőmed a Pipit Miskolcra vagy Szikszóra, majd akad vevője.

A szürke vén kancát, a Pipit hajnalban hát kivezette Bódi bá a jászol mellől, rádobta a szürt, felült a hátára, aztán Miskolcnak vették az utat. A homokos országúton az akácok alatt bizony eleget főzte a fejét Baka Bódi, hogy csakugyan megválják-e ettől az okos állattól, akinek nem kellett se gyeplő, se ostor, mégis pontosan közlekedett az őrházig és vissza a faluig.

— Az ember még a feleségétől is elválik, ha úgy hozza az élet sora. Hát a lovától miért ne válják el? . . . Nem esküdtem én örökös hűséget a Pipinek . . . Eladlak Pipi — dörmögte Baka Bódi és a csizmasarokkal hasmánt döfte a paripát.

A vásáron senki se nézett a Pipire, csak egy lócsiszár, a Bórbajszu állott meg, hogy egy lenéző pilantást vessen a szegény párára. (A lócsiszárt azért csúfolták Bórbajszunak, mert nem nőtt bajusza.)

A huncut kupec aztán addig-addig szemlélgette a Pipit, hogy mégis csak megvette ötven koronáért.

Baka Bódinak könnybe lábadt a szeme, mikor a kupec egy kóckantáron elvezette a jámbor Pipit. De fatalista ember lévén Bódi, belenyugodott a sors intézkedésébe és pár hét multán elfelejtette a kancát.

Az idén nyár derekán gyönyörűen leveleztek a venyigék az Árbóchegyen és az Öreghegyen. Sok bort ígértek a tókéék és szorgalmasan permetezgetünk a gálicoldattal. Megint mutatkoztak a pesti borügynökök. Tele volt levelesdohánnyal az erszényük és busás foglalókat adtak a szőlős gazdáknak.

— Kata te, mondok, vennék egy lovat Miskolcon. Lenne fuhar elég. Gyönnek-mennek a pesti izrólíták a bor után — mondta minap Baka Bódi a nejének, aki igen neszes nő lett, mióta megszűnt a fuvarjövedelem és az itóka.

— Három év óta egyebet se tesz kieőmed, csak a legyeket csapkodja. Dologtalanságból nem lehet megélni, vegyen csak kieőmed lovat, aztán fuharozzon, mert megesz bennünket az adósság. Negyven koronával tartozunk pájinkáért a korcsmárosnak, a Nyalkatetűnek — felelte Kata néne.

Baka Bódi hát felhúzta a vászonnadrágot (mi-

nálunk kukorica-rütyünek hívják ezt az ősi kún toá-
lettcikket), nyakába akasztotta a tarisznyáját és el-
gyalogolt Miskolcra.

A végzet megint csak Börbajszuval hozta össze a
vásárszeren. Egy fecskehasú szép szattyánpejt árult a
Börbajszu. Keselyorrú, nagy szál ló volt a kupec lova.

— Mire tartja ezt a görclábú izét, ezt a hólyagos
szemű dögöt az úr? — kérdezte Baka Bódi a kupec-
től és tenyerével szügyön csapta az állatot.

— Háromszáz — felelte Börbajszu.

— Három? Ez a hámfalábú?

— Egy fillérrel se kevesebb. Ez nem üdös ló, ez
egy kisasszonytermészetű ló.

— Kisasszonytermészetű?

— Az ám. Keveset eszik és mégis szépen jár.
Megéri az árát — dicsekedett Börbajszu.

Baka Bódi erre felhúzta a ló piszraját. Hófehér
fogai voltak és a kurta szőre is ragyogott.

— No, e bizonyosan harmadfű csikó — gondolta
magában Baka Bódi és addig törték a háromszáz ko-
ronát, míg megalkudtak a kétszázötvenben.

Baka Bódi a vásár után szépen fölült a csikóra és
elindult a falunak. Az út közepén van a Megállj-
csárda. Itt leszállott a csikóról és néhány porció pá-
jinka végett helyet foglalt a cserény mellett levő
asztalnál, a csikót pedig békóra kötötte és kicsapta
füvelni a csárda mögött levő gazosba.

Közben hatalmas záporosó esett, utána szurok-

sötét éjszaka borult a tájra. A csikó bőrig ázott. Bódi bá hát vak sötétben volt kénytelen gyalogolni.

Otthon szépen bekötötte a csikót a jászol mellé, aztán bement a szobába aludni.

Másnap alig pitymallott a hajnal, sietett az istállóba, hogy jobban szemügyre vegye a szattyánpejt.

Nézi, nézi a lovat . . . Nini, ez nem is szattyánpej, hanem szürke . . .

— Talán a szemem káprázik — dadogja Baka Bódi és megdörzsöli öklével a szemét, de a ló ezután is konokul megmaradt szürkének.

Megmaradt szürkének és visszatekintett a saroglyáról a gazdájára és vígan nyerített. Olyan ismerős volt ez a nyerítés . . . Baka Bódiban szinte meghült a vér erre a nyerítésre.

— Pipi te, az ég rogygyék rád, hát te vagy itt?! Hát te bujtál tegnap a szattyánpej csikó bőrébe?! — ordította Baka Bódi. — Aligha egy bordában nem szóttek téged az ördöggel, te ármányos dög — zsörtölődött a lovával, aztán, fatalista ember lévén, megnyugodott a sors intézkedésében és most megint csak a Pipin fuvarozgat.

A beste Bórbajszu csikófogakat csempészett a szegény Pipi szájába, megnyirta a lompos szőrét, szépen kifényesítette és kinevezte hároméves kanca csikónak. (Nyilván a korosodni kezdő naccságáktól tanulta a gazember ezt a kis manipulációt.)

De Baka Bóditól nem lenne ám tanácsos kérdezni, hogy mikor vesz megint csikót Miskolcon.

SZELIMÁNIA

A brünni kórházban ugyanegy napon operáltak engem és egy bajor zászlóst. Nékem térdlövéssem volt, őt közelharcban a koponyáján sebesítették meg.

Három hétig feküdtem Kuno von Amberg ágya mellett, mikor fejsebe annyira begyógyult, hogy nap-sugaras délelőttökön leülhettünk ferblit játszani. (Ő viccelt is; azt mondta, hogy most csakugyan sántával játszuk a ferblit. A sánta t. i. én voltam.)

Nem tudom miért, a kis bajor már ismerkedésünk kezdetén meleg rokonszenvvel tüntetett ki. Érintkezéseink folyamán a rokonszenvből benső barátság lett.

Művelt, értelmes és gondolatainak közlésében finomabb formákat kereső fiatalember volt. Nem az átlagember szívével érzett, utálta az úgynevezett köz-napi élményeket és több alkalommal mondta, hogy csak a Nietzsche értelmezése szerinti Übermenschnek van előtte értéke.

Talán csupa udvariasságból tette, de ha valamiről véleményt nyilvánítottam, mindig azzal hagyta helyben a véleményemet, hogy Dasselbe meine ich auch.

Ezt a néhány szót azonban csak egy rövid lélekzettel, valami különös tájkiejtéssel pötyögtette le a szőke bajuszkája alól. Csak enyit lehetett a szavakból hallani: Szelimánia.

Nem is neveztük az igazi nevén a kórházban, csak Szelimánia lett a neve.

Az ötödik héten már kijárogattunk a városba. Betértünk a cukrászboltokba egy-egy pohárka absynthere és whiskyre. Később felkerestük a citerás kis borméréseket is, ahol Szelimánia úr bevett szokás szerint a jó borból ivott, sőt pipadohányt is egy-néhányat kiszívott.

A véletlen úgy hozta magával, hogy ugyanegy napon távoztunk a kórházból. A doktor ugyan nem akarta még Herr von Szelimániát kibocsájtani a körmei közül, mert állítólag aphaziában szenved, vagyis fejsebe utókövetkezményeként hibásan ejti ki a szavakat. Sőt a doktor azt is ráfogta a kis bajorra, hogy az apraxia (felismerési képtelenség) tünetei is mutatkoznak rajta.

Erre már nem mondta Kuno von Amberg, hogy: Szelimánia . . . Sőt kézzel-lábbal tiltakozott ellene, hogy néki bárminémű agybántalmai volnának.

A doktor végre is kiengedte a kórházból.

— Háromhetes szabadságot kaptam — ujságoltam a szőke zászlósnak, mikor kibotorkáltunk a kórház kapuboltja alól az utcára.

— Én félesztendőt kaptam — felelte Szelimánia.

— Csak azt nem tudom, hol töltssem el ezt a hosszú időt. Meguntam a várost; a kacér, léha és érzéki városi nőket látni se kívánom. Nekem most a szabad természet kellene, ahol a magány felhangolja az idegeket és halk melankólia rezg a némaságban. Ahol hullámzó tengernek látszik az égbolt . . . Rengeteg erdők, ahol vadászni lehetne . . . Ah! Ah!

— Vadászni? Te és vadászni? — csudálkoztam.

— No igen! Vadászni! Őzre, vaddisznóra, hiuzra, medvére, farkasra.

— Hiszen te olyan jámbor fiú vagy, hogy még a szopósborjut is vérengző vadnak tartod.

— Ne tréfálg, Michel, én gyakorlott vadász vagyok. Sokat vadásztam a Pfalzban — mondta a kis bajor. — Pompás fegyverem van a kofferemben, tizenhatos Sjögren automata.

— Akkor jöjj el velem Magyarországra. Ott vadászhatol a lipthói rengetegeken. Van ott nyúl, őz, császármadár, szirti fogoly, róka, medve. Sőt a farkas se ritkaság.

Szelimánia úr a jobbjához kapott. Megszorította. Ez volt a válasz, hogy elfogadja a meghívást.

Nyolc nap múlva, október végén már itt voltunk a majdnem kétezerméteres Klarova-Hora lábánál.

A hosszan elnyúló, boltozathoz hasonló hegytető már fehéredett a hótól. A hegylábától három-négyszáz méter magasban a déli lejtőn még lehetett látni a moha között az apró kis havasi virágokat, de a

bükkök, tölgyek, a berkenyefák és a vadrózsabokrok ágain már csillogott a piros bogyók között a zuzmara.

A faleveleken már szinesedett a Halál pirossága. A lassabban folyó patakokon vékony jégpáncél tükrözik. Csak egyetlen patak folydogál még zuhogva a sziklás medrecskében. A tótok mesélték, hogy egy időben Szűz Mária erre járván, megmosta fehér lábát ebben a patakban; azóta nem fagy be soha a vize . . .

Egy bükkfa tetején apró, gyilkos madár, az ölü leskelődik. Odébb mókust űz a vérszopó nyuszt. Öreg lankaszterem egyet villámlik és a vérszopó a levélhullásos mohán nyújtózkodik.

Valami csettent a hátam mögött. Óh egek: Szelimánia egyetlen perc alatt lefotografálta a jelenetet!

— Ja, én mindent lefotografálok. Fotografálógép nélkül sosem megyek el hazulról. Már nagy képgyűjteményem van — mosolygott, mikor kérdő pillantással fordultam hozzája.

A tiszta kék levegőben éhes körvonalakkal váltak ki a közeli tót falvak házikói. Természetesen ezeket is lekapta Szelimánia. A mogorva hegyeket és szakadékokat szintén lekapta. A hegy közepe táján sinylődő törpefenyőket is lekapta. Lépten-nyomon csattogott a Görz-lencsés masina.

— No Szelimánia, legyen elég a játékból — mondtam. — Utóvégre is vadászni és nem fotografálni jöttünk.

— Stimmt! A fegyveremben már bent van a

Stendenbach-féle ideálgolyó. Jöhet már a vadkan — felelte és eltette hátizsákjába a Görzöt.

— Az én lankaszterem balcsövébe meg express robbantógolyót dugtam. Most aztán résen legyen szemed, füled.

Ötven-hatvan lépésnyire távolodtunk egymástól.

Alig lépünk százat, egy közelben barnuló berkenyebokor csak megrezdül ám és előttünk áll sunyi szemével egy irtó nagy anyamedve.

Nem lehetett sokáig tünődni. A fegyverem postára töltött jobbcsövét rájaeresztem a jövevényre. Az volt a szándékom, hogy a postával kissé fölheccelem a bóbitásfejű asszonyságot s ha feláll két lábra: az expressz-golyót is beadom neki.

A mackó a lövés után az orrához kapott, aztán kitepert egy vékony fenyűfát és morgott. Nyilván azon gondolkodott, hogy mitevő legyen.

Amit vártam, csakugyan bekövetkezett. Két lábra kapaszkodott és mellső lábait az ég felé emelte. Természetesen felhasználtam a kedvező alkalmat és a balkakast is leeresztettem.

Egy tompa csattanás, aztán semmi . . . Csütörtök . . . Talán rossz a töltény gyutacsza. Hirtelen másik töltényt akarok a csőbe dugni, mikor látom ám, hogy a mama éppen felém tart.

No, ez aligha akar engem tangóra kérni — gondoltam és fegyveremet csövénél két marokra kapva,

egy sűrű és elég magas borókabokor mellett húzódtam meg. A mama utánam.

Már négyszer-ötször kerülhettük meg a bokrot, mikor eszembe jutott Szelimánia.

— Kunó, az istenért, löjj! Már nem győzi a tudóm a kergetőzsdit! — kiáltottam Szelimániára és keresve kerestem a szememmel.

Ott guggolt egy lúcfenyőnél és — fotografált a bestia . . . Engem és a medvét . . .

A másik pillanatban talán kész volt a műtéttel, mert lecsukta a Görzöt, arcához emelte az automatát, egy hatalmas durranás és a mackó elterült a bokornál. Kamaralövést kapott. Mesteri munka volt.

— Ilyen pompás kép, barátom! — motyogta mosolyogva a kis bajor és megkinált egy cigarettával.

Országos Széchenyi Könyvtár

*

A főhadnagy, aki ezt elmesélte nekem, elővette a tárcáját és két fényképet mutatott.

Az egyik kép a medvetáncot ábrázolta, a másik a művészt, tudniillik Szelimánia urat.

AZ ESZTRA-KÁBOSZTA

Miska bácsi egyidőben bárányos bojtár volt a leleszi fehérpapok zempléni birodalmán.

Azt mondják, hogy embere volt a nyájnak: nyáron mindig a tilosban legeltetett és mikor akolra kellett hajtani — ha lopta is — de szénán teleltette ki az állatokat.

Holmi határpásztorok, igáskocsisok vagy béresek nehezen mozgó elméjén mindig túljárt a Miska esze; mert ravaszabb volt ő a macskánál, torkosabb az agárnál és tolvajabb a szarkánál.

Mikor embernyi ember lett belőle, telket megházat vett Radványban, megfeleségesedett és tizenöt év alatt az első gazdák közé verekedte föl magát.

Büszke is volt, mikor a faluban mindenki úgy köszöntötte, hogy: aggy' isten, Nagy Mihály gazd-uram.

Minden tekintetben megérdemli az öreg, hogy becsülik; csak egyetlen hibája van, amiért itt-ott neheztelnek rája: fősvény, zsugori. Még a bika alatt is borjut keres; sőt ha lehetne, még a kútágast is megfejné.

Harminc év óta ki sem mozdult a faluból. A lucernáskertje alatt fénylenek a vasuti sínek; ott fincol a pöfögő masina naponta négyszer is a sövényberena mellett, de Nagy Mihály bácsi csak annyiba vette a lihegő gép energiáját, mint a szunyogzümmögést.

Büszke ember bizony Nagy Mihály gazd'uram. Büszke, mint a püspök huszárja. Mi ő hozzá képest egy vasuti masina? Neki még a pap előtt is nagy az ázsiója, mert gyócsinges halott lesz belőle, ha kiszólitja valamikor az Ur ebből az árnyékvilágból.

Hanem a Pityók, a mankós koldus bezzeg gyűlölte Mihály bácsit, akinek annyi husocska sem szokott lenni a házánál, amennyivel egy agár früstökre jóllakott volna.

— Az én pénzem bizony nem füstölög ki a kémenyen. Én nem eszem juhúsos kását ebédre. Én nálam nincsen szükség pecsenyeforgató cselédre — szokta mondani, mikor a koldus néha benyitott hozzája, ételmaradékért.

— No, derék ember kend, Nagy Mihály gazd'uram — dörmögte bajusza alól Pityók. — Az Isten tartsa távul tűztől, víztül, kártul, jó szerencsétül, két szeme világátul és a mennyek országátul. A sok koplalástul mán olyan sovány kend, hogy akár a klárinéton is átbugyhatnék.

Pityók kifakadásaira még a szemebogara se rezent meg Nagy Mihály bácsinak. Pedig két hónap se mulott el, máris fogott rajta az átok.

Az unokája Ujhelyen volt katona. A minapában levelet kapott a vén zsugori Ujhelyből. Az unokája, az Andris írja, hogy beosztották a menetszázadba és négy nap múlva indulnak a harctérre. Jó lenne hát, ha hoznának hazulról sürgősen egy kis esztrakábosztát.

Azt is írja az Andris, hogy mán sarzsija vagyon a huszároknál: cugitál az ötödik svadronyban. (A cugitál alighanem azt jelenti, hogy zugetheilt.)

— Meg köll nézni a gyereket — mondta siránkozva Nagy Mihályné. — Menjen el kend Ujhelybe, aztán vigyen neki egy tarisznyára való egyetmást. Majd főzök gulyáshúst rövid lére, azután asztán sütők turós bélest is. Vigye be kend a gyerekek Ujhelybe.

— Ujhelybe? — nyikkenti szájaszélét szopogatva Nagy Mihály bácsi. — Ujhely messzire van innen. Legalább is ötórás kociút etetés nélkül.

— Menjen kend vonaton.

— Vonaton? Én még sosem ültem azon a tűzokádó nyavalyán.

— Hajnalban fölszál kend; aztán reggelre már az ujhelyi kaszárnyában van.

Nagy Mihály nem mert ellenkezni, mert tudta, hogy az anyuk nyelve a legfürgébb repetáló nyelv a faluban. (Azt mondja Miska bácsi, hogy anyatej helyett sárkánytejet szopott az anyuk.)

Másnap hajnalban hát megváltotta a jegyet

Ujhelyig, egyet-kettőt fohásztalkodott, aztán Jézus nevében leülledett az egyik kupéban.

Azt hitte, hogy a masina etetés és megállás nélkül fog vele Ujhelybe rohanni.

Még sötét volt. Mintha kormos kéménybe nézne az ember, mikor kitekint a kupé ablakán.

Addig ögött-mógott magában az öreg, mikor veszi ám észre, hogy a vonat egyivilágított háznál megáll és valaki odakivül kiáltozza, hogy:

— Nagymihály! Nagymihály!

Miska bácsi hallván, hogy a nevét kiabálják, hirtelen felrántja térdeire a ráncostorkú fislédercsizmák szárait és kilép a kocsiból.

Néz, nézdegél. Kutatja, hogy voltaképpen ki kiáltozta a nevét.

A vonat e közben szépen tovadöcögött a nagymihályi állomásról Terebes felé.

Miska bácsi nem jött zavarba. Láta, hogy kocsmá is van az épületben, hát belépett és kért egy félliter hegyaljai sustorgót.

Iszogatott csöndesen, sőt a fiú számára főzött esztra-káposztához is hozzányult. Mert a tarisznyában egy rimaszombati fazék is volt órjahasos káposztával, ami valószínűleg jobb ízű lehet, mint a minázsiban kapott komisz-káposzta.

Eközben megvilágosodott. Kilenc felé ballagott az óramutató. Miska bácsi is éppen az üveg fenekén

járt, mikor hallja ám, hogy a vonat megint tüszög a sineken és ismét kiabálják odakint, hogy:

— Nagymihály! Nagymihály!

Miska bácsi erre rácsatolja a tarisznýára a fedelet és kilép a perronra.

— Itt vagyok no! Mit akarnak? — kérdezi a kalauztól.

— Ne habatyoljon kend, hanem szálljon be, mert a vonat tüstént indul — morrant rája a kalauz.

No, erre kapja magát öreg Nagy Mihály és kettesével ugrálta a lépcsőket, hogy betömegedjék mielőbb a kupétába.

Leakasztotta nyakáról az elemózsiás tarisznýát, rágyujtott, aztán nézegette a havas mezőket.

Napfényes délelött volt. Szinte sziporkázott a darahó a lapályon és varjak kaparásztak a hó alól feketedő földzsirján.

Mihály bácsi csak morfondirozott, csak gondolkodott, hogy mekkorákat fal majd az esztra-kábosztaból az unokája, mikor hirtelenében csak megáll ám a lélezete.

— Nini! A szemem bogárzik-e, vagy mi a csuda?! Mintha a radványi tornyot látnám — morgolódott és megdörzsölte a szemét.

De akárhogyan dörzsölgette a pilláit: mégis csak a radványi tornyot látta.

— Szép tálimentumvaa birakodó ember vagyok, de még ilyen csudát nem tapasztaltam — dörmögi

boszusan. — Hajnalban indulok Radványbul, aztán megint Radványban vagyok.

Eközben bejött a konduktor jegyeket lyukasztani. Ekkor derült ki aztán a titok, hogy Nagy Mihály gazd'uram bizony elvétette a dolgot, mikor a nagymihályi állomáson kiszállott és az Ujhelyből jövő vonatra megint fölszállott.

— Jé, hogy az Isten akárhová tegye a dógát ennek a vasutnak! Ebrugta fattya, aki fölтанálta — morogta Miska bácsi és a kertek alatt óvatosan haza lopakodott.

Ennek az irtózatos vasuti katasztrófának tulajdoníthatta az Andris gyerek, hogy nem falhatott az esztra-kábosztábul.

A VILÁGSZÉP SZIDÓNIA

Az öreg Haluszik Tamástól hallottam, hogy az egyszeri kakas a nyakát a kálvinistákra, a gégéjét pedig a falusi kántorokra hagyta testámentumban.

Tamás tekintetes úr, valamikor levéltáros volt a vármegyén. Ötven évig kutatott az árkivumban a dohos papirosok között. A páleográfia a kisujjában volt, tehát bármi huncutságot ki tudott betűzni a két-háromszázéves irományokból. Valószínűleg itt a levéltárban találta a kakas testámentumáról szóló följegyzést is.

Ha nem ismertem volna személyesen Csereminszky Ezékielt, sosem hittem volna, hogy némely kakasok csakugyan szoktak végrendeletet iratni. A mi rektorunk, a szegény Csereminszky azonban élő bizonyosága volt az öreg Tamás tekintetes úr állításának: hosszú és vastag nyakkal áldotta meg az Úr és ha rákezde a szentegyházban a Clemens Marot és Theodosius Beza zsolttárait: néha jó Szenci Molnár Albert bizonyára gyönyörrel hallgatja vala a lilakék egekből az istenes áriákat, amelyek az öröktől fogva létező Atya dicsőségére szakadtak világgá Ezékiel gégéjéből. A vakolat is hullott a vén árpados temp-

lom faláról, mikor Csereminszky Ezékiel panyókára vetett szájjal harsogta: Mint a szép híves patakra A szarvas kívánkozik . . . A tiszteletesünk kínai kakasa tüstént abbahagyta ilyenkor a kapirgálást a szemétdombon és szégyenében tűzpirosra gyulladt a szakálla, mert Ezékiel a legrikkantósabb kakason is túltett egy oktávval.

Egy dombon ülő házikóban lakott a szegény Ezékiel és bár csikorgó kapuja és mázos kemencéje is volt a házikónak: Ezékielre mégsem lehetett volna ráadni a boldog ember ingét. A pitarában soha nem lehetett látni dagasztólábot, kovászos tekenőt, tyúkborítót, vagy efélét és a szegény Ezékielnek bizony sokszor jutott eszébe a pataki kollégiumi lencse. Mikor vasárnaponként látta a kurtasüvegű parasztokat, amint a Búszerző-csárdába ballagtak és látta a mezőn a galamszínű tinókat és a duzzadt tőgyű teheneket: majdnem ríva fakadt, mert az ő kosztján két-három hét alatt még a vizsla is agárrá változott volna.

— Cifra bunda nyomítja a paraszt vállát, az én hátamon meg az imádság tartja csak ezt a rongyos szalonkabátot — morogta sokszor Ezékiel, mikor gyülekezésre a templom elé sorakoztak vasárnaponként a jóllakott pógárok.

Kiváltképpen pedig a Búszerző-csárda volt az a kényes pont, amelyik társadalombölcsező anárkistává avatta Ezékielt. A szegény Ezékiel ugyanis azt az elvet vallotta, hogy vinum bibant homines, animalia

coetera fontes . . . A megítélési szempontok mögött mindig a most említett kényes pont lappangott. Bíráló stoicizmusából csak ez az egyetlen pont tudta kilendíteni és csak olyankor érezte igazán a szegénység fojtogató számumát, mikor látta vasárnaponként a kövér parasztokat a Búszerző felé ballagni.

— Pokol a béletek! — mormolta ilyenkor a szegény Ezékiel és bizony elkerítette volna az angyalát, ha nem félt volna a felesége nyelvétől.

Oh, a szegény Ezékiel felesége, az ám csak a világszép nő . . . Bodrog partján nevededett, tulipánnak nevezték a szép Beke Szidóniát a szerelmes zempléni ifjak; az édesapja azonban (Isten vétkül ne vegye!) következetesen csak sárkánypalántának csúfolta, mert szörnyű szókiadó nő volt Szidónia és ebbe a szokásba idők folytán tetemesen belévastagodott.

Tehát szókiadó volt Szidónia és egész nap a rámástükör előtt piperézte magát. Nem süttött, nem főzött, csak a fekete haját fésülgette és az ajakát pirosította, mert egy cigányasszony azt vetette ki néki a kártyán, hogy előbb vagy utóbb, de okvetlen megjön érte, tudniillik Szidóniáért, az Operenciákról a királyfi. Gyémántgombos átila-kabát lesz a királyfin és meg sem áll majd Árkádiáig feketehajú Szidóniával. A szegény Ezékiel egészen felszívta lelkével a dologkerülő Beke Szidónia szépségét és üres gyomra gyakorta álmodott a kollégiumi lencsével.

Történt egyszer, hogy világművelői turnójukban Ripacsék a mi falunkba vetődtek. A direktor meghallotta Ezékiel hangját a kóruson és így szólt néki:

— Kárisszime, a kend gégegében milliók hevernek. Ha kend megtanulná Beethoven Mondscheinjét és Bellini operáit, úgy hullanék a bankó a kend bugyillárisába, mint ősszel a csúskukorica. Ha kend kimenne a Bellini operáival Oroszthonba, fél év alatt megvehetné Szentpétervárott akár az aranykupolás Izsák-templomot is.

Szegény Csereminszky Ezékiel tudomásul vette a direktor szavait, aztán kísétált a Bodrog partjára. Nézegette a zöldhullámú vizet és az átlátszó fehér felhőket, amelyek Oroszország felé vitorláztak.

— Aha! Nyilik mán az eszem . . . Eb lesz tovább falusi rektor . . . Megtanulom a Mondscheint, megtanulom Bellinit, megtanulom Erkel művét, a Hunyadi Lászlót, aztán elmegyek Szentpétervárra és megveszem az aranykupolás Izsák-templomot — mormolta Ezékiel a hallgatag rekettyéknek, aztán eladta Ujhelyben az ezüstóráját és kottákat vett a pénzen.

Másfél évig tanulta az operákat, aztán összehozta a faluban a lélekgabonát és ennek az árán jegyet váltott direkte Szentpétervárig. A szép Szidóniát természetesen magával vitte, mert a ravasz hölgy szívesen ajánlkozott utitársnak.

— Én leszek a múzsád, Ezékiel — mondta a ra-

vasz nő és gömbölyű két karjával Ezékiel nyakába humorodott.

Szentpétervárott éppen a Néva vizét szentelte a metropolita, mikor Ezékiel és neje a cári városba érkeztek. Dúsgazdag orosz hercegek és hercegnők, aranygombos kozákok és száz meg ezer pópa tolongott a Néva partján. A hercegnők lábacskaín à la Louis XV. cipők voltak, az ujjaikon pedig marquisgyűrűk csillogtak. Mélysípokon és hárfákon csudás hangokat adtak a zenekarok. Mikor aztán a cerimonia elvégződött, a cár gyémánthintójával végighajtatott a tömeg között és kezével integetve, így búcsúzott el a néptől: Egészség veletek . . . Egészség veletek . . .

A szép Szidónián annyira erőt vettek a gyorsan egymásra tolakodó benyomások és a hullámzó gondolatok, hogy a pompa láttára elszédült.

— Ah, mon Dieu! — suttogta lázálmaiban Szidónia és látni vélte az orosz királyfit, aki árvalányhajas kalappal és hatlovas hintóval fog érette jönni és ő szárnyaszabadjára bocsájtva fog majd ragyogni meggyszínű bársonypalástban a hömpölygő Néva hársfái alatt, a királyfi karján.

A szegény Ezékiel erszényében volt még néhány arany, tehát a Dernout-hotel dépendenceban bérelt egy szobácskát és néhány nap mulva elénekelte egy kis külvárosi korcsmában a Bellini operáit.

A szerencse valóban ölében hordta Ezékielt. Néhány hónap mulva a metropolisz ünnepelt művésze

lett és a szép Szidónia szinte káprázott a sok ékszer-től, mikor esténcént megjelent a dalcsarnokban, ahol maestro Csereminszky fujta a magas C-ket.

Ezékiel fürdött a dicsőségben. Csak akkor adta fejét búnak, mikor a szép Szidónia meglépett tőle. A tündöklő nő ugyanis belészeretett egy multimilliomos téglagyárosba, bizonyos Pantéleon Vutkievics nevű oroszba és a Dernout-hotelből átköltözött a Vutkievics-palotába.

Ezékiel nagyon, de nagyon szerette a nejét. Szinte imádta. Mikor a hűtlen kígyó elhagyta: bánatában ivásnak adta magát. Addig ivott, míg teljesen elzül-lött. Otthagyta tehát Petrográdot és több évig a Pruth balpartján kóborolt a kecskepásztorok között. A russzinek füsttől feketült földkunyhói között kóbo-rolt és igen jól érezte magát a galagonyatetős, nád-kerítéses és füstös kurenikben, mert a kecskepászto-roknak sok pálinkájuk volt és igen szomorú, de igen szép dalokat fujtak éjjel a tűz mellett a dudán. Ha megúnta valamelyik tanyán a vendégszeretetet, föl-kérezkedett az országúton ügető négylovas taran-tászra és elment a másik tanyára. Mindenütt volt borssal főtt bürgehús, meg pálinka és minden tanyán dudáltak.

Néhány évig kóborolt szegény Ezékiel a Pruth vize mellett. Talán ott is végzi életét, ha egy sajnála-tos véletlen közbe nem jön. Az történt ugyanis, hogy egyik kunyhóban nagyon belenézett a pálinkáskorsó

fenekére és az operák helyett a lengyel himnuszt találta énekelni. Erre aztán menekülnie kellett az egykor ünnepeelt maestronak. Addig bujdosott tehát, míg a szelek szárnyán haza nem érkezett a Bodrog mellé.

Elfoglalta megint a dombon ülő házikót és fujta a zsoldárokat a szentegyházban. Lassanként elfelejtette Petrográdot és elfelejtette a hűtlen Szidóniát is. Ha valaki néha előhozakodott előtte az oroszconi élményekkel, bágyadtan mosolygott és egy lapos kézlegyintéssel szó nélkül siklott el Oroszhon és a hűtlen Szidónia felett.

— Mindez oly régen volt, hogy még akkor a kövek is lágyak voltak — mormolta megvető gesztussal.

Talán teljesen elfödte volna izzapjával az idő az oroszconi élményeket, ha a háború hullámai föl nem vetik a fölszinre az asszonyszöktető téglagyárost, a multimilliomos Pantéleont.

Ezékiel besorozták honvédnek. A kárpáti harcokban valamelyik roham alkalmával egy szőröspofájú kozákot piszkált le a lováról.

Mikor közelebbről is megnézte a kozákot, tüstént fölismerte benne Pantéleont.

— Az istenfádat, most meghalsz! — mordult Ezékiel vitéz a kozákra és fel akarta nyársalni a szuronyára.

— Tedd el a hüvelyébe azt a kardöccsét, testvé-

rem Ezékiel, aztán béküljünk ki — felelte mosolyogva Pantéleon. — Hidd el, nem érdemes haragudni.

— De a feleségemet, a szép Szidóniát, a Bodrog partján nevededett liljomot te szöktetted el Pétervárotra.

— Éppen ezért ne haragudjál, oh Ezékiel. Inkább legyél hálás irántam és adjál egy cigarettát.

— Néked, az asszonyszöktetőnek?

— Nékem, mert megszolgtáltam a cigarettát. A rézangyalát a Szidóniádnak, teljesen elparádézta a vagyonomat. Az utolsó tégláig elúszott a téglagyáram. Még az egerek is sírva menekültek el az éléskamrámból — nyafogta a mogorva kozák.

A szegény Ezékiel erre elővette a dohányzacskóját és megkínálta egy marék dohánnyal a kozákot.

TARTALOM

	Oldal
Veronika kendője	3
Gulyafordítás	85
Találka	95
Nótás Bence	109
Violabimbó	119
A hodomici erdő	129
A György úrfi sárgái	139
Az a legény, aki állja	161
Az a hazug Maholányi Filip	177
A korponai bíróné gárdistái	187
A Nyír homokján	201
Két génie	211
A lumpok pátronusa	219
Ferke bá mint professzor	227
Holtig tanuló Timóteusz	235
A gaznáció Mihá gyerek	241
Elkárhozás	249
A Bagyula kunyhójában	261
A Pipi karriérje	269
Szelimánia	275
A esztra-káboszta	281
A világszép Szidónia	287

